

**VILNIUS
TECH**

Vilniaus Gedimino
technikos universitetas

Kristina ASTIKĖ

KULTŪROS EKONOMIKOS KONKURENCINGUMO VERTINIMAS

DAKTARO DISERTACIJA

SOCIALINIAI MOKSLAI,
EKONOMIKA (S 004)

Vilnius, 2025

2025-032-M

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Kristina ASTIKĖ

KULTŪROS EKONOMIKOS
KONKURENCINGUMO VERTINIMAS

DAKTARO DISERTACIJA

SOCIALINIAI MOKSLAI,
EKONOMIKA (S 004)

Vilnius, 2025

Disertacija rengta 2021–2025 metais Vilniaus Gedimino technikos universitete.

Vadovas

doc. dr. Viktorija SKVARCIANY (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Ekonomika – S 004).

Vilniaus Gedimino technikos universiteto Ekonomikos mokslo krypties disertacijos gynimo taryba:

Pirmininkas

prof. dr. Rima TAMOŠIŪNIENĖ (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Ekonomika – S 004).

Nariai:

dr. Tomas BALEŽENTIS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Ekonomika – S 004),

doc. dr. Aušrinė LAKŠTUTIENĖ (Kauno technologijos universitetas, Ekonomika – S 004),

prof. dr. Javier Oliver MUNCHARAZ (Valensijos politechnikos universitetas, Ispanija, Ekonomika – S 004),

prof. dr. Laima OKUNEVIČIŪTĖ NEVERAUSKIENĖ (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Ekonomika – S 004).

Disertacija bus ginama viešame Ekonomikos mokslo krypties disertacijos gynimo tarybos posėdyje **2025 m. birželio 9 d. 9 val.** Vilniaus Gedimino technikos universiteto *Aula Doctoralis* posėdžių salėje.

Adresas: Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lietuva.

Tel.: (0 5) 274 4956; faksas (0 5) 270 0112; el. paštas doktor@vilniustech.lt

Pranešimai apie numatomą ginti disertaciją išsiųsti 2025 m. gegužės 8 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus Gedimino technikos universiteto talpykloje <https://etalpykla.vilniustech.lt>, Vilniaus Gedimino technikos universiteto bibliotekoje (Saulėtekio al. 14, LT-10223 Vilnius, Lietuva) ir Lietuvos socialinių mokslų centro bibliotekoje (A. Goštauto g. 9, LT-01108 Vilnius, Lietuva).

Vilniaus Gedimino technikos universiteto 2025-032-M mokslo literatūros knyga

<https://doi.org/10.20334/2025-032-M>

© Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2025

© Kristina Astikė, 2025

kristina.astike@vilniustech.lt

VILNIUS GEDIMINAS TECHNICAL UNIVERSITY

Kristina ASTIKĖ

ASSESSING THE COMPETITIVENESS OF CULTURAL ECONOMY

DOCTORAL DISSERTATION

SOCIAL SCIENCES,
ECONOMICS (S 004)

Vilnius, 2025

The doctoral dissertation was prepared at Vilnius Gediminas Technical University in 2021–2025.

Supervisor

Assoc. Prof. Dr Viktorija SKVARCIANY (Vilnius Gediminas Technical University, Economics – S 004).

The Dissertation Defence Council of the Scientific Field of Economics of Vilnius Gediminas Technical University:

Chairperson

Prof. Dr Rima TAMOŠIŪNIENĖ (Vilnius Gediminas Technical University, Economics – S 004).

Members:

Dr Tomas BALEŽENTIS (Vilnius Gediminas Technical University, Economics – S 004),

Assoc. Prof. Dr Aušrinė LAKŠTUTIENĖ (Kaunas University of Technology, Economics – S 004),

Prof. Dr Javier Oliver MUNCHARAZ (Polytechnic University of Valencia, Spain, Economics – S 004),

Prof. Dr Laima OKUNEVIČIŪTĖ NEVERAUSKIENĖ (Vilnius Gediminas Technical University, Economics – S 004).

The dissertation will be defended at the public meeting of the Dissertation Defence Council of the Scientific Field of Economics in the *Aula Doctoralis* Meeting Hall of Vilnius Gediminas Technical University at **9 a.m. on 9 June 2025**.

Address: Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lithuania.

Tel.: +370 5 274 4956; fax +370 5 270 0112; e-mail: doktor@vilniustech.lt

A notification on the intended defence of the dissertation was sent on 8 May 2025. A copy of the doctoral dissertation is available for review at the Vilnius Gediminas Technical University repository <https://etalpykla.vilniustech.lt> and the Library of Vilnius Gediminas Technical University (Saulėtekio al. 14, LT-10223 Vilnius, Lithuania) and the library of the Lithuanian Centre for Social Sciences (A. Goštauto str. 9, LT-01108 Vilnius, Lithuania).

Reziუმė

Disertacijoje nagrinėjami pasirinkti kultūros ekonomikos rodikliai: kultūros sektoriuje dirbantys darbuotojai: asmenys, dirbantys kūrybininkais, scenos menininkais, autoriais, žurnalistais, kalbininkais, prekyba kultūros vertybėmis, kultūros sektoriaus objektai ir visuomenės dalyvavimas turizme. Disertacijos tyrimo objektas – kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas bei jį sudarantys rodikliai ir subrodikliai. Darbe sprendžiami keturi uždaviniai: atlikti kultūros ekonomikos koncepcijos mokslinės literatūros analizę, identifikuoti kultūros ekonomikos rodiklius ir subrodiklius, kurie atspindėtų šalies konkurencingumą kultūros srityje, išanalizuoti indeksų sudarymo metodiką, taikant Kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą, įvertinti kultūros ekonomikos konkurencingumą.

Disertaciją sudaro įvadas, trys skyriai, rezultatų apibendrinimas, naudotos literatūros ir autoriaus publikacijų disertacijos tema sąrašai ir priedai.

Įvadiniam skyriuje aptariama tiriamoji problema, darbo aktualumas, aprašomas tyrimų objektas, formuluojamas darbo tikslas bei uždaviniai, aprašoma tyrimų metodika, darbo mokslinis naujumas, darbo rezultatų praktinė reikšmė, ginamieji teiginiai. Įvado pabaigoje pristatomos disertacijos tema autoriaus paskelbtos publikacijos ir pranešimai konferencijose bei disertacijos struktūra.

Pirmajame skyriuje analizuojama mokslinė literatūra, aptariami kultūros ekonomikos teoriniai aspektai, įvardijami kultūros ekonomikos rodikliai ir subrodikliai bei nagrinėjamos sąsajos tarp kultūros ekonomikos ir konkurencingumo. Skyriaus pabaigoje pateikiamos apibendrinamosios išvados.

Antrajame skyriuje pateikiama kultūros ekonomikos konkurencingumo vertinimo metodologija. Analizuojama su kultūros ekonomikos tematika susijusi indeksų sudarymo metodika ir pagal ją parengta metodologija kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksui sudaryti. Pateikiama tyrimo metodologija bei išvados.

Trečiajame skyriuje tiriamas kultūros ekonomikos konkurencingumo vertinimas. Pasiūlytas kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas, kuriuo įvertintos 11 ES šalių. Skyriaus pabaigoje pateikiamos skyriaus išvados bei bendrosios išvados.

Disertacijos tema paskelbti 3 straipsniai *Clarivate Analytics Web of Science* duomenų bazės leidiniuose, turinčiuose citavimo rodiklį, ir *Scopus* duomenų bazės leidiniuose. Disertacijos tema pristatyti 6 pranešimai Lietuvos bei kitų šalių tarptautinėse konferencijose.

Abstract

The dissertation focuses on selected indicators of the cultural economy, i.e., cultural sector workers, such as creators, stage artists, authors, journalists, and linguists, as well as trade in cultural goods, cultural sector facilities, and public participation in tourism. The object of the dissertation research is the Cultural Economy Competitiveness Index and its indicators and sub-indicators. The dissertation addresses four tasks: to analyse the scientific literature on the concept of cultural economy, to identify the indicators and sub-indicators of cultural economy that would reflect the competitiveness of a country in the field of culture, to analyse the methodology of compiling the indexes, and to use the Index of Competitiveness of Cultural Economy to assess the competitiveness of the cultural economy.

The dissertation consists of an introduction, three chapters, a summary of the results, lists of the literature used and publications on the subject of the dissertation, and appendices.

The Introduction discusses the research problem and the relevance of the work, describes the object of research, formulates the aim and objectives of the work, describes the research methodology, the scientific novelty of the work, the practical significance of the work results, and the defensible statements. The Introduction closes with lists of the author's publications and conference presentations on the subject of the dissertation and the structure of the dissertation.

The First Chapter analyses the scientific literature, discusses the theoretical aspects of cultural economics, identifies the indicators and sub-indicators of cultural economics, and examines the links between cultural economics and competitiveness. The chapter concludes with a summary of the findings.

The Second Chapter presents the methodology for assessing the competitiveness of the cultural economy. It analyses the methodology of index construction related to the cultural economy and develops a methodology for the construction of the Cultural Economy Competitiveness Index. Finally, it presents the logic behind the methodology and conclusions of the study.

The Third Chapter examines the assessment of the competitiveness of the cultural economy. It proposes a Cultural Economy Competitiveness Index, which assesses 11 EU countries. The chapter concludes with the chapter's conclusions and general conclusions.

The dissertation is the subject of three published articles in *Web of Science* database publications with a citation index and *Scopus* database publications. Six presentations on the subject of the dissertation have been read at international conferences in Lithuania and other countries.

Žymėjimai

Santrumpos

BVP – bendrasis vidaus produktas (angl. *Gross Domestic Product*);

GCI – pasaulinis konkurencingumo indeksas (angl. *Global Competitiveness Index*);

GCR – pasaulinė konkurencingumo ataskaita (angl. *Global Competitiveness Report*);

SDGI – darnaus vystymosi tikslų indeksas (angl. *Sustainable Development Goals Index*);

SDG – darnaus vystymosi tikslai (angl. *Sustainable Development Goals*);

COVID –19 – koronavirusas (angl. *Coronavirus*);

GCDN – pasaulinių kultūrinių rajonų tinklas (angl. *Global Cultural Districts Network*);

UNESCO – Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (angl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation*);

UNCTAD – Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros konferencijos (angl. *United Nations Conference on Trade and Development*);

ES – Europos Sąjunga (angl. *European Union*);

CoCoSo – kombinuotas kompromisinis daugiakriteris sprendimų priėmimo metodas (angl. *Combined Compromise Solution*);

FAHP – analitinės hierarchijos procesas, paremtas neraiškiais skaičiais (angl. *Fuzzy Analytic Hierarchy Process Method*);

OECD – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. *Organisation for Economic Co-operation and Development*).

Turinys

IVADAS	1
Problemos formulavimas.....	1
Darbo aktualumas.....	2
Tyrimų objektas	3
Darbo tikslas.....	3
Darbo uždaviniai	3
Tyrimų metodika	4
Darbo mokslinis naujumas	4
Darbo rezultatų praktinė reikšmė	4
Ginamieji teiginiai.....	5
Darbo rezultatų aprobavimas.....	5
Disertacijos struktūra.....	6
1. KULTŪROS EKONOMIKOS KONKURENCINGUMO TEORINIAI ASPEKTAI	7
1.1. Kultūros ekonomikos privalumus grindžiančios teorijos	7
1.2. Kultūros ekonomikos koncepcija	10
1.3. Konkurencingumas kaip ekonomikos koncepcija	15
1.4. Kultūros ekonomikos sąsajos su konkurencingumu.....	17
1.5. Kultūros ekonomikos rodikliai sudarantys kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą.....	20
1.6. Pirmojo skyriaus išvados ir disertacijos uždavinių formulavimas.....	26

2. KULTŪROS EKONOMIKOS KONKURENCINGUMO VERTINIMO	
METODOLOGIJA.....	29
2.1. Kultūros ekonomikos tematiką atliepančių indeksų analizė.....	29
2.2. Kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso sudarymas	32
2.2.1. Kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso sudarymo metodika	34
2.2.2. Ekspertinis vertinimas taikant analitinės hierarchijos procesą paremtą neraiškiaja logika.....	39
2.2.3. Kombinuoto kompromisinio daugiakriterio sprendimų priėmimo metodika	44
2.3. Antrojo skyriaus išvados	48
3. 11 EUROPOS SĄJUNGOS ŠALIŲ KULTŪROS EKONOMIKOS KONKURENCINGUMO VERTINIMAS	49
3.1. 11 Europos Sąjungos šalių Kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso vertinimas	49
3.1.1. 11 Europos Sąjungos šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo ekspertinis vertinimas	50
3.1.2. 11 Europos Sąjungos šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo daugiakriteris vertinimas	58
3.2. Trečiojo skyriaus išvados	71
BENDROSIOS IŠVADOS	73
REKOMENDACIJOS	75
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI.....	77
AUTORĖS MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS.....	91
SUMMARY IN ENGLISH.....	93
PRIEDAS	109
A priedas. Disertacijos struktūra	109

Contents

INTRODUCTION	1
Problem formulation	1
Relevance of the dissertation	2
Research object	3
Aim of the dissertation	3
Tasks of the dissertation	3
Research methodology	4
Scientific novelty of the dissertation	4
Practical value of the research findings	4
Defended statements	5
Approval of the research findings	5
Structure of the dissertation	6
1. THEORETICAL ASPECTS OF CULTURAL ECONOMICS	7
1.1. Theories supporting the benefits of cultural economics	7
1.2. Concept of cultural economics	10
1.3. Competitiveness as an economic concept	15
1.4. Links between cultural economics and competitiveness	17
1.5. Cultural economics indicators forming the Cultural Economy	
Competitiveness Index	20
1.6. Conclusions of the First Chapter and formulation of the tasks of the dissertation.....	26

2. METHODOLOGY FOR ASSESSING THE COMPETITIVENESS OF THE CULTURAL ECONOMY	29
2.1. Analysis of indices on the cultural economics	29
2.2. Assessing the competitiveness of the cultural economy.....	32
2.2.1. Methodology for compiling the Cultural Economy Competitiveness Index	34
2.2.2. Expert judgement using an analytical hierarchy process based on fuzzy logic	39
2.2.3. Combined compromise solution decision-making methodology	44
2.3. Conclusions of the Second Chapter.....	48
3. ASSESSING THE COMPETITIVENESS OF CULTURAL ECONOMICS IN 11 EUROPEAN UNION COUNTRIES	49
3.1. Assessing the Competitiveness Index for Cultural Economy in 11 European Union countries	49
3.1.1. Expert assessment of the competitiveness of the cultural economy in 11 European Union countries.....	50
3.1.2. Multi-criteria assessment of the competitiveness of the cultural economy in 11 European Union countries.....	58
3.2. Conclusions of the Third Chapter.....	71
GENERAL CONCLUSIONS	73
RECOMMENDATIONS	75
REFERENCES	77
LIST OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS BY THE AUTHOR ON THE TOPIC OF THE DISSERTATION	91
SUMMARY IN ENGLISH.....	93
ANNEXES.....	109
Annex A. Structure of the dissertation	109

Įvadas

Problemos formulavimas

Kultūros ekonomika – tarpdisciplininė mokslinių tyrimų sritis, kurią savo darbuose nagrinėja įvairių sričių mokslininkai: kultūros, ekonomikos, psichologijos, sociologijos, vadybos ir kt. Taip yra todėl, jog kultūros ekonomikos tyrimų laukas yra platus, apimantis daugelį sričių: ekonominę, socialinę, kultūrinę, edukacinę, politinę. Nors kultūros ekonomika yra plačiai analizuojama mokslininkų Houkamau ir Sibley (2019), Karimzadi (2019), Ljunggren (2016), Roberts ir Townsend (2016), Wiśniewska et al. (2020), tačiau vienos ir nusistovėjusios kultūros ekonomikos koncepcijos nėra ir taip yra dėl keleto priežasčių. Pirma, kultūros ekonomika yra viena iš naujausių ekonomikos sričių; antra, dažnai kultūros ekonomika maišoma su artimu jai terminu – kūrybos ekonomika, kuri apima dar platesnį tyrimų lauką, į kurį įeina ir pati kultūros ekonomika. Todėl svarbu suformuoti ir tinkamai apibūdinti kultūros ekonomikos koncepciją ir jos sąsajas su konkurencingumu, siekiant įvertinti jos svarbą šalių ekonomikoms.

Tai, jog kultūra yra svarbi šalių ekonomikoms, skelbia ir Pasaulinis ekonomikos forumas (angl. *World Economic Forum*). Šio forumo ataskaitose pažymima kultūros svarba plėtojant kultūrinį kapitalą, skatinant inovatyvių produktų kūrimą, infrastruktūros bei turizmo plėtrą bei prisidedant prie skaitmeninimo procesų (World Economic Forum, 2020). Kultūros ekonomikos svarba pagrindžiama ir

Jungtinių Tautų (angl. *United Nations*) oficialiuose pranešimuose ir dokumentuose. Juose teigiama, jog kultūra yra raktas į ekonominę ir socialinę augimą. Kultūrinės veiklos pagrindu sukuriama produkcija yra paremta vietos žiniomis ir tradicijomis, todėl prisideda prie vietos gyventojų gerovės. Pabrėžiama, kad kultūros ekonomika atlieka svarbų vaidmenį inovacijų srityje, derindama kūrybiškumą su naujomis technologijomis, ypač kultūrinio paveldo skaitmeninimo srityje, o tai prisideda prie šio paveldo prieinamumo bei sklaidos tiek nacionaliniu, tiek pasauliniu lygmeniu (Hayashi et al., 2013). Šios kultūros ekonomikos savybės parodo temos kompleksiskumą bei leidžia daryti prielaidą, jog kultūros ekonomika yra svarbi šalių konkurencingumui. Naujosios technologijos, inovatyvių produktų kūrimas, infrastruktūros plėtra yra šalies savybės, darančios ją konkurencingesnę lyginant su kitomis. Nors konkurencingumo tematika gausiai analizuojama mokslininkų, tačiau kultūros ekonomikos konkurencingumas nėra kompleksiskai iširtas. Li ir Du (2021), Yao et al., (2023) tyrė kultūros ekonomikos konkurencingumą, siekdami nustatyti, kaip atskiros šalys geba išlaikyti savo konkurencinį pranašumą reaguodamos į staigius rinkos ar politinius pokyčius, kurie daro įtaką ir kultūrai. Nagrinėti šiuos klausimus padėtų kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas, kurį sudarytų identifikuoti kultūros ekonomikos konkurencingumo rodikliai.

Identifikuojant kultūros ekonomikos konkurencingumo rodiklius svarbu atkreipti dėmesį į konkurencingumo koncepciją, kad identifikuoti rodikliai ją atspindėtų. Konkurencingumas susijęs su šalies gebėjimu reaguoti į staigius rinkos pokyčius ir išlaikyti savo pozicijas joje (Bontempo, 2022; Knap, 2021; Reese et al., 2022). Konkurencingumas yra kompleksinis reiškinys, lemiantis šalies ekonominę, socialinę gerovę ir prestižą. Todėl konkurencingumo didinimas turi būti šalių nacionalinis interesas, o tinkamai parengtas ir sudarytas kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas padėtų šalims vystyti savitą kultūrinį potencialą. Taigi, iškeliami mokslinė problema – kokie rodikliai gali sudaryti kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą ir kaip juos įvertinti.

Darbo aktualumas

Kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso kūrimas – plati mokslinių tyrimų problema, kuria nagrinėjo Foster et al. (2020), Kowal ir Paliwoda-Pękosz (2017), Mihaela et al. (2011) ir kuri apima pagrindinius kultūros, ekonomikos, konkurencingumo bei indeksų sudarymo teorinius klausimus. Kultūros ekonomikos konkurencingumas yra glaudžiai susijęs su inovacijomis, naujų produktų ir paslaugų kūrimu, skaitmeninimo procesais bei kultūrinės infrastruktūros plėtra, o tai skatina šalies patrauklumą globaliose rinkose. Iš nagrinėtų indeksų, kurie gali būti priskirti kultūros ekonomikos tyrimams, matyti, jog pavienių bandymų kurti kultūros ekonomikos indeksus jau yra, tačiau taikant visus iš nagrinėtų indeksų

neanalizuojamas kultūros ekonomikos konkurencingumas, o tik atskiros kultūros sektoriaus dalys. Mokslinėje literatūroje yra pasiūlytas ir ne vienas konkurencingumo indeksas. Populiariausias yra pasaulinis konkurencingumo indeksas (angl. *Global Competitiveness Index*, GCI), kurį kasmet parengia Pasaulinio ekonomikos forumo mokslininkai jį paskelbdami Pasaulinio konkurencingumo leidinyje (angl. *The Global Competitiveness Report*). Tačiau pastebėta, jog į šio indekso skaičiavimo metodiką kultūros ekonomikos rodikliai nėra įtraukti. Aktualu kurti kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą, nes kultūros sektorius ne tik prisideda prie šalies kultūrinio ir socialinio gyvenimo, bet ir turi reikšmingą ekonominį poveikį, kuriant darbo vietas, didinant kultūros prekių ir paslaugų eksportą bei importą, skatinant turizmą. Kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas būtų svarbi priemonė, skirta kultūros ekonomikos vystymuisi skatinti. Indeksas leistų įvertinti įvairias kultūros ekonomikos dedamąsias bei skirtingus duomenų tipus, kurie atspindėtų šalių kultūros ekonomikos konkurencingumą.

Tyrimų objektas

Tyrimų objektas – kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas bei jį sudarantys rodikliai ir subrodikliai.

Darbo tikslas

Disertacinio darbo tikslas – identifikavus kultūros ekonomikos rodiklius ir subrodiklius sudaryti kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą.

Darbo uždaviniai

Darbo tikslui pasiekti iškelti tokie uždaviniai:

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę ir susisteminius mokslininkų požiūrius, suformuoti apibendrintą kultūros ekonomikos koncepciją.
2. Identifikuoti kultūros ekonomikos konkurencingumo rodiklius ir subrodiklius, kurie atspindėtų šalies konkurencingumą kultūros ekonomikos srityje.
3. Išnagrinėjus indeksų sudarymo metodiką, parengti metodologiją kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksui sudaryti.

4. Taikant kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą įvertinti vienuolikos Europos Sąjungos (11 ES) šalių kultūros ekonomikos konkurencingumą.

Tyrimų metodika

Darbe taikomi mokslinės literatūros analizės, sintezės, grupavimo, lyginimo, sisteminimo bei apibendrinimo metodai, ekspertinis vertinimas taikant FAHP svorių nustatymo metodiką, antrinių duomenų analizė bei daugiakriterė *CoCoSo* sprendimų priėmimo metodika.

Darbo mokslinis naujumas

Rengiant disertaciją buvo gauti šie ekonomikos mokslui nauji rezultatai:

1. Sukurta kultūros ekonomikos koncepcija, apimanti žmogaus sukurtų kultūros produktų ir paslaugų sąveiką su naujomis technologijomis, žiniomis, papročiais ir vietos kultūra. Ji taip pat akcentuoja įvairias menines formas, kūrybiškumą bei kultūrinio kapitalo, infrastruktūros ir kultūros pramonės plėtrą.
2. Sudarytas kultūros ekonomikos rodiklių bei subrodiklių sąrašas, apibūdinantis šalių konkurencingumą kultūros ekonomikoje. Sąrašą sudaro keturi rodikliai bei penkiolika subrodiklių, apibūdinančių kultūros ekonomikos konkurencingumą.
3. Sukurtas kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas, leidžiantis įvertinti šalių konkurencingumą kultūros ekonomikoje.

Darbo rezultatų praktinė reikšmė

Tyrimų rezultatai gali būti naudojami vertinant šalių kultūros ekonomikos konkurencingumą. Taikydamos šiuo indeksu valstybių vyriausybės galės atsižvelgti į jo rezultatus skiriant finansavimą kultūrai. Kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso rezultatai prisidėtų rengiant strateginius dokumentus, susijusius su kultūros sritimi. Indeksas sudarytas taip, jog jį galima taikyti vertinant ne tik šalių, bet ir miestų bei atskirų regionų kultūros ekonomikos konkurencingumą. Tai parodo indekso universalumą, tęstinumą bei didesnę praktinį pritaikomumą.

Ginamieji teiginiai

1. Suformuota kultūros ekonomikos koncepcija, išskiriant ją sudarančias dedamąsias. Ekonomikos teorijose kultūra ir konkurencingumas minimi kaip svarbūs aspektai ekonomikos mokslui, tačiau kultūros ekonomikos konkurencingumas nėra išskiriamas.
2. Identifikuoti kultūros ekonomikos rodikliai bei subrodikliai, jų kompleksiškumas ir sąsajos su konkurencingumu.
3. Sukurta kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso loginė vertinimo seka, pabrėžiant taikomų metodų įvairovę.

Darbo rezultatų aprobavimas

Disertacijos tema publikuoti 3 moksliniai straipsniai, iš jų 2 *Web of Science* duomenų bazės leidiniuose, turinčiuose citavimo rodiklį (Astikė ir Skvarciany, 2022; Astikė ir Skvarciany, 2024) ir 1 *Scopus* duomenų bazės leidinyje (Astikė, 2022).

Disertacijoje atliktų tyrimų rezultatai buvo paskelbti 6 tarptautinėse mokslinėse konferencijose:

- „*Approach to Prioritisation of EU Countries Regarding Cultural Economics*“ tarptautinėje konferencijoje „*The 16th international days of statistics and economics*“, 2022 m., Prahoje, Čekija.
- „*Assessing the competitiveness of the cultural economy*“ tarptautinėje konferencijoje „*The Development of Doctoral Education and Research Capacities of Kyrgyzstani Academia/DERECKA*“, 2022 m., Kirgizstanas.
- „*Impact of country-level cultural development on the achievement of sustainable development goals*“ tarptautinėje konferencijoje „*Business and Management*“, 2023 m., Vilniuje, Lietuva.
- „*Interface between cultural economy and sustainability*“ tarptautinėje konferencijoje „*8th International Conference on Applied Economics and Business*“, 2024 m., Miunchene, Vokietija.
- „*Does cultural activities and happiness matter to the tourism sector?*“ tarptautinėje konferencijoje „*Emerging Trends in Economics, Culture and Humanities*“, 2024 m., Jūrmaloje, Latvija.
- „*Assessing the performance level of the cultural economy within the EU11: a case study*“ tarptautinėje konferencijoje „*Business and Management*“, 2024 m., Vilniuje, Lietuva.

Disertacijos rezultatai taip pat pristatyti 4 doktorantų seminaruose, Vilniaus Gedimino technikos universitete, tarptautinėje savaitėje „*Training on Academic Writing and Research Methods*“ 2021 m. Rygoje, stažuotės Pietų Korėjoje metu Kyungpook nacionaliniame universitete bei 2024 m. Bukarešto Ekonomikos studijų universitete mokslinio seminaro metu.

Disertacijos struktūra

Disertaciją sudaro įvadas, trys skyriai ir rezultatų apibendrinimas.

Darbo apimtis yra 119 puslapių, neskaitant priedų, tekste panaudotos 17 numeruotos formulės, 7 paveikslai ir 15 lentelių. Rašant disertaciją buvo panaudota 150 literatūros šaltinių.

Kultūros ekonomikos konkurencingumo teoriniai aspektai

Pirmame skyriuje atskleidžiama egzistuojančių kultūros ekonomikos koncepcijų įvairovė. Pateikiami susisteminti požiūriai į kultūros ekonomikos koncepciją, parengtą atlikus mokslinės literatūros sintezę ir analizę. Konkurencingumas apibrėžtas kaip ekonominė koncepcija bei įvardintos kultūros ekonomikos sąsajos su konkurencingumu. Identifikuoti kultūros ekonomikos konkurencingumo rodikliai, kurie įtraukti sudarant kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą. Šio skyriaus tematika paskelbtas mokslinis straipsnis (Astikė, 2022).

1.1. Kultūros ekonomikos privalumus grindžiančios teorijos

Kultūra šiandieniniame pasaulyje atlieka strateginį vaidmenį įvairiais aspektais. Kultūra didina socialinę įtrauktį tarp pažeidžiamų visuomenės grupių, ugdo kolektyvinį sąmoningumą bei kritinį mąstymą. Visa tai prisideda prie šalies ekonominio ir socialinio vystymosi, o šalį globalioje rinkoje daro konkurencingesnę, gebančią greičiau prisitaikyti prie staigių rinkos pokyčių bei išlaikyti savo pozicijas joje. Kultūros vaidmuo ekonomikos vystymuisi kompleksiskai nėra ištirtas, o

skirtingose ekonomikos teorijose pateikiami skirtingi požiūriai į kultūrą kiekvienoje srityje, todėl aktualu peržiūrėti skirtingas ekonomikos teorijas tam, kad galima būtų identifikuoti kultūros dedamąsias, kurias vėliau verta įtraukti formuojant kultūros ekonomikos koncepciją.

Šiame poskyryje nagrinėjamos pasirinktos skirtingos ekonomikos teorijos: institucinė ekonomikos teorija, socialinės ekonominės raidos teorija, gerovės ekonomikos teorija ir evoliucinės ekonomikos teorija, aptariami jų pagrindiniai principai bei požiūris į kultūrą.

Institucinė ekonomikos teorija atsirado mokslininkams kritikuojant neoklasikinės ekonomikos teoriją. Priešingai nei siauresnis neoklasikinės ekonomikos požiūris, institucionalizmas pasiūlė platesnę, holistinę perspektyvą, kuri leido ekonomistams ištirti daugelio socialinio gyvenimo dimensijų tarpusavio ryšį bei analizuoti jų poveikį žmonių ekonominiam elgesiui. Institucinės ekonomikos teorijoje pagrindinis dėmesys yra skiriamas institucijų veiklos organizavimui bei jų daromai įtakai visuomenei. *Institucinės ekonomikos atstovai pripažįsta kultūrą kaip svarbų veiksnių ekonominei veiklai* per įvairius įkūnytus papročius, tradicijas ir savitus elgesio principus (Caballero ir Soto-Oñate 2015). Autoriai Dzionek-Kozłowska ir Matera (2021) teigia, kad bendras institucinės ekonomikos plėtros teorijų bruožas yra *nagrinėti ir pripažinti kultūrą kaip gyvybiškai svarbų tautų gerovės šaltinį*. Autorių teigimu, su kultūra susiję veiksniai yra svarbūs egzistenciniu požiūriu, kai reikia paaiškinti ekonominę veiklą (Dzionek-Kozłowska ir Matera, 2021). Ayob (2021) teigimu, kultūra daro įtaką ekonomikos vystymuisi, nes žmonių įpročiai, papročiai, tradicijos, etikos normos ir įsitikinimai daro įtaką besikeičiantiems ekonominio gyvenimo modeliams. Kultūros vaidmenį analizuojantys instituciniai ekonomistai yra žinomi kaip aktyviai dalyvaujantys tiriant į kultūrą įterptus veiksnius, turinčius įtakos ekonominei veiklai. Nobelio premijos laureatas ekonomistas Douglass North taip pat susiejo ekonominę veiklą su kultūra, ideologija ir institucijomis, teigdamas, kad **kultūros institucijos**, įskaitant neoficialias institucijas, yra reikšmingas tautos konkurencingumo variklis ir dėl šios priežasties svarbu jas plėtoti investuojant į jas (Nansen ir McCloskey, 2010). Kultūrinė įvairovė šalyje taip pat sutelkia daug įvairių įgūdžių, talentų ir patirčių, tai ir sukuria palankią aplinką plėtoti inovacijas, o jos yra vienas iš pagrindinių veiksnių, darančių įtaką konkurencingumui (Zsuzsanna, 2018). Analizuoti autoriai pripažįsta, jog kultūros vaidmuo yra svarbus institucijų vystymuisi, o pačios **kultūros institucijos prisideda prie šalies konkurencingumo** bei inovacijų plėtojimo. Toks institucinės ekonomikos teorijos požiūris į kultūrą leidžia daryti prielaidą, kad į kultūros koncepcijos formavimą tikslinga įtraukti: kultūriniu pagrindu susiformavusius papročius, tradicijas, etikos normas bei pačias kultūros institucijas.

Kita ekonomikos teorija, kurioje teigiama, jog kultūra užima svarbų vaidmenį ekonomikoje yra **socialinės ir ekonominės raidos teorija**. Socialinės ir ekonominės raidos teorija analizuoja valstybės institucijų (tarp jų ir kultūrinių), piliečių ir jų organizacijų verslo santykius, įmonių išteklių tendencijas, verslo socialinį atsakingumą grįstą finansine nauda. Melnikas (2001) teigia, kad svarbų vaidmenį šioje ekonomikos teorijoje užima tokios priemonės, kaip kultūra, politika, švietimas, mokslo ir technologijų studijos, inovacijos ir kitos priemonės. Visos šios priemonės yra svarbios socialiniame ir ekonominiame gyvenime, o ypač kultūros raida ir technologinė pažanga. Socialinės ir ekonominės raidos teorija tiria *ekonomikos augimą per pilietinės kultūros transformacijas*. Taigi, kultūra šioje teorijoje yra minima kaip svarbi priemonė, siekiant įgyvendinti ilgalaikės socialinės ekonominės raidos strategijas. Remiantis šia teorija siūloma į kultūros ekonomikos koncepcijos formavimą įtraukti *kultūrą, kaip vieną iš pagrindinių dėdamiųjų technologinėje pažangoje*.

Gerovės ekonomikos teorija remiasi vertinamaisiais sprendimais, ką reikėtų gaminti, kaip turėtų būti paskirstomos pajamos ir turtas. Pigou (1917) teigė, jog individo gerovę lemia darbo pobūdis, aplinkos sąlygos, santykiai su kitais žmonėmis, padėtis visuomenėje, būsto sąlygos, visuomeninė tvarka ir saugumas, įvairios laisvalaikio praleidimo formos. Arrow (1996) pabrėžė, kad nacionalinės pajamos negali tiksliai atspindėti visuomenės gerovės, nes realiai veikdami gerovę išorės efektai dažniausiai neturi piniginės išraiškos, todėl tikrasis gerovės lygis gali kilti ne kylant kiekybiškai išreiškiamai gerovei. Šiuo atveju tai tinka ir kultūrai, nes kultūros poveikį žmogui ar visuomenei ne visada galima išmatuoti, tačiau nepaisant kiekybiškai neišmatuojamos kultūros ji sukelia pasitenkinimo, laimės jausmą, kuris prisideda prie bendros tiek vieno individo, tiek visos visuomenės gerovės. Taigi, gerovės ekonomikos teorija įvardija kultūrą kaip vieną iš rodiklių, darančių įtaką tiek atskirų individų, tiek visos visuomenės bendrai gerovei.

Evoliucinė ekonomikos teorija mokslą laiko nuolat besikeičiančia sistema. Šia prasme išteklių paskirstymas, ekonominiai rezultatai yra griežtai endogeninių elementų pasekmė. Šioje srityje išsiskiria tokie ekonomistai, kaip Veblen ir Schumpeter (Ferrarotti, 1999). Evoliucinės ekonomikos teorijoje išskiriamos žinios, kurios turi būti nuolat kaupiamos. Šios ekonomikos teorijos šalininkai teigia, kad tik organizacijos, kurios geba geriausiai prisitaikyti prie visuomenės pokyčių, išliks rinkoje. Todėl jos turi būti inovatyvios bei kūrybingos, gebančios greitai ir efektyviai įsidiesti naujas technologijas ir taip išlikti konkurencingos (Caballero ir Soto-Oñate, 2015; Gao et al., 2022). Šis požiūris tinka ir kultūrai, nes kultūros produktų ir paslaugų kūrimas tiesiogiai susijęs su kūrybiškumu bei nuolatiniu inovacijų diegimu. Dėl šios priežasties siūloma pasitelkus šią teoriją į kultūros ekonomikos koncepciją įtraukti ir *kūrybingumo aspektą*.

Išnagrinėjus skirtingas ekonomikos teorijas, matyti, jog jose kultūra minima kaip svarbus rodiklis ekonomikos moksle. Formuojat kultūros ekonomikos koncepciją, remiantis šiomis teorijomis, siūloma įtraukti šiuos aspektus: *kultūriniu pagrindu susiformavusius papročius, tradicijas, etikos normas, kultūros institucijas, technologijas bei kūrybiškumą*. Siekiant suformuoti kompleksinę kultūros ekonomikos koncepciją, toliau tyrime pateikiama mokslinės literatūros apžvalga, sintezė bei grupavimas šia tematika.

1.2. Kultūros ekonomikos koncepcija

Kultūros ekonomika – tarpdisciplininė mokslinių tyrimų sritis, apimanti daugelį sričių, todėl nagrinėjant jos koncepciją svarbu apibūdinti kultūros ir ekonomikos sampratas. Bennett (2015) kultūrą įvardija kaip savitą intelektą bei politinėmis nuostatomis pagrįstą žmogaus gyvenimo būdą. Panašios nuomonės yra ir Anderson (2020), pasak kurio, kultūra – tai žiniomis, tikėjimu, moralės principais paremtas gyvenimo būdas. Pauliukevičiūtė ir Jucevičius (2018) siūlo į kultūrą žvelgti dar plačiau, t. y., kaip į sistemą, apimančią visa, ką sukuria ar galėtų sukurti žmogus. Kitais tariant, į kultūros koncepciją įsiterpia ir inovacijų plėtojimas, paremtas naujausiomis technologijomis, skaitmenizuotais procesais ir jų vystymu visuomenėje. He et al. (2022) taip pat sutinka, jog šiandieninės kultūros pramonės plėtra neatsiejama nuo technologijų įtraukimo į kūrybos procesą. Skaitmeninės technologijos leidžia kurti naujas kultūros formas, tokias kaip e. knygos, vaizdo žaidimai, virtualios parodos ir kt. Šios naujos formos pritraukia šiuolaikišką auditoriją ir prisideda prie kultūros įvairovės. Kitas svarbus skaitmeninių technologijų aspektas – jų naudojimas kaip įrankio, suteikiančio galimybę rinkti ir analizuoti duomenis apie vartotojų elgseną. Tai leidžia kultūros pramonei geriau suprasti savo auditoriją, jos poreikius ir pageidavimus bei, į tai atsižvelgiant, kurti toki turinį ir paslaugas, kurios atitinka vartotojų lūkesčius. Kitas požiūris į kultūrą išskiria ją kaip visuomenės ypatybę, kurią sieja bendros etninės savybės, tokios kaip kalba, religija, papročiai ir kt. (Dupré, 2018). Šis požiūris suponuoja kultūros supratimą kaip visuomenės, miesto, regiono, šalies tapatumą, kurio raida tiesiogiai susijusi su pačios kultūros raida. Iš išskirtų mokslininkų požiūrių galima teigti, jog kultūros sampratoje dominuoja žmogaus intelektas, etninės savybės, papročiai ir viso to sąveika su naujosiomis technologijomis. Kultūra daro įtaką individo elgsenai, o ji daro įtaką visuomenės, miesto, regiono, šalies gyvenimo būdai. Apibendrinus mokslininkų tyrimus kultūros tematika, galima daryti išvadą, kad kultūra suprantama kaip visuomenės fizinio ir protinio darbo rezultatas, pasitelkiant šiuolaikines technologijas, bei apimanti tokius elementus kaip žinios, tikėjimas, menas, moralė, įstatymai bei papročiai.

Kaip ir kultūra, taip ir ekonomika yra labai plati socialinių mokslų tyrimų sritis, apimanti daugybę subdisciplinų ir teorinių kryptių, įskaitant makroekonomiką, mikroekonomiką, ekonometriją, ekonomikos istoriją ir kt. Šios disciplinos gilina tam tikrus ekonomikos aspektus ir yra skirtos specifiniams klausimams ir uždaviniams spręsti. Ekonomikos terminas vartojamas apibūdinti ekonomikos procesus, reiškinius, sąryšius ar kitus aspektus. Mokslinėje literatūroje ekonomika suprantama kaip tam tikra ūkio viena sistema ir joje vykstantys procesai, kurie daro įtaką žmonių visuomenės elgsenos aspektams. Ekonomikos mokslas siekia suprasti, kaip žmonės identifikuoja ir tenkina savo poreikius, tai yra, kaip jie renkasi tarp įvairių prekių ir paslaugų, kad patenkintų savo fizinę ir socialinę gerovę (Mongin, 2006). Šiuolaikinis ekonomikos apibūdinimas taip pat orientuotas į žmonių visuomenės elgsenos bruožus, norus ir kaip juos įgyvendinti turint ribotus išteklius bei galimybes (Marco-serrano et al., 2014). Taigi, ir disertacijoje ekonomika suprantama ir analizuojama būtent per visuomenės elgsenos aspektus, kai siekiama patenkinti savo norus, turint ribotus išteklius.

Iš pateiktų kultūros ir ekonomikos sampratų galima teigti, jog abi šios mokslų sritys analizuoja visuomenę bei jos elgseną, darančią įtaką žmonių pasirinkimams. Tai leidžia daryti prielaidą, jog šios tyrimų sritys yra glaudžiai susijusios ir jų atliekamų tyrimų rezultatai yra aktualūs tiek ekonomikos, tiek kultūros sritims. Įvardijus kultūrą ir ekonomiką kaip atskiras sampratas, tolesnis tyrimo etapas – kultūros ekonomikos koncepcijos formavimas. 1.1 lentelėje pateikiami apibendrinti įvairių autorių požiūriai į kultūros ekonomiką.

1.1 lentelė. Autorių požiūriai į kultūros ekonomiką (šaltinis: sudarytas autorės)

Table 1.1. Authors' approaches to the cultural economics (source: created by the author)

Karimzadi (2019)	Kultūros ekonomika apibūdinama kaip ekonomika, pagrįsta intelektine nuosavybe, kūrybiškumu, skaitmeninėmis technologijomis, kultūra, menu, verslumu, dizainu, žiniomis.
Barrado-Timón et al. (2020)	Kultūros ekonomikos koncepciją būtina suprasti kaip modernią, skaitmeninėmis technologijomis paremtą mokslų sritį, kurios vystymasis tiesiogiai siejasi su technologijų raida.
He et al. (2022)	Kultūros ekonomika apibūdinama kaip ekonomikos šaka, paremta asmens kūrybiniu darbu bei naujų technologijų įtraukimu į kūrybos procesą, taip plėtojant kultūros pramonę.
Negus (2021)	Kultūros ekonomika suprantama kaip kultūros pramonės gamintoja.

1.1 lentelės pabaiga

Roscoe (2021)	Kultūros ekonomika yra ekonomikos stritis, paremta iš asmens vaizduotės ir asmeninių gebėjimų sukuriamų produktų ekonomine verte.
Wiśniewska et al. (2020)	Kultūros ekonomikos koncepcija pateikiama per kultūros institucijas: muziejus, teatrus ir kino teatrus, analizuojant jų tarpusavio ekonomines galimybes bei tai, kaip šių institucijų gaunamos pajamos prisideda prie nagrinėjamo miesto ir (ar) regiono ekonomikos.
Vinodrai et al. (2023)	Kultūros ekonomika suprantama kaip kultūros paslaugų tinklas, darantis įtaką miestų kultūros infrastruktūros plėtrai ir per tai prisidedantis prie miesto, regiono ekonominės plėtros.
Truman ir Sarmiento (2023)	Kultūros ekonomika įvardijama kaip socialinis reiškiny, kuris per sukuriamus kultūros produktus ir paslaugas pritraukia turistus, padeda kurti darbo vietas, daro teigiamą įtaką jį supančiai socialinei aplinkai.
Nisa (2023)	Kultūros ekonomika įvardijama kaip pramonės šaka, apimanti kelionių, maisto, mados, farmacijos, kosmetikos sektorius.
Mears (2023)	Kultūros ekonomikos koncepcija plėtojama per kultūrinio kapitalo valdymą, kuris yra suprantamas kaip kultūros produktų ir paslaugų šaltinis, teikiamas visuomenei.

Kaip matyti iš 1.1 lentelės, autoriai pateikia skirtingus požiūrius į kultūros ekonomiką, kurie neapima viso temos kompleksiskumo. Vieni autoriai kultūros ekonomikoje yra linkę labiau akcentuoti mokslu paremtas technologijas, kiti – menines formas, perteikiamas per kultūros institucijas. Autoriai kultūros ekonomikos tyrimuose renka nagrinėti konkrečiai pasirinktus aspektus, pasitelkus įvairius kultūros bei ekonomikos statistinius duomenis. Dėl šios priežasties ir disertaciniame darbe kultūros ekonomikos koncepcija suformuojama bei plėtojama, atsižvelgiant į mokslininkų nagrinėjamus objektus, priskiriamus kultūros ekonomikos tematikai.

Wiśniewska et al. (2020) tyrime kultūros ekonomikos koncepcija pateikiama per kultūros institucijas. Autoriai analizuoja, kaip skiriasi muziejų, teatrų ir kino teatrų gaunamos pajamos, kokie rodikliai daro įtaką analizuojamų kultūros institucijų lankomumui bei kaip šių institucijų gaunamos pajamos prisideda prie nagrinėjamo miesto (šiuo atveju Varšuvos) ekonomikos. Barrado-Timón et al. (2020) savo tyrime pabrėžia, jog šių dienų globaliame ir skaitmenizuotame pasaulyje kultūros ekonomika suprantama kaip moderni skaitmeninėmis technologijomis paremta mokslų sritis ir kaip technologijų raida, tiesiogiai daranti įtaką regiono vystymuisi. Ljunggren (2016) kultūros ekonomiką analizuoja dar kitu aspektu, t. y.

per kultūrinių grupių sukuriamus produktus ir jų naudą analizuojamame regione. Autorius išskiria tokias kultūrinės grupes, kaip akademinę bendruomenę, architektus, menininkus, žurnalistus, ir savo tyrime analizuoja jų sukuriamo kultūrinio kapitalo ekonominę ir kultūrinę naudą. Per kultūrinio kapitalo prizmę kultūros ekonomika analizuojama ir Mears (2023) tyrime. Šiame tyrime nagrinėjama, kaip kultūrinio kapitalo sėkmingas valdymas prisideda prie šalių ekonominės plėtros per kultūros produktų ir paslaugų kūrimą (Mears, 2023). Per sukuriamus kultūros produktus ir paslaugas kultūros ekonomika yra analizuojama Truman ir Sarmiento (2023) mokslininkų tyrime. Jame autoriai kultūros ekonomiką įvardija kaip socialinį reiškinį, kuris per sukuriamus kultūros produktus ir paslaugas pritraukia turistus, kuria darbo vietas, daro teigiamą įtaką jį supančiai socialinei aplinkai (Truman ir Sarmiento, 2023).

Galima teigti, jog kultūros ekonomika yra plati tyrimų sritis, apimanti naujas technologijas, kultūros institucijas, kultūrinės grupes, kultūros produktus ir paslaugas bei jų indėlį į ekonomiką bei socialinę aplinką. Visa tai daro įtaką ir mokslininkų požiūriui į kultūros ekonomikos tyrimus ir tai, jog vieno jų požiūrio į kultūros ekonomikos koncepciją vis dar nėra, ji tiesiogiai priklauso nuo nagrinėjamo objekto. Siekiant suformuoti kultūros ekonomikos koncepciją, įtraukiant į ją dažniausiai analizuojamus komponentus šia tematika, 1.2 lentelėje pateikiami susisteminti 1.1 lentelės mokslininkų požiūriai, nusakantys kultūros ekonomikos sudedamąsias dalis.

1.2 lentelė. Susisteminti autorių požiūriai į kultūros ekonomiką (šaltinis: sudaryta autorės)
Table 1.2. The authors' structured approaches to the cultural economics (source: created by the author)

Autoriai (metai)	Kultūros ekonomikos komponentai
He et al. (2022), Karimzadi (2019), Roberts ir Townsend (2016), Roscoe (2021).	Kultūros ekonomiką charakterizuoja kaip ekonomiką, pagrįstą kūrybiškumu.
Karimzadi (2019), Ljunggren (2016), Maclean (2019), Mears (2023), Roscoe (2021).	Kultūros ekonomiką įvardija kaip ekonomiką, grįstą kultūriniu kapitalu, papročiais bei savita regiono, miesto, šalies kultūra.
Barrado-Timón et al. (2020), He et al. (2022), Karimzadi (2019).	Kultūros ekonomika išskiriama kaip ekonomika, grindžiama skaitmeninėmis naujosiomis technologijomis.
Negus (2021), Nisa (2023), Vinodrai et al. (2023), Wiśniewska et al. (2020).	Kultūros ekonomika analizuojama per kultūros infrastruktūros, t. y. kultūrinių institucijų bei kultūros pramonės, plėtrą ir iš to gaunamą pelną.

Kaip matyti iš 1.2 lentelės, susisteminius bei sugrupavus autorių tyrimus, išskiriami keturi kultūros ekonomikos komponentai:

- kūrybiškumas;
- kultūrinis kapitalas;
- naujosios technologijos;
- kultūros infrastruktūros bei kultūros pramonės plėtra.

Trys pirmieji aspektai: kūrybiškumas, kultūrinis kapitalas bei naujosios technologijos yra glaudžiai susiję, juos pasitelkiant yra kuriami kultūros produktai ir paslaugos, per kuriuos ir yra kuriama ekonominė vertė. Per kultūros produktų ir paslaugų plėtojamą atsiranda sąsajos tarp kūrybiškumo, kultūrinio kapitalo, naujų technologijų ir kultūros infrastruktūros bei pačios kultūros pramonės plėtros, nes būtent kultūros produktų ir paslaugų plėtra daro įtaką ir visai kultūros infrastruktūros ir pramonės plėtrai. Taigi, apibendrinant mokslininkų požiūrius, formuojant kultūros ekonomikos koncepciją, į ją tikslinga įtraukti: kūrybiškumą, kultūrinį kapitalą, kuris suformuotas remiantis savitais miesto, regiono, šalies papročiais ir kultūra, naujajomis technologijomis, kultūros infrastruktūros bei kultūros pramonės plėtra.

Be mokslinių šaltinių, alternatyvus požiūris į kultūros ekonomiką atsispindi oficialiuose dokumentuose, kuriuos rengia organizacijos ir institucijos, reguliuojančios, prižiūrinčios ar vertinančios kultūros ekonomiką, siekdamos jos plėtros. Pasauliniame kultūrinių rajonų tinkle (angl. *Global Cultural Districts Network*, GCDN) kultūros ekonomika analizuojama per kūrybininius ir kultūrinius rajonus bei kvartalus. Tai nepriklausoma tarptautinė asociacija, siekianti gerinti miestų gyvenimo kokybę, per kultūros prizmę, t. y. prisidedant prie meno, kultūros ir kūrybinių industrijų plėtros juose. Ši organizacija siekia išmatuoti investicijas, skirtas kultūros projektams, ir pagal jas parengti rekomendacijas šalims, kaip būtų galima pagerinti kultūros infrastruktūros plėtrą. Dėl šios priežasties nuo 2016 m. GCDN ruošia kultūros infrastruktūros indeksą (angl. *Cultural Infrastructure Index*). Taigi kultūros ekonomikos koncepcija galima praplėsti remiantis GCDN aspektais. Kita kultūros ekonomiką analizuojanti organizacija – Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (angl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation*, UNESCO). Ši organizacija skatina bendradarbiavimą tarp skirtingų šalių kultūros, švietimo, komunikacijos srityse. Viena iš pagrindinių UNESCO funkcijų – kultūrinio paveldo išsaugojimas ateities kartoms. Šią funkciją organizacija vykdo per paveldo išsaugojimą, komunikaciją bei pritaikymą praktikoje. Pasak UNESCO – kultūrinio paveldo svarba ne tik ekonominė: darbo vietų, susijusių su kultūriniu paveldu, kūrimas, regionų investicinio patrauklumo per kultūrinio paveldo infrastruktūros plėtrą didinimas bei turizmo plėtra, bet ir nematerialinė, tokia kaip istorinės atminties, vietovės, regiono identiteto išsaugojimas. Taigi, remiantis UNESCO organizacijos veiklos principais, į kultūros ekonomikos koncepciją siūloma įtraukti ir kultūrinį paveldą.

Apibendrinus požiūrių įvairovę į kultūros ekonomikos koncepciją tiek mokslinėje literatūroje, tiek oficialiuose dokumentuose, galima daryti prielaidą, jog kultūros ekonomika svarbi ne tik siekiant ekonominių tikslų ir inovacijų skatinimo, bet ir išsaugant kultūrinę įvairovę, kultūrinį paveldą bei kultūros išraiškas. Iš disertaciniame tyrime nagrinėtų ekonomikos teorijų galima teigti, jog kultūros svarba ekonomikoje pasireiškia per kultūrines institucijas, kultūriniu pagrindu susiformavusius papročius, tradicijas bei kūrybiškumą ir jo daromą įtaką, kuriant naujas technologijas. Šie išskirti aspektai patvirtina kultūros ekonomikos svarbą bei leidžia išplėtoti ir suformuoti kultūros ekonomikos koncepciją, kuri kompleksiskai susietų išskirtas kultūros ekonomikos dedamąsias bei paaiškintų ši kompleksinį reiškinį. Šiame disertaciniame darbe kultūros ekonomika suprantama kaip tarpdisciplininė mokslinių tyrimų sritis, kurioje nagrinėjama žmogaus sukurtų kultūros produktų ir paslaugų sąveika tarp naujų technologijų, žinių, identiteto, paremto papročiais ir vietos kultūra, įvairių meninių formų bei kūrybiškumo, plėtojant kultūrinį kapitalą bei kultūros infrastruktūrą ir pramonę.

1.3. Konkurencingumas kaip ekonomikos koncepcija

Konkretingumo koncepcija yra susijusi su gebėjimu greitai reaguoti į staigius rinkos pokyčius ir išlaikyti savo pozicijas joje. Konkurenciniai pranašumai – tai veiksniai, savybės ar ištekliai, dėl kurių organizacija, verslas, bendruomenė ar net individas yra pranašesni prieš kitus konkuruojančius rinkoje ar tam tikroje srityje. Pagrindiniai konkurenciniai pranašumo veiksniai: inovacijos, technologijos, kokybė ir kaina. Pasitelkus šiuos veiksnius greitai reaguojama į konkurentų elgseną ir taip rinkoje išlaikomos savo pozicijos.

Klasikinėse ekonomikos teorijose konkurencingumas dažnai nagrinėjamas netiesiogiai, akcentuojant pardavėjų ir pirkėjų pastangas sudaryti sandorius palankiausiomis sąlygomis. Neoklasikiniai modeliai konkurencingumą sieja ne tik su pirkimo ir pardavimo santykiais, bet ir su kova dėl ribotų išteklių. Šiuose modeliuose rinka, veikdama per pasiūlos, paklausos ir kainų mechanizmus, lemia dalyvių elgseną konkurencinėmis sąlygomis, kur sėkmė pasiekama efektyviausiai įgyjant ribotus išteklius. Porter (1998) konkurencijos struktūrą analizuoja per šiuos aspektus: įmonių konkurenciją, vartotojų ir tiekėjų įtaką, naujų dalyvių įėjimą į rinką ir prekių pakaitalų atsiradimą. Šių jėgų sąveika lemia konkurencijos intensyvumą rinkoje ir šakos potencialų pelningumą, o pati konkurencija veikia kaip rinkos jėgų struktūra, kuri formuoja rinkos dalyvių sąveiką siekiant ekonominių interesų.

Šalies konkurencingumas – mokslininkų nagrinėjama tema, siekiant įvertinti, kiek konkurencingumas yra susijęs su ekonomine šalies pažanga bei gerove. Tai parodo, jog konkurencingumas yra ekonomikos dalis ir gali būti analizuojamas

kaip ekonominė koncepcija bei įvairius ekonominius procesus lemiantis rodiklis. Autoriai savo darbuose skirtingai apibūdina konkurencingumą. Tai lemia konkurencingumo sąvokos kompleksiskumas bei sudėtingas konkurencingumo išmatavimas. Dažnu atveju konkurencingumas lemia subjekto, asmenų grupės, įmonės ar valstybės ekonominę, socialinę gerovę bei prestižą, tačiau sunku išmatuoti, kokią tikslią naudą jis suteikia ir kokie veiksniai prie gautos naudos prisideda labiausiai. Nors konkurencingumą galima analizuoti įvairiais diskursais, tačiau disertacijoje pasirinkta analizuoti konkurencingumą būtent kaip ekonominę koncepciją. Nors gausu šia tema atliktų mokslinių tyrimų – Rojek (2021), Siudek ir Zawojkska (2014), Stanojević et al. (2021), tačiau skirtingi autoriai analizuoja skirtingus konkurencingumo, kaip ekonominės koncepcijos, aspektus. Stanojević ir Veličković (2021) įvertinę konkurencingumo ir ekonominės raidos rodiklių tarpusavio ryšius bei remdamiesi atliktų tyrimų duomenimis, teigia, kad konkurencingumas skatina įmonių veiklą visais lygmenimis – regioniniu, nacionaliniu – ir prisideda prie šalies ekonominio klestėjimo, o tai laikoma būtina sąlyga, leidžiančia valstybei prisitaikyti tarptautinėje aplinkoje ir pasaulinėje rinkoje. Rojek (2021) teigia, jog ekonomikos mechanizmų veikimo lankstumas bei makroekonominės politikos efektyvumas turi didelę reikšmę formuojant šalies konkurencingumą tarptautiniame kontekste. Siudek ir Zawojkska (2014) konkurencingumą kaip ekonominę koncepciją analizuoja per inovacijų diegimą bei technologinę pažangą, tai veda prie ekonomikos augimo. Išlaikydama aukštus konkurencingumo rodiklius šalis geba lengviau parduoti savo produktus bei paslaugas tarptautinėse rinkose, taip didindama realias visuomenės pajamas, prisidedama prie piliečių gyvenimo kokybės gerinimo bei gerovės didinimo (Rojek, 2021). Minėti autoriai išskiria tarptautinę šalies ūkio konkurencingumą kaip ekonominę kategoriją, apimančią šalies politinius pasiekimus, tarptautinę prekybą, ekonomikos augimą ir plėtrą bei tarptautinius mainus.

Tai, kad konkurencingumas yra ekonominė koncepcija, patvirtina ne tik mokslininkų tyrimai, tačiau ir Pasaulinis ekonomikos forumas, kurio mokslininkai kasmet rengia Pasaulinę konkurencingumo ataskaitą, kurioje pristatomas pasaulio šalių reitingas. Šios kasmetinės ataskaitos pagrindinis tikslas yra padėti politikos formuotojams, verslo lyderiams ir kitoms suinteresuotoms pusėms visame pasaulyje formuoti savo šalių ekonomikos strategijas ketvirtosios pramonės revoliucijos eroje. Anot ataskaitos sudarytojų, politikos formuotojai, įmonės ir civiliai visuomenės lyderiai turi dirbti kartu, kad užtikrintų tęstinį ekonomikos augimą bei prisidėtų prie ekonominių šalies rezultatų plėtros. Taip prisidedama prie konkurencingumo didinimo, kuriam neužtenka vien tik gerai veikiančios rinkos, svarbūs ir kiti aspektai, tokie kaip stiprios institucijos, užtikrinančios gebėjimą prisitaikyti, talentų integravimas į darbo rinką, inovacijų diegimas. Šie aspektai yra svarbūs tiek dabartyje, tiek bus svarbūs ateityje, nes šalies ekonomika, kuri yra gebanti

greitai prisitaikyti prie kintančios aplinkos, yra atsparesnė rizikai bei konkurencingesnė kitų šalių atžvilgiu (The Global Competitiveness Report, 2018).

Taigi iš analizuotų mokslinių šaltinių galima teigti, jog konkurencingumas yra kompleksinė savoka, kurią galima analizuoti įvairiais diskursais ir vienas iš jų – ekonominis. Konkurencingumas kaip ekonominė koncepcija yra analizuojamas per ekonominius rodiklius, inovacijų bei technologijų diegimą, talentų integravimą į darbo rinką ir kitus aspektus, kurių pagrindinis tikslas – šalies ekonomikos augimo skatinimas. Visa tai aktualu ir kultūros ekonomikoje čia konkurencingumas reiškia gebėjimą kurti ir išlaikyti pridėtinę vertę per inovacijas, kūrybiškumą ir unikalų kultūrinį identitetą. Siekiant plėtoti kultūros ekonomikos konkurencingumą, toliau disertaciniame darbe yra įvardijamos šių dviejų dedamųjų sąsajos.

1.4. Kultūros ekonomikos sąsajos su konkurencingumu

Kultūros ekonomika moksliniuose tyrimuose įvardijama kaip mokslų tyrimų sritis, jungianti naujas technologijas ir žinias su kūrybiškumu bei iš to gimstančiais naujais produktais ir paslaugomis (Barrado-Timón et al., 2020). Tačiau į kultūros ekonomiką siūloma žiūrėti dar plačiau, apimant tokius veiksnius, kaip kultūros sektoriaus darbuotojai, namų ūkių išleidžiamos pajamos kultūros produktų vartojimui, valdžios sektoriaus išlaidos kultūrai ir t. t. Šie rodikliai parodo detalesnę kultūros ekonomikos tyrimų lauką, kuris leidžia plačiau kalbėti ir apie šalių konkurencingumą kultūros ekonomikos atžvilgiu. Kadangi kultūros ekonomika yra susijusi tiek su valstybiniu, tiek su privačiu sektoriais, o jos generuojamos pajamos ir sukuriami produktai prisideda prie šalies ekonominio vystymosi bei patrauklesnės investicinės aplinkos, aktualu išanalizuoti šalių kultūros ekonomikos konkurencingumą.

Konkurencingumas – tai šalies gebėjimas pasiekti ir išlaikyti ekonominį ir socialinį vystymąsi. Konkurencingumas susijęs su šalies gebėjimu reaguoti į skubius rinkos pokyčius ir išlaikyti savo pozicijas joje (Reese et al., 2022). Įvairūs autoriai pabrėžia, jog tipiškiausi konkurencingumo pranašumo šaltiniai yra inovacijos, technologijos, kokybė ir kaina (Bontempo, 2022; Knap, 2021). Kadangi konkurencingumas yra kompleksinis reiškinys, jo veiksniai nulemia šalies ekonominę, socialinę gerovę ir prestižą, jo didinimas turi būti šalies nacionalinis interesas. Būtent konkurencingumo didinimas tiesiogiai per skirtingus veiksnius pritraukia investicijas į šalį (Aiginger, 2021). Minėti konkurencingumo pranašumai glaudžiai susiję su kultūros ekonomikos koncepcija, todėl galima daryti prielaidą, jog kultūros ekonomikos rodikliai turi įtakos šalių konkurencingumui.

Mokslininkai Baumann et al. (2019), Chen ir Lin (2021), nagrinėjantys konkurencingumą, teigia, jog būtent kultūra yra vienas iš pagrindinių elementų, darančių įtaką konkurencingumui. Baumann et al. (2019) teigia, jog šalys, kuriose daug investuojama į kultūros sektorių, turi konkurencinį pranašumą, nes tokios šalys yra patrauklesnės investicijoms. Nobelio premijos laureatas ekonomistas Douglass susiejo ekonominę veiklą su kultūra, ideologija ir institucijomis, teigdamas, kad kultūros institucijos, įskaitant neoficialias institucijas, yra reikšmingas tautos konkurencingumo variklis. Taip pat ir ekonomikos istorijos pavyzdžiai rodo, kad kultūrinė įvairovė yra vienas pagrindinių elementų, darančių įtaką sėkmingam šalių vystymuisi. Kultūrinė įvairovė šalyje sutelkia daug įvairių įgūdžių, talentų ir patirčių, tai ir sukuria palankią aplinką plėtotis inovacijoms, o inovacijos yra vienas iš pagrindinių veiksnių, darančių įtaką konkurencingumui (Zsuzsanna, 2018).

Dažnu atveju kultūra yra pagrindinis veiksnys, paaiškinantis šalių vystymąsi. Kiekviena šalis turi išreikštą savitą kultūrą bei kultūros ekonomikos rodiklius, kurie akcentuoja šalies individualumą. Būtent šalies individualumas siejasi su konkurencingumu ir jo plėtra šalyje. Foster ir Saleh (2021), Koltsova et al. (2020), Mihaela et al. (2011) tyrimai rodo, jog kultūros ir konkurencingumo sąsajos lemia gerus ekonominius rezultatus. Viena to priežasčių – šios sąsajos kuria palankią verslo aplinką, kuri skatina naujoves ir investicijas. Per investicijas didinamas darbo našumas, auga užimtumas bei didėja gyventojų pajamos. 1.3 lentelėje pavaizduota, kokias kultūros ekonomikos sąsajas su šalies konkurencingumu naujausioje moksinėje literatūroje pateikia mokslininkai.

1.3 lentelė. Sąsajos tarp kultūros ekonomikos ir konkurencingumo (šaltinis: sudaryta autorės)

Table 1.3. Interfaces between the cultural economics and the competitiveness (source: created by the author)

Autorius (metai)	Sąsajos tarp kultūros ekonomikos ir šalies konkurencingumo
Kowal ir Paliwoda-Pękosz (2017), Song et al. (2019).	Nagrinėjamos konkurencingumo sąsajos su kultūra per darbuotojų žinių plėtrą.
Koltsova et al. (2020).	Nagrinėjama kultūros kaip ūkio šakos sąsajos su šalies konkurencingumu per kultūros produktų platinimą ir vartojimą.
Li (2020).	Analizuojamas konkretaus miesto (Šanchajaus) kultūros ir turizmo infrastruktūros sąsajos su konkurencingumu bei koks yra ryšys tarp kultūros sektoriaus darbuotojų ir konkurencingumo.

1.3 lentelės pabaiga

Autorius (metai)	Sąsajos tarp kultūros ekonomikos ir šalies konkurencingumo
Nukić (2022).	Tiriamos sąsajos tarp kultūros institucijų ir konkurencingumo.
Ali (2021).	Tiriamos sąsajos tarp konkurencingumo ir organizacinės kultūros dėstytojų ir mokslo darbuotojų, dirbančių universitetuose ir aukštosiose mokyklose.

Kaip matyti iš 1.3 lentelės pateiktų mokslininkų tyrimų, kultūros sąsajos su konkurencingumu nagrinėjamos įvairias aspektais. Nagrinėjama kultūros produktų svarba atsižvelgiant į jų plėtrą skirtingoms vartotojų rinkoms (Koltsova et al., 2020). Analizuojamos kultūros institucijos ir jų atliekamos funkcijos, kurios prisideda prie visuomenės sąmonės formavimo, bei padeda valstybei spręsti problemas, susijusias su šalies įvaizdžio gerinimo klausimais (Nukić, 2022; Song et al., 2019). Kultūra nagrinėjama ir kaip miesto ekonomikos augimo varomoji jėga, kurios infrastruktūros plėtra sustiprina miestų konkurencinę padėtį (Li, 2020). Didelis dėmesys skiriamas ir organizacinės kultūros įmonėse klausimams bei kultūros darbuotojų kvalifikacijos svarbai. Nes gebėjimų ir žinių ugdymas yra svarbūs, norint išlikti konkurencingam darbo rinkoje. Dėl šios priežasties tarp darbuotojų yra patrauklesnės tos organizacijos ir įmonės, kurios skatina savo darbuotojų kvalifikacijos kėlimą. Nukić (2022) analizuoja būtent kultūros institucijų padėtį ir kiek jos yra konkurencingos lyginant su kitais sektoriais. Toks platus kultūros tyrimų laukas yra dėl pačios kultūros koncepcijos kompleksiskumo, kuris leidžia kultūrą analizuoti įvairiais aspektais. Iš pateiktų sąsajų galima teigti, jog kultūros glaudžiai siejasi su konkurencingumu, o tai reiškia, jog glaudžiai siejasi ir su kultūros ekonomika. Todėl aktualu plačiau analizuoti šias sąsajas, nes tokių tyrimų trūksta. Nepaisant 1.3 lentelėje pateiktų sąsajų, mokslininkų tyrimuose mažai dėmesio yra skiriama kultūros ekonomikos konkurencingumui. 1.3 lentelėje išskirtos kultūros ir konkurencingumo sąsajos yra glaudžiai susijusios ir su ekonomika.

Apibendrinant pateiktas kultūros ekonomikos ir konkurencingumo sąsajas galima daryti prielaidą, jog kultūros ekonomikos sąsajos su konkurencingumu pasireiškia per inovacijas, kultūros institucijas, kultūros sektoriaus teikiamas paslaugas ir gaminamus produktus. Kultūros sritis yra neatsiejama šalies ekonomikos dalis, kurios svarba nuolat didėja, todėl kultūros ekonomikos konkurencingumas yra aktuali ir analizuotina sritis.

1.5. Kultūros ekonomikos rodikliai, sudarantys kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą

Kultūros ekonomika apima daugelį veiklos sričių bei skirtingų sektorių, todėl kultūros ekonomikos rodiklių, kurie visapusiškai atspindėtų šį sektorių, įvardijimas yra būtinas. Siekiant, jog kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas pateiktų išsamų šio sektoriaus vaizdą, svarbu išskirti jį sudarančius rodiklius. Analizuojant įvairius šaltinius pastebėta, jog kultūros ekonomikos rodikliai yra išskiriami ne tik mokslininkų, nagrinėjančių šią sritį, tačiau ir šios srities institucijų parengtuose dokumentuose bei ataskaitose, reglamentuojančiose kultūros svarbą ekonomikoje. UNESCO dokumentai pasirinkti analizuoti, nes juose aprašomas bendradarbiavimas tarp tautų švietimo, mokslo, kultūros ir komunikacijos srityse, kurios yra susijusios su kultūros sritimi. Taip pat reglamentuojamas kultūrinis materialusis ir nematerialusis paveldas, kuris yra įvardijamas ir mokslininkų Bosone et al. (2021), Chhabra (2021), Zhenrao et al. (2021) kaip vienas iš pagrindinių kultūros ekonomikos veiksnių. Dėl šių priežasčių šiame darbe analizuojami UNESCO dokumentai ir juose pateikti kultūros ekonomikos rodikliai yra įtraukiami į bendrą Kultūros ekonomikos konkurencingumo sąrašą. Kultūros statistika (angl. *Culture statistics*) yra kitas disertaciniame darbe analizuojamas leidinys, kurį rengia Eurostat. Leidinyje nurodomi tikslai, kurių įgyvendinimas skatina ES šalių bendradarbiavimą kultūros srityje, prisideda prie kultūrinio paveldo išsaugojimo, gerina kultūros paslaugų prieinamumą, sudaro sąlygas kultūros sektoriaus darbuotojų mokymams bei padeda įgyvendinti kultūros ekonomikos plėtros procesus. Leidinyje pastebima, jog kultūra ES daro demokratiškesnę, stiprina šalių narių tapatybės jausmą bei prisideda prie bendros visuomenės gerovės. Akcentuojama, jog kultūrinis ir kūrybinis sektoriai vis dažniau laikomi ekonomikos augimo varikliais, ypač darbo vietų kūrimo kontekste. Eurostat duomenų bazė tyrime yra naudojama ir kaip vienas iš statistinių duomenų šaltinių dėl tyrime atliekamo daugiakriterio vertinimo. Kultūros statistikos leidinyje aprašomi kultūros ekonomikos rodikliai yra įtraukiami į analizuojamų rodiklių sąrašą. Darbe analizuojamas 2019 m. leidinys, nes tai yra naujausias Kultūros statistikos išleistas leidinys. Kitas disertaciniame darbe analizuojamas leidinys parengtas Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros konferencijos (angl. *United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD*). Septintojo dešimtmečio pradžioje didėjantis susirūpinimas dėl besivystančių šalių tarptautinėje prekyboje paskatino daugelį šių šalių paraginti sušaukti konferenciją, skirtą konkrečiai kultūros sektoriaus problemoms spręsti ir tinkamiems tarptautiniams veiksams priimti bei nustatyti. Todėl 1964 m. Ženevoje buvo surengta pirmoji UNCTAD konferencija. Atsižvelgiant į iškilusių problemų mastą ir būtinybę jas spręsti, konferenciją buvo nuspręsta rengti kas ketverius metus. UNCTAD pripažino, jog kūrybos ir kultūros ekonomikos sektorius yra vienas iš sparčiausiai

augančių sektorių pasaulyje, kuriantis darbo vietas ir pajamas, skatinantis inovacijas ir prisidedantis prie visuomenės gerovės. Siekiant kuo sėkmingiau plėtoti kūrybos ir kultūros ekonomikos sektorius UNCTAD kasmet leidžia Kūrybos ekonomikos apžvalgos leidinį (angl. *Creative Economy Outlook*), kuriame apžvelgia kūrybos ir kultūros sektoriaus ekonomines perspektyvas, pasaulinį kūrybinių prekių eksportą, pateikia su kūrybos ir kultūros sektoriumi susijusią statistinę informaciją bei kitą aktualią tų metų informaciją. Todėl Kūrybos ekonomikos apžvalgos leidinio siūlomi kultūros ekonomikos rodikliai taip pat yra įtraukiami į analizuotinų kultūros ekonomikos konkurencingumo rodiklių sąrašą. Susistemintus bei sugrupavus mokslinius straipsnius bei analizuojantus oficialius dokumentus bei leidinius 1.4 lentelėje pateikiamas bendras tiriamų rodiklių sąrašas.

1.4 lentelė. Kultūros ekonomikos rodiklių sąrašas, kurie išskiriami mokslinėje literatūroje ir oficialiuose dokumentuose (šaltinis: sudaryta autorės)

Table 1.4. List of indicators of cultural economics, which is distinguished in scientific literature and official documents, (source: compiled by the author)

Šaltinis	Kultūros ekonomikos rodikliai
Culture statistics (2019); Boyd (2021); Baluku et al. (2019); Gautam ir Basnet (2020); Bilan et al. (2019).	Kultūrinis užimtumas pagal amžių
Minola et al. (2016); Gautam ir Basnet (2020); Autio et al. (2013).	Asmenys, dirbantys kūrybiniais ir scenos menininkais, autoriais, žurnalistais ir kalbininkais
Culture statistics (2019); Kaimann ir Cox (2021); Hamlin (2019); Cellini ir Cuccia, (2021); Li et al. (2020); Elwell et al. (2020).	Namų ūkių išlaidos kultūros prekėms
Culture statistics (2019); Scott (2019); Grenersen (2012); Montella et al. (2019); Baculáková ir Grešš (2021); Buljubašić et al. (2016).	Kultūros institucijos
Li et al. (2020); Elwell et al. (2020); Culture Statistics (2019); UNESCO Creative Economy Outlook (2022).	Kultūros infrastruktūros plėtra
Culture statistics (2019); UNESCO; Bosone et al. (2021); Chhabra (2021); Zhenrao et al. (2021).	Materialusis, nematerialusis kultūros paveldas
UNESCO; Culture statistics (2019).	Visuomenės dalyvavimas tapatybę ugdančioje kultūrinėje veikloje

1.4 lentelės pabaiga

Šaltinis	Kultūros ekonomikos rodikliai
UNESCO; Culture statistics (2019); Creative Economy Outlook (2022).	Tarptautinė prekyba (importas ir eksportas) kultūros vertybėmis
Ilič ir Petrevska, (2018); Wakelin-Theron et al. (2018); Yıldırım (2021); Gozgor et al. (2019); Arain et al. (2020); Bednarska (2017).	Visuomenės dalyvavimas turizme

Kaip matyti iš 1.4 lentelės, konkretizuoti kultūros ekonomikos rodikliai atspindi tiek kultūros, tiek ekonomikos sektorius.

Kultūrinio užimtumo rodiklis yra orientuotas į kultūros kaip „darbdavio“ vaidmenį, siekiant geriau suprasti kultūros įtaką šalies ekonomikai. Darbas kultūros srityje yra neatsiejama kultūros ekonomikos plėtros dalis, apimanti gyventojų užimtumą, gaunamas pajamas bei kultūros sektoriuje *sukuriamų darbo vietų skaičių* (Boyd, 2021; Baluku et al., 2019). Valverde-Moreno et al. (2021) pastebi kitą svarbų šio rodiklio aspektą, jog būtent kultūros sektorius prisideda prie pažeidžiamų socialinių grupių įtraukimo į darbo rinką, o tai šalį daro socialiai atsakingą ir konkurencingą. Bilan et al. (2019) teigia, jog viena iš pagrindinių kultūros darbuotojų darbo sričių yra inovacijų kūrimas bei jų įgyvendinimas, tai pritraukia ir naujas investicijas. Taigi iš pateiktų teiginių matyti, jog kultūros sektoriaus darbo funkcijos yra labai plačios. Kultūros sektorius prisideda prie darbo kultūros formavimo, socialinio užimtumo didinimo bei inovacijų kūrimo, visa tai šalį daro patrauklesnę bei konkurencingesnę globalioje darbo rinkoje, todėl siūloma šį rodiklį įtraukti į kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą.

Kiti su kultūros sektoriaus darbuotojais susiję rodikliai, išskiriami mokslinėje literatūroje, yra kultūros darbuotojai, dirbantys pagal individualias darbo sutartis, bei asmenys, dirbantys kūrybiniais ir scenos menininkais, autoriais, žurnalistais ir kalbininkais. Kuo visuomenė modernesnė, atviresnė naujovėms ir laisvesnė, tuo joje yra daugiau darbuotojų, dirbančių pagal individualias darbo sutartis. Minola et al. (2016), Gautam ir Basnet (2020) tyrimai rodo, jog darbas pagal individualias darbo sutartis yra svarbus rodiklis, mažinantis nedarbą ypač tarp jaunimo. Taip yra todėl, nes individualios darbo sutartys leidžia pačiam dirbančiajam asmeniui reguliuoti savo darbo apimtį, dirbti iš bet kurios pasaulio vietos bei lengvai darbą derinti su studijomis ar kita veikla. Kitas svarbus aspektas, susijęs su individualiomis darbo sutartimis, – kultūros verslumo skatinimas, nes būtent šiam sektoriui priskiriami kūrybininkai, scenos menininkai, autoriai, žurnalistai ir kalbininkai, dirbantys pagal tokio pobūdžio darbo sutartis. Jiems patrauklūs lankstesni darbo santykiai, dėl jų jie renkasi tokio pobūdžio verslus, kartu taip padeda augti naujiems verslams (Autio et al., 2013). Verslumo skatinimas tiesiogiai daro įtaką šalies patrauklumui investicijoms ir darbo vietų kūrimui šalyje, o visa tai svarbu ir

konkurencingumo augimui. Mažeikaitė (2024) išskiria kultūros sektoriaus žmogiškąjį kapitalą ir jo įtaką ekonomikos augimui. Autorės atliktame tyrime teigiama, jog žmogiškojo kapitalo kanalas tarnauja kaip mechanizmas, per kurį kultūra prisideda prie ekonomikos augimo, todėl tai yra svarbus ekonomikos augimo veiksnys. Todėl kultūros sektoriaus darbuotojai išskiriami kaip vienas iš rodiklių.

Mokslinėje literatūroje autoriai taip pat išskiria *namų ūkių išlaidas kultūros prekėms*. Kultūros produktų vartojimas yra svarbi namų ūkių vartojimo sudedamoji dalis. Vartotojų pageidavimai renkantis kultūros prekes ir paslaugas rinkose dažnai būna nenuspėjami. Dažnu atveju tokius vartojimo sprendimus nulemia pirkėjo charakteris, išsilavinimas, pomėgiai ir pajamos (Kaimann ir Cox 2021). Namų išlaidos pramogoms, o tarp jų ir kultūros paslaugoms įvairiais autorių skaičiavimais sudaro 15–20 % vartotojų gaunamų pajamų (Hamlin, 2019; Cellini ir Cuccia, 2021). Namų ūkių išlaidos kultūrai taip pat tiesiogiai prisideda prie kultūros sektoriaus plėtros, nes toks vartojimas skatina naujų kultūros produktų ir paslaugų kūrimą. Li et al. (2020), Elwell et al. (2020) pastebi, jog namų ūkių išlaidos kultūrai prisideda ir prie kultūros infrastruktūros kūrimo, o tai svarbu mažinant kultūrinę atskirtį tarp skirtingų šalies regionų bei didinant kultūros produktų ir paslaugų prieinamumą. Dėl šių pateikiamų priežasčių namų ūkių išlaidos kultūrai įtraukiamos į kultūros ekonomikos rodiklių bei subrodiklių sąrašą.

Bendrosios *vyriausybės išlaidos kultūros paslaugoms* – tai dar vienas siūlomas subrodiklis, kuris analizuoja, kokią dalį valstybės biudžeto sudaro išlaidos kultūros sektoriui per metus. Getzner (2015) pabrėžia, jog išlaidos, skirtos kultūrai, padeda išsaugoti bei atkurti paveldą, plėtoti miesto kultūrinę infrastruktūrą. Valstybės išlaidos, skiriamos teatrų, muziejų ar parodų salių plėtrai, prisideda prie gyventojų švietimo bei turizmo vystymo (Werck et al., 2008). Šie aspektai suponuoja, jog valstybės išlaidos kultūros sektoriui turėtų daryti įtaką šalies konkurencingumui, dėl to jos yra įtraukiamos į kuriamą indeksą.

Kultūros infrastruktūros plėtra atlieka pagrindinį vaidmenį skatinant didesnę prieigą prie kultūros objektų. Tai svarbu mažinant skirtumus tarp skirtingų šalių regionų ir kartu gerinant piliečių gyvenimo kokybę. Tačiau autoriai Li et al. (2020), Elwell et al. (2020) pabrėžia, kad vien geros kultūros infrastruktūros neužtenka, būtina užtikrinti, kad kultūros procesų valdymo srityje ir kultūros veikloje galėtų dalyvauti visos visuomenės grupės. Todėl kitas subrodiklis yra susijęs su kultūros infrastruktūros plėtra, t. y. *kultūros institucijų: muziejų, teatrų bei bibliotekų skaičiumi* (Scott, 2019; Grenersen, 2012; Montella et al., 2019). Būtent šios kultūros institucijos yra viena iš pagrindinių priemonių, skatinančių regioninę plėtrą ir mažinanti regioninę atskirtį. Kultūros institucijos kuria naujas darbo vietas bei dalyvauja socialinėje sanglaudoje. Šios institucijos sudaro sąlygas šalies gyventojams naudotis kultūros paslaugomis ir dalyvauti kultūriniame gyvenime (Baculáková ir Grešš, 2021). Dėl kultūros įstaigų infrastruktūros plėtros, priside-

dančios prie kultūros produktų, ir paslaugų plėtros bei kultūros politikos formavimo regione ši subrodiklį siūloma įtraukti į kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą.

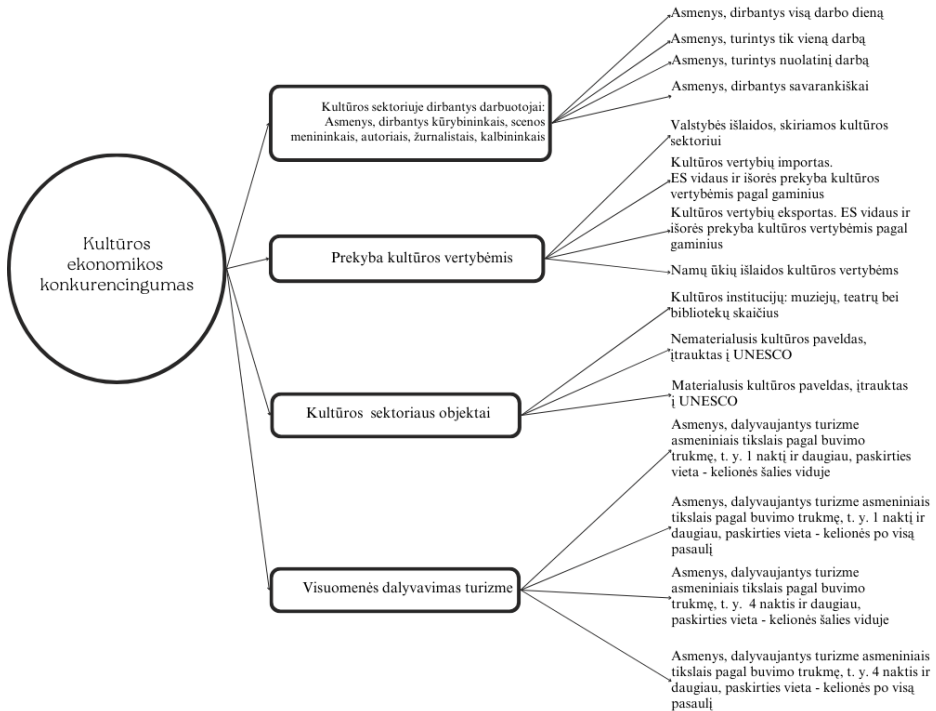
Kultūros paveldą kaip svarbų kultūros ekonomikos rodiklį, prisidedantį prie kultūrinės tolerancijos puoselėjimo, išskiria daugelis mokslininkų (Aragón et al., 2019; Bosone et al., 2021; Chhabra, 2021; Foster et al., 2020; Raptis et al., 2019 Šerić, 2020; Zhenrao et al., 2021). UNESCO organizacijos strateginiai dokumentai jį reglamentuoja, įtraukia į saugomų sąrašą, kuria paveldo pritaikymo praktikoje strategijas. Kultūros paveldas yra klasifikuojamas į materialųjį ir nematerialųjį, šios abi paveldo rūšys laikomos vertingu ir savitu skirtingų kultūrinių tradicijų raiškos objektu, tampančiu pagrindiniu miestų ir regionų tapatumo elementu. Kultūros paveldas suprantamas kaip meninę vertę turintis paveldas, prisidedantis prie žmonių gerovės, padedantis kurti darbo vietas, didinantis žmonių socialinį užimtumą ir skatinantis turizmą, o tai savo ruožtu skatina šalies ekonominę plėtrą. Daugelis mokslininkų pabrėžia, kad būtent per turizmo plėtrą paveldas veikia šalies ekonomiką, todėl itin svarbu jį tinkamai saugoti ir pritaikyti praktikoje (Bosone et al., 2021; Chhabra, 2021; Zhenrao et al., 2021). Disertaciniame darbe į kultūros ekonomikos konkurencingumo rodiklių sąrašą *įtraukiami materialiojo ir nematerialiojo kultūros paveldo subrodikliai*.

Prekyba kultūros vertybėmis apima daugybę kultūros elementų: literatūrą, dailę, amatus, kultūrinį paveldą ir kt. Zhou et al. (2022) teigia, jog tarptautinė prekyba kultūros vertybėmis daro teigiamą įtaką skirtingų kultūrų supratimui ir vertinimui, puoselėjama kultūrų įvairovė ir tarptautinis bendradarbiavimas. Svarbu pažymėti, kad keitimasis kultūrinėmis vertybėmis neapsiriboja fizinėmis prekėmis, bet taip pat apima idėjų, vertybių ir tradicijų perdavimą, kurį dažnai palengvina globalizacija, kelionės ir technologijos. Kultūros statistikos dokumente įvardijama, jog kultūros gėrybės yra meninę vertę turintys kūrybos produktai, kurie perteikia menines, simbolines ir estetines kultūrinės vertybes (Culture statistics, 2019). Doan ir Tran (2023); Dupré (2018); Franco ir Maggioni (2022) pabrėžia, kad kultūrinių vertybių gamybą skatina technologinės naujovės bei prisideda prie naujų vartojimo įpročių. Disertaciniame darbe šis rodiklis analizuojamas per *vidaus ir išorės prekybą kultūros vertybėmis* pagal gaminius.

Visuomenės dalyvavimas turizme tiek keliaujant šalies viduje, tiek už gyvenamosios šalies ribų yra glaudžiai susijęs su kultūros ekonomika. Turizmo plėtra šalyje prisideda prie pačios šalies vystymosi skatindama ekonomikos augimą, kultūrinius mainus bei vietovės, po kurių keliaujama, populiarinimą bei investicijas į ją (Gozgor et al., 2019). Turizmo pramonė kuria darbo vietas maitinimo, transporto, apgyvendinimo, prekybos, informacinių paslaugų bei kitose srityse, kurių kiekis priklauso nuo turizmo srautų ir jų poreikio vartoti turizmo pramonės kuriamus produktus (Ilić ir Petrevska, 2018; Wakelin-Theron et al., 2018; Yıldırım, 2021). Turistų lankomi kultūriniai objektai bei renginiai skatina vietos valdžios

institucijas ir bendruomenes juos išsaugoti, atnaujinti bei ieškoti naujų būdų juos viešinti. Taigi *turizmo* rodiklis turi didelį poveikį kultūros ekonomikai ir prisideda prie jo plėtros, dėl to yra įtraukiamas į kultūros ekonomikos konkurencingumo rodiklių sąrašą.

Taigi iš pateiktų kultūros ekonomikos rodiklių ir subrodiklių galima suformuoti kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą (1.1 pav.).

1.1 pav. Kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą sudarančių rodiklių ir subrodiklių grafinis atvaizdavimas (šaltinis: sudaryta autorės)

Fig. 1.1. Graphical presentation of the indicators and sub-indicators of the Cultural Economy Competitiveness Index (source: created by the author)

Kaip matyti iš 1.1 paveikslo, išskirti keturi rodikliai, kurie, mokslininkų teigimu, sudaro kultūros ekonomikos konkurencingumą: kultūros sektoriuje dirbantys darbuotojai, prekyba kultūros vertybėmis, kultūros sektoriaus objektai ir visuomenės dalyvavimas turizme. Siekiant kompleksiskai pavaizduoti kultūros ekonomikos konkurencingumą, išskirti keturi rodikliai išskaidyti į subrodiklius. Pateiktame paveiksle matyti, jog kultūros ekonomikos tyrimų laukas yra platus,

apimantis nematerialųjį ir materialųjį kultūrinį paveldą, kultūros institucijas, kultūros sektoriuje dirbančius darbuotojus, kultūros vertybių importą ir eksportą, namų ūkių bei valstybės išlaidas kultūrai bei turizmo rodiklius. Šie rodikliai pabrėžia kultūros sektoriaus svarbą ekonomikos augimui, socialinės sanglaudos didinimui ir šalies konkurencingumui. Kiekvienas jų yra reikšmingas matuojant kultūros poveikį šalies vystymuisi.

1.6. Pirmojo skyriaus išvados ir disertacijos uždavinių formulavimas

1. Mokslinėje literatūroje analizuojant skirtingus mokslininkų požiūrius į kultūros ekonomiką, išryškėja, kad tai yra daugelį visuomenės veiklos sričių apimanti plati tyrimų sritis. Dėl šios įvairovės nėra vieno autorių požiūrio į kultūros ekonomikos koncepciją. Vieni autoriai kultūros ekonomikos koncepcijoje yra linkę labiau akcentuoti mokslu paremtas naujas technologijas, kiti – menines formas, perteikiamas per kultūros institucijas, dar kiti asmens identitetą, paremtą vietos papročiais.
2. Atlikus ekonomikos teorijų analizę identifikuota, jog institucinė ekonomikos teorija skiria daugiausiai dėmesio kultūrai. Institucinėje ekonomikos teorijoje kultūra yra siejama su ekonomine veikla, o kultūros institucijos yra įvardinamos kaip reikšmingai prisidedančios prie šalies konkurencingumo. Disertaciniame darbe sukurtas kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas papildo šią ekonomikos teoriją, leisdamas įvertinti įvairias kultūros ekonomikos dedamąsias, tarp jų ir kultūros institucijas bei skirtingus duomenų tipus, kurie atspindėtų šalių kultūros ekonomikos konkurencingumą.
3. Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize, sinteze bei grupavimu, taip pat analizuotais kultūros ekonomiką reglamentuojančiais dokumentais, suformuota kultūros ekonomikos koncepcija. Kultūros ekonomika suprantama kaip tarpdisciplininė mokslinių tyrimų sritis, kurioje nagrinėjama žmogaus sukurtų kultūros produktų ir paslaugų sąveika tarp naujų technologijų, žinių, identiteto, paremto papročiais ir vietos kultūra, įvairių meninių formų bei kūrybiškumo, plėtojant kultūrinį kapitalą bei kultūros infrastruktūrą ir pramonę.
4. Konkurencingumas apibrėžia gebėjimą efektyviai konkuruoti rinkoje ir taip pasiekti ekonominį pranašumą. Jis yra svarbus tiek šalių, tiek įmonių lygmenyje ir apima daugybę veiksmų, kurie lemia gebėjimą konkuruoti. Konkurencingumas susijęs su šalies gebėjimu reaguoti į skubius rinkos

pokyčius ir išlaikyti savo pozicijas joje. Šie aspektai pagrindžia, jog konkurencingumas – tai ekonomikos koncepcija. Mokslininkai pabrėžia, jog konkurencingumo pranašumo šaltiniai yra inovacijos, technologijos, kokybė ir kaina. Šie konkurencingumo pranašumai glaudžiai susiję su kultūros ekonomikos supratimu mokslinėje literatūroje, kurioje įvardijama, jog kultūros ekonomikos sąsajos su konkurencingumu pasireiškia būtent per inovacijas, įvairias kultūrines institucijas, kultūros sektoriaus teikiamas paslaugas ir gaminamus produktus.

5. Sudarytas kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso rodiklių ir subrodiklių sąrašas, kurį nusako išskirti keturi rodikliai, apibūdinantys kultūros ekonomikos konkurencingumą: kultūros sektoriuje dirbantys darbuotojai, prekyba kultūros vertybėmis, kultūros sektoriaus objektai ir visuomenės dalyvavimas turizme. Šie rodikliai išskaidyti į subrodiklius, kurie sudaro kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą.
6. Suformuoti disertacijos uždaviniai: atlikus mokslinės literatūros analizę ir susisteminius mokslininkų požiūrius, suformuoti apibendrintą kultūros ekonomikos koncepciją, identifikuoti kultūros ekonomikos konkurencingumo rodiklius ir subrodiklius, kurie atspindėtų šalies konkurencingumą kultūros ekonomikos srityje, išnagrinėjus indeksų sudarymo metodiką, parengti metodologiją kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksui sudaryti, taikant kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą, įvertinti vienuolikos ES šalių kultūros ekonomikos konkurencingumą.

2

Kultūros ekonomikos konkurencingumo vertinimo metodologija

Antrajame skyriuje pateikiama indeksų sudarymo mokslinės literatūros analizė, sintezė bei grupavimas, kuria remiantis pateikta indeksų sudarymo metodika bei sudarytas kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas. Šio skyriaus tematika paskelbtas mokslinis straipsnis (Astikė ir Skvarciany, 2022).

2.1. Kultūros ekonomikos tematiką atliepiančių indeksų analizė

Indeksai sujungia įvairias duomenų grupes ir taip padeda įvertinti sudėtingus reiškinius, tokius kaip šalies socialinę ir ekonominę plėtrą, atsižvelgiant į tokius rodiklius kaip gyvenimo trukmė, švietimo lygis; pajamų nelygybę šalyje, nurodant skirtumą tarp turtingų ir vargingų žmonių pajamų; darbo rinkos būklę; darbo jėgos pasiūlą, paklausą ir kitus reiškinius. Kadangi kultūros ekonomika yra įvairi ir daugialypė, tai sukurti jai indeksą, kuris padėtų įvertinti jos plėtrą bei konkurencingumą skirtingose šalyse yra aktualu ir naudinga. Tokio indekso

sukūrimas įneštų svarų indėlį į ekonomikos mokslą prisidėdamas prie kultūros ekonomikos tyrimų srities tolesnio plėtojimo. Tam, kad tai būtų galima atlikti, būtina išanalizuoti indeksų sudarymo teorinius aspektus bei prielaidas.

Atlikta mokslinės literatūros analizė parodė, jog kultūros ekonomikos poveikis šalies ekonomikai yra svarbus ir analizuotinas klausimas. Tačiau mokslininkai pastebi, jog analizuoti kultūros ekonomikos aspektus nėra lengva dėl statistinių duomenų trūkumo. Dėl šios priežasties dažniausiai yra analizuojami konkrečių pavienių rodiklių duomenys, kurie neatskleidžia viso kultūros ekonomikos sektoriaus vaizdo (Daubaraite-Radikiene ir Startiene, 2022). Tačiau nepaisant to, kurti indeksus, kurie susiję su kultūros ekonomika, bandymų jau yra. Murtagh (2018) pasiūlė kultūros ekonomikos indeksą (angl. *Cultural Economy Index*), kuriuo įvertinama kultūros ekonomikos plėtra. Šį indeksą sudaro tam tikrų veiklos rūšių aštuoni rodikliai, sugrupuoti į tris grupes: kultūros industrijos, kultūros finansavimas ir kultūros infrastruktūra. Atitinkamai kiekvienai grupei yra priskirti svoriai 50 %, 25 % ir 25 %. Indekso rezultatai gaunami apskaičiuojant duomenis pagal gyventojų skaičių analizuojamuose regionuose. Kitas tų pačių autorių indeksas yra kūrybos ekonomikos indeksas (angl. *Creative Economy Index*) (Collins ir Murtagh, 2018). Šio indekso tikslas – įvertinti kūrybos ekonomikos raidą pasirinktuose regionuose. Indeksas sudarytas tokiu pačiu principu kaip ir kultūros ekonomikos indeksas, tik įtraukta daugiau (26) rodiklių, kurie sugrupuoti į penkias grupes: kūrybinės industrijos, kūrybinio verslumo ir inovacijų aplinka, kultūros infrastruktūra ir vartojimas, skaitmeninis ryšys ir kultūrinė gamyba, gyventojų įvairovė bei periferiškumas. Lyginant abu šiuos indeksus, kai kurie rodikliai kartojasi, tačiau kūrybos ekonomikos indeksas yra kur kas išsamesnis. Abu šie indeksai yra gera pradžia kuriant kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą, tačiau jie neparodo kultūros ekonomikos kompleksiskumo, o apima tik atskiras jos dalis. Patys autoriai vertindami savo indeksą teigia, jog tai yra bandomasis indeksas ir jo rezultatai turėtų būti naudojami tik kaip dalis, platesnio tyrimo kontekste vertinant kultūros ekonomikos plėtrą (Murtagh, 2018).

Pasaulinis kultūros rajonų tinklas skatina tarptautiniu mastu kūrybinių ir kultūrinių rajonų plėtrą ir nuo 2016 m. skaičiuoja kultūros infrastruktūros plėtros indeksą. Šiuo indeksu siekiama įvertinti investicijas į kultūros projektus pasauliniu mastu, identifikuojant tuos projektus, kurių biudžetas yra 10 mln. Jungtinių Amerikos Valstijų dolerių ar daugiau ir kurie buvo viešai paskelbti arba baigti per skaičiuojamus kalendorinius metus. Indeksas apima muziejų, galerijų, daugiaviečių meno centrų, kultūros centrų projektus. Įvertinus pateiktus ir baigtus projektus Pasaulinis kultūros rajonų tinklas teikia rekomendacijas, kaip transformuoti viešąsias miestų kultūrinės erdves darant jas patraukliais bei funkcionaliais traukos objektais.

Daubaraitė-Radikiene ir Startiene (2022) pasiūlė kūrybinių industrijų poveikio šalies ekonomikai indeksą, kuriuo siekiama įvertinti kūrybinių industrijų poveikį ekonomikai tokiose srityse kaip sociokultūra ir aplinkosauga. Autoriai teigia, jog šis indeksas padės sprendžiant su socialine ir kultūrine aplinka susijusius klausimus, tokius kaip socialinė plėtra, gyvenimo kokybės gerinimas, socialinės įtraukties augimas ir kt. Indeksą sudaro trys poveikio sritys: ekonomika, sociokultūra ir aplinkosauga. Šios sritys yra suskirstytos į smulkesnes kryptis, kurioms priskirti rodikliai. Atlikus rodiklių statistinių duomenų skaičiavimus yra vertinamos šalys pagal minėtas poveikio sritis. Anot indekso autorių, šio tyrimo ribotumas – statistinių duomenų trūkumas.

Foster ir Saleh (2021) sukūrė kultūros paveldo indeksą, kuris prisideda plėtojant žiedinę ekonomiką būtent per kultūros paveldą. Indekso tikslas – pagrįsti esamų kultūros paveldo objektų renovaciją ar atkūrimą. Taikant šį indeksą galima nustatyti, kurie miestai efektyviausiai investuoja į kultūros paveldo atkūrimą, o kurie tai daro prasčiau. Indeksą sudaro pasirinkti rodikliai, kurie labiausiai daro įtaką kultūros paveldo objektams. Pagal pateiktą rodiklių statistiką autoriai vertina atskirų Europos miestų kultūros paveldo būklę, analizuoja geruosius ir bloguosius pavyzdžius, ieško sprendimų, kaip galima būtų padėti atsiliekančioms šalims. Kregzdaite et. al. (2016) siūlo Europos kultūros ir kūrybos pramonės indeksą, kuriuo siekiama įvertinti kūrybinės veiklos rezultatus ir nustatyti šalių reitingą pagal jų kūrybinę produkciją. Šiame indekse dėmesys sutelkiamas į dvi kūrybinio rezultato sudedamąsias dalis, t. y. kiekybinę kūrybinių darbų išraišką ir ekonominių kūrybos vertinimą. Indeksą sudaro 14 rodiklių, kurie apima muziejų, bibliotekų, kultūros paveldo objektų, įtrauktų į UNESCO, skaičių, kūrybinių prekių ir paslaugų eksportą, kultūrinio sektoriaus užimtumą, vartotojų išlaidas kultūros prekėms ir t. t. Indeksas sudarytas kaip laiko eilutė, kad būtų galima atlikti tarplaikinį palyginimą.

Įvairūs sukurti indeksai leidžia susisteminti didelį informacijos kiekį, kurį vėliau lengva interpretuoti ir įvertinti. Indeksai leidžia palyginti skirtingus laikotarpius, geografines vietas ar sektorius taikant vieningą metodiką. Tai suteikia galimybę matyti, kaip keičiasi situacija laikui bėgant arba kaip vienos šalies ar regiono rodikliai yra lyginami su kitais. Atsižvelgiant į šiuos indeksų kūrimo bruožus galima teigti, kad indeksai yra labai naudingi ypač apdorojant didelius duomenų kiekius, tačiau nepaisant to yra įvardijami ir keli indeksų trūkumai. Išsiriama indeksų privalumai ir trūkumai pateikti 2.1 lentelėje.

2.1 lentelė. Indeksų privalumai ir trūkumai (šaltinis: sudaryta autorės)

Table 2.1. Advantages and disadvantages of indices (source: compiled by author)

Indeksų privalumai	Indeksų trūkumai
Leidžia apibendrinti didelį kiekį duomenų į vieną rodiklį.	Indeksų tikslumas priklauso nuo naudojamų duomenų, kurie kartais gali būti nepatikimi ar neišsamūs, kokybės.
Leidžia lengvai palyginti skirtingus laikotarpius, regionus ar sektorius.	Indeksai gali būti subjektyvūs dėl pasirinktos metodologijos ar kriterijų.
Kultūros ir turizmo indeksai gali skatinti tam tikrų vietovių lankomumą ir vystymą.	Indeksai gali būti paveikti politinių ar kitų suinteresuotųjų šalių spaudimo, siekiant pakeisti jų rezultatus.
Nuolatiniai aukšti indeksų rodikliai padeda pritraukti investicijas į tam tikras sritis ar regionus.	Pasirinkti indekso rodikliai gali nevisiškai atseikti visą analizuojamą sektorių ar regioną.

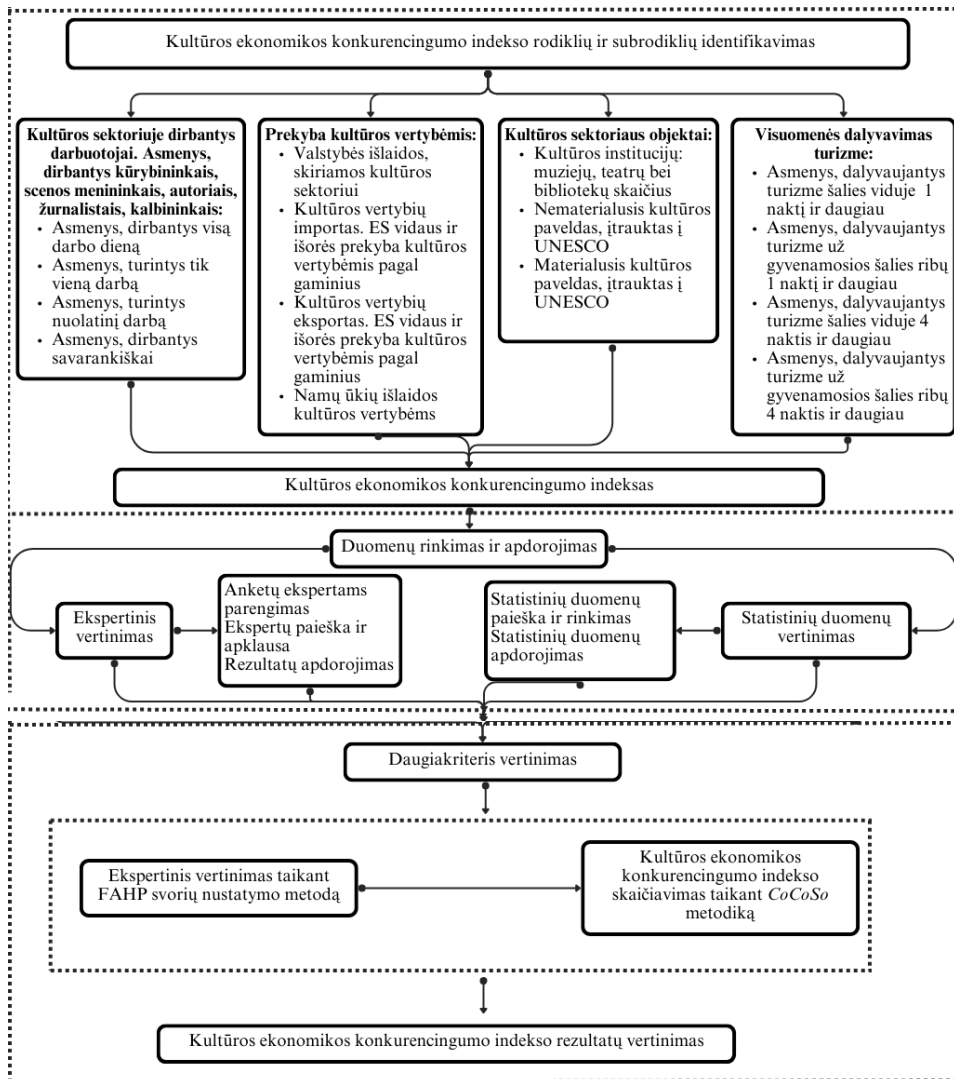
Iš nagrinėtų skirtingų indeksų, kurie gali būti priskirti kultūros ekonomikos tyrimams, matyti, jog pavienių bandymų kurti kultūros ekonomikos indeksus jau yra, tačiau nė vienas iš nagrinėtų indeksų neapima viso kultūros ekonomikos kompleksiško bei konkurencingumo aspekto. Kultūros ekonomikos konkurencingumo tematikai sukurto indekso nėra, o iš išskirtų 1.3 poskyryje kultūros ekonomikos ir konkurencingumo sąsajų galima teigti, jog toks indeksas būtų svarbi priemonė, skirta skatinti kultūros ekonomikos vystymąsi. Indeksas leistų įvertinti įvairias kultūros ekonomikos dedamąsias bei skirtingus duomenų tipus, kurie atspindėtų šalių kultūros ekonomikos konkurencingumą. Aptartas esančių disertacijos analizuojama tematika indeksų fragmentiškumas neleidžia holistiškai vertinti kultūros ekonomikos konkurencingumo. Tai pagrindžia Kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso sukūrimo poreikį.

2.2. Kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso sudarymas

Egzistuojantys moksliniai tyrimai kultūros ekonomikos tematika apsiriboja pavienių pasirinktų rodiklių analize ir vertinimu, tai neparodo viso šios temos kompleksiško. O tai liudija, jog kultūros ekonomikos fenomenas, struktūra, plėtros mechanizmai dar iki galo nėra supasti.

Kultūros ekonomikos konkurencingumo vertinimas yra procesas, kurio metu įvertinamas kultūros ekonomikos sektoriaus augimas, atsparumas, plėtros galimy-

bės ir įnašas į ekonominės ir kultūrinės vertės kūrimą. Kultūros ekonomikos konkurencingumo vertinimas padeda nustatyti šio sektoriaus stipriąsias ir silpnąsias puses, galimas plėtros kryptis ir poreikius ekonominiam augimui.

2.1 pav. Kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso rodiklių duomenų rinkimas ir apdorojimas (šaltinis: sudaryta autorės)

Fig. 2.1. Collection and processing of data for the Cultural Economy Competitiveness Index indicators (source: created by the author)

Disertaciniame darbe siūloma kultūros ekonomiką vertinti įtraukiant konkurencingumo aspektą, suprantant, jog konkurencingumas yra svarbus kultūros ekonomikos plėtros aspektas, prisidedantis prie ekonomikos augimo skatinimo inovacijų plėtros sektoriuje, tarptautinio matomumo, kultūrinio įvairiapusiškumo ir turimų resursų efektyvaus panaudojimo. 2.1 pav. pavaizduota siūloma kultūros ekonomikos konkurencingumo vertinimo metodika.

Kaip matyti iš 2.1 pav., siūloma kultūros ekonomiką vertinti per sukurtą Kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą. Kultūros ekonomikos vertinimas apima kiekybinius aspektus ir leidžia nustatyti pagal pasirinktus rodiklius šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo lygį. Pirmame šio tyrimo etape identifikuoti kultūros ekonomikos konkurencingumo rodikliai, remiantis esamais moksliniais tyrimais, paskelbtais šia tematika. Antrame tyrimo etape surinkti dviejų tipų duomenys: statistiniai ir ekspertų anketiniai vertinimai. Trečiame etape pasirinkti moksliniai metodai, kuriais apdorojami tyrimo duomenys. Atlikus visus šiuos tyrimo etapus, gauti kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso rezultatai, kurie naudojami vertinant kultūros ekonomikos konkurencingumą 11 ES šalių.

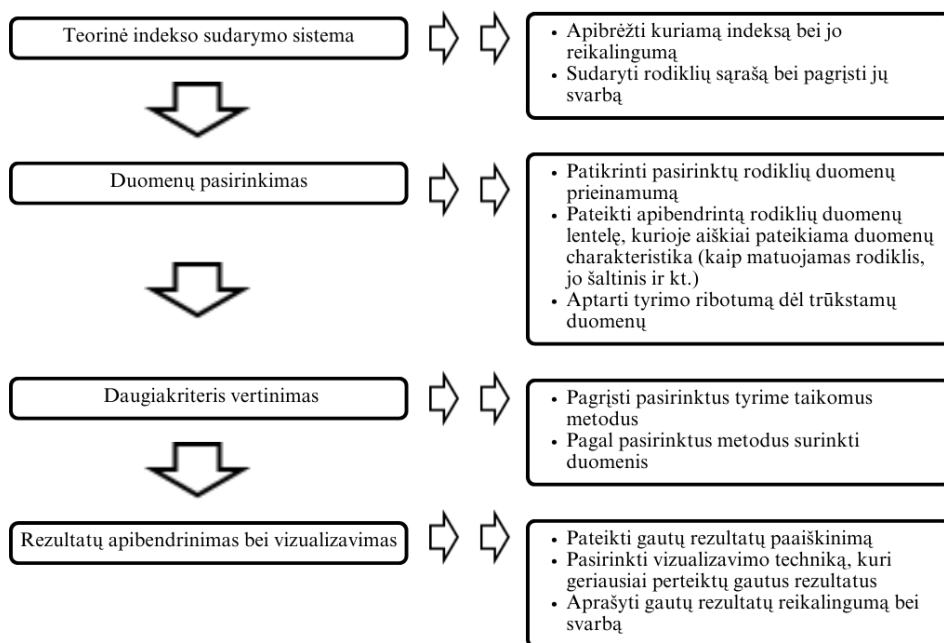
2.2.1. Kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso sudarymo metodika

Siekiant įvertinti kultūros ekonomikos konkurencingumą, disertaciniame darbe sukurtas kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas. Kiekvienas indekso kūrimo etapas tiek nuo teorinio pagrindimo, tiek iki gautų rezultatų apibendrinimo ir vizualizavimo yra labai reikšmingas. Todėl būtina visą indekso kūrimo procesą vystyti nuosekliai bei kiekvieną jo etapą pagrįsti. Disertaciniame darbe formuojant kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą remtasi moksliniais šaltiniais bei panašių indeksų kūrimo metodika, tačiau pagrindinis naudotas šaltinis buvo Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (angl. *Organisation for Economic Co-operation and Development*, OECD) indeksų kūrimo metodika. Ši metodika buvo pasirinkta, remiantis kitų autorių atliktais tyrimais, kuriuose

analizuojami įvairūs indeksai bei jų kūrimo metodika (Levi, 2017; Hüseyini et al., 2024). 2.2 pav. pateikta metodika, parengta, remiantis OECD, ši metodika taikoma disertaciniame darbe sukurtoje kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso skaičiavimo metodikoje.

Kaip matyti iš 2.2. pav., indeksų formavimo schemoje išskirti keturi indekso sudarymo etapai: teorinė indekso sudarymo sistema, duomenų pasirinkimas, daugiakriterė analizė ir rezultatų apibendrinimas bei vizualizavimas. Pateikta informacija, kas sudaro kiekvieną iš įvardintų etapų. Pritaikant šią schemą buvo sukurtas kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas.

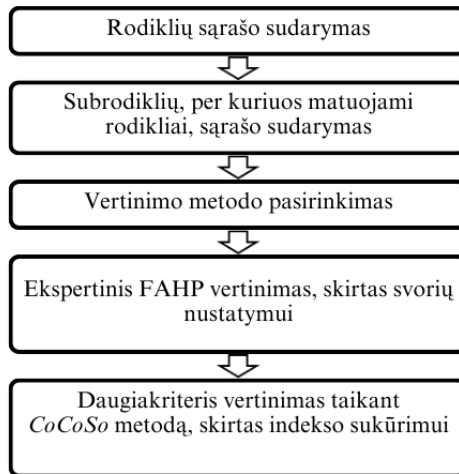
Formuojant kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą, būtina užtikrinti jo mokslinį pagrįstumą, patikimumą ir praktiškumą, kad jis galėtų būti efektyvus įrankis vertinant ir skatinant kultūros ekonomikos sektoriaus plėtrą. Todėl svarbu paminėti šio indekso ribotumus. Indekso skaičiavimo metodikoje taikomi daugiakriteriai metodai, o tam reikalingi statistiniai kiekvienų metų duomenys. Nors indeksą galima pritaikyti vertinant miestų, regionų ar šalių kultūros ekonomikos konkurencingumą, tačiau tam reikalingi statistiniai duomenys dažnu atveju yra neprieinami. Dėl šios priežasties tyrimo imtis yra 2014–2022 m., nes naujesnės statistikos nėra paskelbta. Kitas tyrimo ribotumas – indeksą sudarančių rodiklių ir subrodiklių sąrašo subjektyvumas. Pateiktas sąrašas buvo sudarytas, remiantis atlikta mokslinės literatūros analize, sinteze bei grupavimu, tačiau tam tikru mastu lieka subjektyvus.

2.2 pav. Indeksų formavimo schema (šaltinis: sudaryta autorės, remiantis (OECD metodika, 2008)

Fig. 2.2. Scheme for creating indices (source: created by the author based on (OECD methodology, 2008).

Indekso formavimo pradžioje svarbu aiškiai apibrėžti šio indekso kūrimo tikslą bei kokius kultūros ekonomikos konkurencingumo aspektus jis turėtų įvertinti, pagal kuriuos vėliau reiktų pasirinkti indeksą sudarančius rodiklius bei subrodiklius. Šio indekso tikslas – įvertinti šalių kultūros ekonomikos konkurencingumą. Siekiant to, 2.3 pav. pateikti kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso sudarymo etapai.

2.3 pav. Kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso formavimo schema
(šaltinis: sudaryta autorės)

Fig. 2.3. Scheme for creating the Cultural Economy Competitiveness Index
(source: created by the author)

2.3 pav. matoma, jog kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso sudarymas pradedamas nuo rodiklių ir juos apibūdinančių subrodiklių sąrašo sudarymo. Kitas žingsnis – vertinimo metodikos pasirinkimas, kurią analizuojamu atveju sudaro ekspertinis FAHP svorių vertinimo metodas bei daugiakriteris *CoCoSo* metodas, kurį taikant apskaičiuotas kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas.

Siekiant kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso aiškumo sudaryta 2.2 lentelė, kurioje pristatomas kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą sudarančių subrodiklių sąrašas.

2.2 lentelė. Kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą sudarančių subrodiklių sąrašas (šaltinis: sudaryta autorės)

Table 2.2. List of sub-factors making up the cultural economy competitiveness index (source: compiled by the author)

Kultūros ekonomikos konkurencingumo subrodiklis	Kuo remiantis matuojamas kultūros ekonomikos konkurencingumo subrodiklis	Šaltinis
Asmenys, dirbantys visą darbo dieną.	Kūrybininkai ir scenos menininkai, rašytojai, žurnalistai ir kalbininkai. Matavimo vienetas – <i>procentinė dalis nuo bendro dirbančių asmenų skaičiaus.</i>	<i>Eurostat</i> duomenų bazė, 2023
Asmenys, turintys tik vieną darbą.		
Asmenys, turintys nuolatinį darbą.		
Asmenys, dirbantys sava-rankiškai.		
Valstybės išlaidos, skiriamos kultūros sektoriui.	Bendrosios vyriausybės išlaidos kultūros paslaugoms. Matavimo vienetas – <i>procentinė dalis nuo bendrojo vidaus produkto (BVP).</i>	
Kultūros vertybių importas. ES vidaus ir išorės prekyba kultūros vertybėmis pagal gaminius. Kultūros vertybių eksportas. ES vidaus ir išorės prekyba kultūros vertybėmis pagal gaminius.	Antikvariniai daiktai; pašto arba mokesčių ženklai; kolekcijos ir kolekciniai kūriniai; meno kūriniai (paveikslai, graviūros, skulptūros, dizainai ir kt.); amatai (rankų darbo audiniai ir dekoratyviniai dirbiniai); juvelyriniai dirbiniai (iš brangiųjų ir pusbrangiųjų metalų ir akmenų); knygos; laikraščiai, žurnalai ir periodiniai leidiniai; žemėlapiai ir hidrografiniai arba panašūs žemėlapiai; architektūrinės ar kitos panašios paskirties planai ir brėžiniai; fotografinės plokštės ir juostos, ekspozuotos ir išryškintos; muzika rankraščiuose, gramofono plokštelės, įrašytos magnetinės juostos ir optinės laikmenos (CD); garso ir vaizdo bei interaktyviosios laikmenos (filmai, vaizdo įrašai ir vaizdo žaidimai, išskyrus vaizdo žaidimų pultus); vaizdo žaidimai, naudojami su televizijos imtuvu; vaizdo žaidimų pultai (išskyrus valdomus bet kokiomis mokėjimo priemonėmis); garso ir vaizdo bei interaktyvioji laikmena (filmai, vaizdo įrašai, vaizdo	

2.2 lentelės tęsinys

Kultūros ekonomikos konkurencingumo subrodiklis	Kuo remiantis matuojamas kultūros ekonomikos konkurencingumo subrodiklis	Šaltinis
	žaidimai ir pultai); garso ir vaizdo bei interaktyvioji laikmena (filmai, vaizdo įrašai ir vaizdo žaidimai, išskyrus vaizdo žaidimų pultus); muzika rankraščiuose, gramofono plokštelės.	
Kultūros vertybių eksportas. ES vidaus ir išorės prekyba kultūros vertybėmis pagal gaminius.	Įrašytos magnetinės juostos ir optinės laikmenos (CD); muzikos instrumentai; jų dalys ir priedai. Matavimo vienetas – <i>milijonai eurų</i> .	
Asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 1 naktį ir daugiau, paskirties vieta – kelionės šalies viduje.	Asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais. Matavimo vienetas – <i>visų šalies gyventojų procentinė dalis</i> .	<i>Eurostat</i> duomenų bazė, 2023
Asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 1 naktį ir daugiau, paskirties vieta – kelionės po visą pasaulį.		
Asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 4 naktis ir daugiau, paskirties vieta – kelionės šalies viduje.		
Asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 4 naktis ir daugiau, paskirties vieta – kelionės po visą pasaulį.		
Namų ūkių išlaidos kultūros vertybėms.		

2.2 lentelės pabaiga

Kultūros ekonomikos konkurencingumo subrodiklis	Kuo remiantis matuojamas kultūros ekonomikos konkurencingumo subrodiklis	Šaltinis
Kultūros institucijų: muziejų, teatrų bei bibliotekų skaičius.	Kultūros institucijų: muziejų, teatrų bei bibliotekų skaičius. Matavimo vienetas – <i>objektų skaičius, apskaičiuotas 100 000 gyventojų.</i>	Tarptautinės ir nacionalinės šalių duomenų bazės, 2023
Nematerialusis kultūros paveldas, įtrauktas į UNESCO.	Nematerialusis kultūros paveldas: įtrauktas į UNESCO. Matavimo vienetas – <i>objektų skaičius, apskaičiuotas, 100 000 gyventojų.</i>	UNESCO duomenų bazė, 2023
Materialusis kultūros paveldas, įtrauktas į UNESCO.	Materialusis kultūros paveldas: įtrauktas į UNESCO. Matavimo vienetas – <i>objektų skaičius, apskaičiuotas 100 000 gyventojų.</i>	

Iš pateiktos lentelės galima matyti, kad kultūros ekonomikos tyrimų sritis yra plačiai apibrėžta ir apimanti įvairius subrodiklius. Tai atskleidžia disertacijos darbo svarbą ir išsamumą, nes tyrime pateikiamas išsamus kultūros ekonomikos subrodiklių sąrašas. 2.2 lentelėje atsispindi tie subrodikliai, kurie buvo aptarti sisteminius mokslininkų požiūrius į kultūros ekonomiką. Todėl galima daryti prielaidą, jog sudarytas kultūros ekonomikos subrodiklių sąrašas kompleksiskai atspindi kultūros ekonomikos konkurencingumą šalyse. Pagal šį sąrašą sudarytas Kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas leis objektyviai pamatuoti, kiek šalys yra konkurencingos kultūros ekonomikos atžvilgiu.

Kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas yra vertingas įrankis, padedantis objektyviai įvertinti kultūros sektoriaus būklę, skatinti konkurencingumą, formuoti efektyvią politiką, pritraukti investicijas ir informuoti visuomenę apie kultūros sektoriaus svarbą ir pažangą.

2.2.2. Ekspertinis vertinimas taikant analitinės hierarchijos procesą, paremtą neraiškiaja logika

Ekspertinis vertinimas yra vienas pagrindinių mokslinių tyrimų, siekiant pagrįsti arba paneigti analizuojamos temos išskirtus kintamuosius, profesionalią ekspertų nuomonę bei jų turimą kompetenciją (Salmi et al., 2019). Ekspertinis vertinimas –

tai specialistų – ekspertų – sukaupytų žinių, patirties ir intuicijos pagrindu suformuota nuomonė (Kaminskyi et al., 2018). Šio tyrimo dalyvis yra ekspertas – kultūros ekonomikos srities profesionalas, kuris remiasi specifinėmis žiniomis ir patirtimi, atsakinėdamas į jam pateiktus klausimus. Taikant ekspertinį vertinimą viena svarbiausių užduočių – tinkamo ekspertų skaičiaus parinkimas, kadangi tai lemia tyrimo rezultatų patikimumą (Skvarciany, 2017). Optimalus ekspertų skaičius buvo nustatytas remiantis metodologinėmis prielaidomis, grindžiamomis klasikine testų teorija, kuri teigia, jog tarp agreguotų sprendimų patikimumo ir sprendimus priimančių ekspertų skaičiaus egzistuoja greitai silpnėjantis netiesinis ryšys. (Libby ir Blashfield, 1978). Autorių įrodyta, kad agreguotuose ekspertiniuose vertinimuose, kai naudojami vienodi svoriai, mažų ekspertų grupių sprendimų ir vertinimų tikslumas yra toks pat aukštas kaip ir didelių ekspertų grupių. Libby ir Blashfield (1978) teigia, kad kai ekspertų skaičius viršija 7, tikslumas pasiekia daugiau nei 90 %, o, toliau didinant ekspertų skaičių, tikslumas beveik nebesikeičia. Todėl galima daryti prielaidą, kad tyrimui atlikti surinkta informacija yra pakankamai patikima, nes vertinimo procese dalyvavo 11 ekspertų.

Šiame disertaciniame darbe sukurtas įrankis – kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas – išbandomas analizuojant 11 Rytų ir Vidurio Europos šalių, (kurios į ekonominę ir politinę Europos bendruomenę buvo pakviestos vėliausiai (Fihel ir Okólski 2019). Į ši šalių sąrašą neįtraukta Malta ir Kipras atsižvelgiant į jų geografinę padėtį. Siekiant, jog disertaciniame darbe atliekamas tyrimas būtų kuo objektyvesnis ir atspindėtų visų šių 11 ES šalių kultūros ekonomikos sektorių, šiame tyrime dalyvavo po vieną ekspertą iš kiekvienos šalies. Nustačius šiam tyrimui optimalų ekspertų skaičių, paieškos įrankis naudotas ekspertų paieškai – publikacijos, paskelbtos kultūros ekonomikos tematika *Web of Science* ir (arba) *Scopus* duomenų bazėse. Rasti ekspertai pagal paskelbtas publikacijas tyrimo anketoje turėjo nurodyti išsilavinimą bei darbo patirtį, tyrinėjant kultūros ekonomikos tematiką.

Visiems 11 ekspertų buvo išsiųsti vienodi klausimynai, kuriuose jie turėjo įvertinti kultūros ekonomikos rodiklių ir subrodiklių svarbą kitų kultūros ekonomikos rodiklių ir subrodiklių atžvilgiu. Ekspertų charakteristikos, kokios buvo nurodytos gautose ekspertų anketose, pateiktos 2.3 lentelėje.

Iš 2.3 lentelėje pateiktų ekspertų charakteristikų matyti, jog visi apklaustieji nurodė turintys įgiję socialinių mokslų arba ekonomikos daktaro laipsnį, tai pagrindžia ekspertų atitiktį disertacijoje analizuojamai tematikai. Darbo patirtis kultūros ekonomikos srityje visų apklaustųjų ne mažesnė nei 5 metai. Todėl galima teigti, jog atrinktų ekspertų profesinė kompetencija yra pakankama, leidžianti vertinti išskirtus kultūros ekonomikos konkurencingumo rodiklius. Pateiktos charakteristikos parodo ekspertų profesionalumą, tai leidžia teigti, jog jų pateikti rodiklių vertinimai yra patikimi.

2.3 lentelė. Ekspertų charakteristikos (šaltinis: sudaryta autorės)

Table 2.3. Characteristics of the experts (source: compiled by the author)

Ekspertas	Šalis	Išsilavinimo laipsnis ir sritis	Darbo patirtis (metais) kultūros ekonomikos srityje	Šiuo metu einamos pareigos
E ₁	Lietuva	Ekonomikos mokslų daktaras	5	Docentas
E ₂	Latvija	Ekonomikos mokslų daktaras	5	Profesorius, mokslo prorektorius
E ₃	Estija	Ekonomikos mokslų daktaras	20	Docentas
E ₄	Lenkija	Ekonomikos mokslų daktaras	5	Lektorius
E ₅	Čekija	Ekonomikos mokslų daktaras	6	Profesorius
E ₆	Slovakija	Ekonomikos mokslų daktaras	12	Docentas, tyrėjas
E ₇	Vengrija	Ekonomikos mokslų daktaras	10	Profesorius
E ₈	Rumunija	Ekonomikos mokslų daktaras	30	Profesorius
E ₉	Bulgarija	Ekonomikos mokslų daktaras	12	Profesorius
E ₁₀	Kroatija	Ekonomikos mokslų daktaras	5	Profesorius
E ₁₁	Slovėnija	Ekonomikos mokslų daktaras	15	Profesorius

Nustačius ekspertų skaičių bei įvardinus kriterijus, pagal kuriuos ekspertai buvo atrinkti, kitas žingsnis – ekspertinio vertinimo metodo parinkimas. Šiame tyrime pasirinktas analitinės hierarchijos procesas, pagrįstas neraiškaisiais skaičiais, kaip ekspertinio vertinimo metodas (angl. *Fuzzy Analytic Hierarchy Process*, FAHP). FAHP yra daugiakriteris metodas, taikomas sprendimams priimti, kai būtina įvertinti kelis kriterijus (Chan et al., 2019). Šis metodas yra taikomas, kai reikia atsižvelgti į daugelį įvairių kriterijų ir juos sudarančių subkriterijų. FAHP padeda struktūrinti ir sistemingai vertinti visus svarbius aspektus. FAHP metodas taip pat padeda nustatyti prioritetus tarp įvairių alternatyvų, įvertinant jų

svarbą, pagal skirtingus kriterijus. Taigi, FAHP metodo tikslas yra padėti priimti gerai pagrįstus ir objektyvius sprendimus, kai reikia atsižvelgti į daugybę įvairių kriterijų ir iš jų atrinkti geriausią (Ahmed ir Kilic, 2019). FAHP metodas pasižymi paprastumu ir patogumu, jo taikymas yra lankstus, o tai leidžia pasirinkti įvairius kriterijus ir juos reitinguoti, taikant tiek kokybinius, tiek kiekybinius metodus. Dažnai ekspertinis vertinimas yra susijęs su neapibrėžtumu, norint to išvengti, šiame tyrime ekspertams vertinti pateikiami trikampiai neraiškieji skaičiai (Beşikçi et al., 2016; Dinulescu ir Dobrin, 2022; Janjic et al., 2015). Trikampį neraiškųjų skaičių $\tilde{A}$ nurodo (l, m, u) , o priklausomybės funkcija vaizduojama 2.1 lygtyje:

$$\mu_{\tilde{A}}(x) = \begin{cases} \frac{x-l}{m-l}, & x \in [l; m]; \\ \frac{u-x}{u-m}, & x \in [m; u]; \\ 0, & \text{kitu atveju,} \end{cases} \quad (2.1)$$

su $-\infty < m \leq l \leq u < +\infty$,

čia $\mu_{\tilde{A}}(x)$ – trikampio priklausymo funkcija; m – geriausias įvertis (labiausiai tikėtina vertė); l – apatinė riba; u – viršutinė riba.

Šiame tyrime ekspertams pateikiama 9 balų skalė matricoms užpildyti. Kiekvienas ekspertas palygina du rodiklius tarpusavyje naudodamas nelyginius skaičius, pasirinkdamas tą, kuris geriau atspindi vertinamą rodiklį (žr. 2.4. lentelę).

2.4 lentelė. Rodiklių porinio palyginimo skalės žodiniai apibūdinimai (šaltinis: sudaryta autorės remiantis (Cobo et al., 2014)

Table 2.4. Verbal descriptions of the indicators pairwise comparison scale (source: compiled by the author based on Cobo et al., 2014)

Analitinės hierarchijos proceso, paremto neraiškiaisiais skaičiais skaičiai $\tilde{a}_{ij}$	Vieno rodiklio svarbos intensyvumas kito atžvilgiu	Trikampiai neraiškieji skaičiai
$\tilde{1}$	Alternatyvos lygios	(1, 1, 1)
$\tilde{3}$	Alternatyvos vidutiniškai reikšmingos	(2, 3, 4)
$\tilde{5}$	Alternatyvos šiek tiek reikšmingos	(4, 5, 6)
$\tilde{7}$	Alternatyvos stipriai reikšmingos	(6, 7, 8)
$\tilde{9}$	Alternatyvos labai stipriai reikšmingos	(8, 9, 10)
$\tilde{x}$ ($x = 2, 4, 6, 8$)	Tarpinės reikšmės	$(x - 1, x, x + 1)$

Kaip matyti iš 2.4 lentelės, vertinimui ekspertams siūloma 9 balų sistema, kurią naudojant vertinimui siūloma rinktis nelyginius skaičius 1, 3, 5, 7, 9. Lyginiai skaičiai 2, 4, 6, 8 yra naudojami kaip tarpiniai įverčiai, kai ekspertui kyla abejonių ir jis negali pasirinkti vieno iš pasiūlyto vertinimo. Taigi, kad būtų galima palyginti visus rodiklius tarpusavyje ir parengti porinio palyginimo matricas, kiekvienas ekspertas turėjo sudaryti porinių vertinimų matricą $\frac{n(n-1)}{2}$, palyginimus (žr. 2.2 lygtį):

$$\tilde{A} = \tilde{a}_{ij} = (l_{ij}, m_{ij}, u_{ij}), \quad (2.2)$$

čia $m_{ij} = \frac{\sum_{t=1}^T a_{ij}^t}{T}$; $l_{ij} = \min_t a_{ij}^t$; $u_{ij} = \max_t a_{ij}^t$; T – ekspertų skaičius; $t = 1, 2, \dots, T$; $\tilde{a}_{ji} = \frac{1}{\tilde{a}_{ij}}, \forall i, j = 1, 2, \dots, n$.

Ekspertams pateikus minėtas matricas, apibendrintas ekspertų vertinimas apskaičiuojamas taikant geometrinį vidurkį (žr. 2.3 lygtį):

$$\tilde{a}_{ij}^A = (\tilde{a}_{i1} \otimes \tilde{a}_{i2} \otimes \dots \otimes \tilde{a}_{in})^{1/n}, \quad (2.3)$$

čia $\tilde{a}_{ij}^A$ – trikampio neraiškiojo skaičiaus vidurkis, priklausantis i eilutei ir j stulpeliui; n – vieno eksperto užpildytų porinio palyginimo matricų skaičius.

Po apibendrintų ekspertų vertinimų apskaičiuojami rodiklių svoriai (žr. 2.4 lygtį) (Ayhan, 2013):

$$\tilde{w}_i = \tilde{a}_{ij}^A \otimes (\tilde{a}_{i1}^A \oplus \tilde{a}_{i2}^A \oplus \dots \oplus \tilde{a}_{in}^A)^{-1}, \quad (2.4)$$

čia $\tilde{w}_i = (Lw_i, Mw_i, Uw_i)$ – alternatyvos i ; Mw_i – tikėtiniausias neraiškusis įvertis; Lw_i – mažiausias neraiškusis įvertis; Uw_i – didžiausias neraiškusis įvertis.

Kriterijų svoriams nustatyti iš neraiškiųjų skaičių matricos taikomas išplėstinės analizės metodas (angl. *Extent Analysis*) (Chang, 1996). Pirmiausia kiekvienam kriterijui apskaičiuojama reikšmė $\tilde{S}_i$ i -tojo atžvilgiu (žr. 2.5 lygtį):

$$\tilde{S}_i = \sum_{j=1}^n \tilde{a}_{ij} \otimes \left\{ \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n \tilde{a}_{ij} \right\}^{-1}, i, j = 1, \dots, n. \quad (2.5)$$

Antrame žingsnyje kiekvienas kriterijus i yra apibūdinamas reikšme $\tilde{S}_i$, kuri išreiškiama kaip trikampis neraiškusis skaičius. Tada, lyginant kriterijus tarpusavyje (tai yra palyginant trikampius neraiškiuosius skaičius), nustatomi jų galiavimo laipsniai. Galiavimo laipsnis apskaičiuojamas pagal 2.6 lygtį:

$$V(\tilde{S}_{i+1} \geq \tilde{S}_i) = \begin{cases} 1, & \text{jei } M_{i+1} \geq M_i, \\ \frac{L_i - U_{i+1}}{(M_{i+1} - U_{i+1}) - (M_i - L_i)}, & \text{jei } L_i \leq U_{i+1}, i = 1, \dots, n, \\ 0, & \text{kitu atveju.} \end{cases} \quad (2.6)$$

Trečiame žingsnyje apskaičiuojama mažiausia galimumo laipsnio reikšmė (žr. 2.7 lygtį):

$$V(\tilde{S}_{i+1} \geq \tilde{S}_i | i = 1, \dots, n) = \min_{i \in \{1, \dots, n\}} V(\tilde{S}_{i+1} \geq \tilde{S}_i), i = 1, \dots, n. \quad (2.7)$$

Ketvirtame žingsnyje apskaičiuojamas neraiškiosios matricos prioritetų vektorius w_i (žr. 2.8 lygtį):

$$w_i = \frac{V(\tilde{S}_{i+1} \geq \tilde{S}_i | i=1, \dots, n; i+1 \neq i)}{\sum_{g=1}^n V(\tilde{S}_g \geq \tilde{S}_i | i=1, \dots, n; i+1 \neq g)}, i = 1, \dots, n. \quad (2.8)$$

Gautų rodiklių svoriai padauginți iš juos sudarančių subrodiklių svorių, tokiu būdu gauti visų subrodiklių svoriai, kurie toliau tyrime naudojami daugiakriterio vertinimo procese, siekiant apskaičiuoti kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą.

2.2.3. Kombinuoto kompromisinio daugiakriterio sprendimų priėmimo metodika

Siekiant įvertinti šalių kultūros ekonomikos konkurencingumą, toliau disertaciniame darbe taikomas kombinuotas kompromisinis daugiakriteris sprendimų priėmimo metodas (angl. *Combined compromise solution, CoCoSo*), sukurtas Yazdani et al. (2019). Tačiau CoCoSo metodas yra ne vienintelis daugiakriteris sprendimų priėmimo metodas, kurį taikant galima įvertinti ir palyginti įvairias alternatyvas atsižvelgiant į daugybę skirtingų kriterijų. Panašaus pobūdžio tyrimams atlikti dažnai yra taikomas artumo idealiajam taškui metodas (angl. *Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution, TOPSIS*), sukurtas Yoon ir Hwang (1985). Taikant TOPSIS metodą tikslūs balai, kuriuos kiekviena alternatyva gauna iš visų kriterijų, naudojami sprendimų matricai sudaryti ir jai normalizuoti. Atsižvelgiant į visų požymių rodiklius, randami teigiami ir neigiami idealieji sprendimai. Palyginus kiekvienos alternatyvos atotrūkio koeficientą, nustatoma alternatyvų pirmenybės tvarka (Karim ir Karmaker 2016). Kitas populiarus tokio pobūdžio skaičiavimams atlikti taikomas metodas – daugiakriterio kompleksinio proporcingo įvertinimo metodas (angl. *Complex Proportional Assessment, COPRAS*), sukurtas Mahdiraji et al. (2018). Taikant COPRAS metodą alternatyvos išreitinguojamos ir vertinamos palaiptiui, atsižvelgiant į jų svarbą ir naudingumo laipsnį (Hezer et al., 2021). Tačiau, anot Yazdani et al. (2019) ir Aouadni et al. (2017), TOPSIS ir COPRAS metodai turi du esminius trūkumus:

- gautų rangų nereikšmingumas mišrių duomenų kontekste (t. y. alternatyvų rangai gali keistis dėl galimų pradinių atributų verčių transformacijų matavimų teorijos prasme);

- eiliškumo pasikeitimai arba eiliškumo netolygumai (t. y. alternatyvų eiliškumas gali pasikeisti, jei į duotą siūlomų alternatyvų rinkinį įtraukiama nauja alternatyva arba iš jo išbraukiama ar pakeičiama sena alternatyva).

Siekiant to išvegti šiame disertaciniame darbe yra taikomas *CoCoSo* metodas. Siūlomas metodas grindžiamas integruotu paprasto papildomo svorio ir eksponentiškai svertinio produkto modeliu. *CoCoSo* metodas sujungia kelias kompromisines sprendimo strategijas, o tai leidžia pasiekti labiau subalansuotą rezultatą. Tokiu būdu gaunamas patikimas sprendimas, ypač kai kriterijai yra priešaringi. TOPSIS ir COPRAS metodai grindžiami viena vertinimo strategija – atitinkamai artumo prie idealaus sprendimo ir naudos bei sąnaudų santykio analizės principu – todėl ne visuomet geba efektyviai subalansuoti skirtingus kriterijus. (Hezer et al., 2021). Kitas šio metodo pranašumas – didesnis tikslumas vertinant alternatyvų santykinius pranašumus. Taikant *CoCoSo* metodą įvertinamos alternatyvos, remiantis jų santykinio pranašumu, atsižvelgiant į keletą skirtingų vertinimo perspektyvų, o tai suteikia tikslesnį rezultatą. Lyginant su TOPSIS metodu (taikant jį tik vertinamas atstumas iki idealaus ir neigiamai idealaus sprendimo), o COPRAS remiasi vien tik naudos ir sąnaudų santykiu, todėl jį taikant kartais gali būti nepaisoma tam tikrų subtilių skirtumų tarp alternatyvų (Özcan ir Çelik, 2021). Svarbu paminėti ir *CoCoSo* metodo bruožus, leidžiančius įveikti rangų pasikeitimo problemą. Taikant *CoCoSo* metodą galima sujungti kelis sprendimų derinimo būdus: svorinę sumą, geometrinį vidurkį ir kompromisinį įvertinimą, tokiu būdu mažinami atsitiktiniai svyravimai bei užtikrinamas stabilumas. Kitas *CoCoSo* metodo bruožas, leidžiantis įveikti rangų pasikeitimo problemą, tai naudojama konsoliduota prioriteto reikšmė, kuri leidžia sujungti skirtingus vertinimo metodus, todėl išvengiama staigių pozicijų pokyčių keičiant kriterijų svarbą. Taip pat taikant šį metodą mažinamas vieno kriterijaus dominavimas, tokiu būdu išvengiama didelių rangų svyravimų esant nedideliems duomenų pokyčiams (Rasoanaivo et al., 2024).

Dėl šių mokslininkų išskirtų *CoCoSo* metodo privalumų lyginant jį su panašiais, kitais daugiakriteriais metodais, disertaciniame darbe buvo pasirinktas būtent jis. *CoCoSo* metodu atliekami skaičiavimai nurodyti tolesniuose etapuose: Pirmame žingsnyje sudaroma matrica (žr. 2.9 lygtį):

$$x_{ij} = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \cdots & x_{1n} \\ x_{12} & x_{22} & \cdots & x_{2n} \\ \cdots & \cdots & \cdots & \cdots \\ x_{m1} & x_{m2} & \cdots & x_{mn} \end{bmatrix}; i = 1, 2, \dots, n, \quad (2.9)$$

čia x_{ij} maksimalus galimas naudingumas (skalėje nuo 0 iki 1).

Kitas žingsnis, rodiklių vertės normalizavimas, remiantis tiesiniu normalizavimu (Zeleny, 1973) (žr. 2.10 lygtį):

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_i x_{ij}}{\max_i x_{ij} - \min_i x_{ij}}; \text{ naudos rodiklis,} \quad (2.10)$$

čia r_{ij} – normalizuota reikšmė; $\min_i x_{ij}$ – mažiausia reikšmė tarp i -tųjų vienetų j -ajame rodiklyje; $\max_i x_{ij}$ – didžiausia reikšmė tarp i -tųjų vienetų j -ajame rodiklyje.

$$r_{ij} = \frac{\max_i x_{ij} - x_{ij}}{\max_i x_{ij} - \min_i x_{ij}}; \text{ maksimizuojantis ir minimizuojantis rodiklis.} \quad (2.11)$$

Trečias žingsnis – svertinė normalizuotų rodiklių suma, apskaičiuojama svorius pritaikant tiesiškai S_i , N eksponentiškai P_i (žr. 2.12, 2.13 lygtis):

$$S_i = \sum_{j=1}^n (w_j r_{ij}), \quad (2.12)$$

čia S_i – bendra indekso vertė i i -tajam vienetui; n – rodiklių skaičius; w_j – rodiklio svoris.

$$P_i = \sum_{j=1}^n (r_{ij})^{w_j}, \quad (2.13)$$

čia P_i – bendra apibendrinta vertė i i -tajam vienetui.

Ketvirtame žingsnyje P_i ir S_i reikšmės agreguojamos taikant jų normalizavimą trimis būdais. Tai parodo kiekvienos gautos reikšmės naudingumą (žr. 2.14, 2.15, 2.16 lygtis):

$$k_{ia} = \frac{P_i + S_i}{\sum_{i=1}^m (P_i + S_i)}, \quad (2.14)$$

čia k_{ia} – normalizuotas vertinimas.

$$k_{ib} = \frac{S_i}{\min_i S_i} + \frac{P_i}{\min_i P_i}, \quad (2.15)$$

čia k_{ib} – proporcinis vertinimas.

$$k_{ic} = \frac{\lambda (S_i) + (1 - \lambda) (P_i)}{\lambda \max_i S_i + (1 - \lambda) \max_i P_i}, \quad 0 \leq \lambda \leq 1. \quad (2.16)$$

čia k_{ic} – kombinuotas vertinimas.

Paskutinis šio metodo žingsnis skirtas galutiniam rodiklių eiliškumui nustatyti remiantis iš 2.14, 2.15, 2.16 lygčių gautų reikšmių apibendrinimu (kuo didesnė vertė, tuo didesnis naudingumas) (žr. 2.17 lygtį):

$$k_i = (k_{ia} k_{ib} k_{ic})^{\frac{1}{3}} + \frac{1}{3} (k_{ia} k_{ib} k_{ic}). \quad (2.17)$$

čia k_i – galutinis vertinimas, kuriuo apskaičiuojamas kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas.

Daugiakriterio vertinimo metodo pasirinkimu baigiamas kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso sudarymas.

Disertacijoje sukurtas kultūros ekonomikos indekso praktinis pritaikomumas tikrinamas 11 ES šalių pavyzdžiu. Empiriniai tyrimai atliekami analizuojant Kroatiją, Estiją, Slovėniją, Bulgariją, Rumuniją, Latviją, Lietuvą, Slovakiją, Vengriją, Čekiją ir Lenkiją 2014–2022 m. laikotarpiu. Kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksui apskaičiuoti taikytas daugiakriteris vertinimas. Ši disertacijoje analizuojama šalių grupė pasirinkta ne atsitiktinai. Visos šios Vidurio ir Rytų Europos šalys po 1990-ųjų pradžios siekė panašių vystymosi tikslų. Pagrindiniai iš jų buvo demokratizacija, integracija į ES, santykių su kitomis Europos šalimis atkūrimas bei tolesnis plėtojimas, ekonominė ir politinė finansinių sistemų transformacija, taip pat įsitraukimas į ES kultūrinę erdvę (Mendelski, 2016). Šios ES šalys turi ne tik bendrą politinių, kultūrinių, geografinių ir ekonominių bruožų, tačiau ir buvo susidūrusios su panašiais iššūkiais: religijos bei nacionalinio identiteto draudimais, kurie slopino jų kultūrinį tapatumą. Pagrindinis visų šių šalių kultūrinis panašumas – komunistinis nematerialusis ir materialusis paveldas. Šis paveldas neatspindi šalių istorinės praeities ar nacionalinio identiteto, t. y. jis rodo buvusią šalių komunistinę ideologiją, kuri visose šalyse buvo panaši (Papava, 2018). Todėl nenuostabu, kad, žlugus Sovietų Sąjungai bei Jugoslavijai, visos šios šalys stengėsi išsilaisvinti nuo komunistinio paveldo, ir šis išsilaisvinimas tebesitęsia iki šiol. Taigi aktualu dabartiniame geopolitiniame kontekste išanalizuoti šių šalių kultūros ekonomiką ir palyginti jas tarpusavyje, kiek šios šalys yra konkurencingos išskirtais kultūros ekonomikos rodikliais.

Kultūros ekonomikos rodikliai ir juos sudarantys subrodikliai buvo atrinkti remiantis mokslinės literatūros analize, sinteze bei grupavimu. Po rodiklių ir juos sudarančių subrodiklių identifikavimo, buvo atliekamas ekspertinis vertinimas, siekiant nustatyti rodiklių bei subrodiklių svorius. Tyrimo pradžioje remiantis identifikuotais rodikliais ir jų subrodikliais buvo sukurta tyrimo anketa, kurioje prašyta atrinktų ekspertų palyginti tarpusavyje rodiklius ir jų subrodiklius, nurodant, kuris iš rodiklių ir subrodiklių yra svarbesnis kitų, lyginamų, rodiklių ir subrodiklių atžvilgiu. Šis ekspertinis vertinimas buvo atliktas 2024 m. gegužę – rugsėjį. Tyrimo anketos buvo išsiųstos daugiau kaip 50 ekspertų, atitinkančių jiems išskeltus reikalavimus, kurie nurodyti tyrimo metodinėje dalyje (žr. 2.2.2 skyrelį).

Atsakymai buvo gauti iš visų 11 analizuojamų ES ir subrodiklių svoriai ir tuomet pereita prie antro tyrimo etapo – indekso skaičiavimo bei šalių rangavimo. Antrame tyrimo etape taikytas kombinuotas kompromisinis daugiakriteris sprendimų priėmimo *CoCoSo* metodas, kurį taikant reikalingi ir subrodiklių statistiniai duomenys. Kadangi tyrimo metu sukurtas tyrimo instrumentas – kultūros ekono-

mikos konkurencingumo indeksas buvo pritaikytas vertinant 11 ES šalių, duomenų bazės, iš kurių buvo renkami statistiniai duomenys, buvo tiek tarptautinės: *Eurostat*, UNESCO, *Statista*, tiek nacionalinės šalių duomenų bazės. Nacionalinės šalių duomenų bazės buvo naudojamos siekiant surinkti statistinę informaciją apie šalyse esančias kultūros institucijas.

2.3. Antrojo skyriaus išvados

1. Atlikta nagrinėtų skirtingų indeksų, kurie gali būti priskirti kultūros ekonomikos tyrimams, analizė. Iš atliktos analizės galima teigti, jog pavienių bandymų kurti kultūros ekonomikos indeksus jau yra, tačiau nė vienas iš nagrinėtų indeksų neapima viso kultūros ekonomikos kompleksiskumo, o tik atskiras jo dalis. Kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas nėra skaičiuojamas, todėl tokio indekso sukūrimas būtų svarbi priemonė, skirta kultūros ekonomikos vystymuisi skatinti, ir leistų įvertinti įvairias kultūros ekonomikos dedamąsias bei skirtingus duomenų tipus, kurie atspindėtų šalių kultūros ekonomikos konkurencingumą.
2. Sukurta kultūros ekonomikos vertinimo metodika, kurioje siūloma šį sektorių vertinti per sukurtą kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą. Vertinimas atliekamas dviem etapais:
  - Pirmame vertinimo etape atliekamas ekspertinis vertinimas taikant FAHP svorių nustatymo metodą. Šis metodas pasirinktas dėl savo plataus taikymo, kuris leidžia atsižvelgti į daugelį įvairių veiksnių ir juos sudarančių rodiklių, tai aktualu atliekant šį tyrimą. FAHP metodas taip pat padeda nustatyti prioritetus tarp įvairių alternatyvų, įvertinant jų svarbą pagal skirtingus kriterijus.
  - Antrame vertinimo etape taikomas kombinuotas kompromisinis daugiakriteris sprendimų priėmimo *CoCoSo* metodas. Šis metodas grindžiamas integruotu paprasto papildomo svorio ir eksponentiškai svertinio produkto modeliu. *CoCoSo* metodas sujungia kelias kompromisines sprendimo strategijas, o tai leidžia pasiekti labiau subalansuotą rezultatą. Tokiu būdu gaunamas patikimas sprendimas, ypač kai kriterijai yra prieštaringi.
3. Taikant sukurtą metodiką tyrime vertinamos 11 Rytų ir Vidurio Europos šalių. Ši šalių grupė nuo 1990 m. siekia panašių vystymosi tikslų. Pagrindiniai iš jų buvo demokratizacija, integracija į ES, santykių su kitomis Europos šalimis atkūrimas bei tolesnis plėtojimas.

---

11 Europos Sąjungos šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo vertinimas

Šiame skyriuje praktiškai pritaikomas autorės sukurtas kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas vertinant 11 ES šalių. Apskaičiuojamas kiekvienos iš 11 ES šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas. Šio skyriaus tematika paskelbtas mokslinis straipsnis (Astikė ir Skvarciany, 2024).

3.1. 11 Europos Sąjungos šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso vertinimas

Poskyryje analizuojamos 11 ES šalių pasitelkiant tam sudarytą kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą. Pristatomi gauti rodiklių bei subrodiklių svoriai. Pateikiama 11 ES šalių lyginamoji analizė, išryškinant stipriausias ir silpniausias šalis, išsamiai aptariami gauti rezultatai ekonomikos, kultūros ir konkurencingumo kontekstuose.

3.1.1. 11 Europos Sąjungos šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo ekspertinis vertinimas

Pagal 2.2.2 skyrelyje išdėstyta metodiką atliekamas 11 ES šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo ekspertinis vertinimas. Tyrimo anketa buvo sudaryta iš penkių dalių. Pirmoje dalyje ekspertai vertino rodiklių tarpusavio svarbą, siekdami nustatyti rodiklio svorį. Antroje, trečioje, ketvirtoje ir penktoje dalyse ekspertai vertino kiekvieno rodiklio subrodiklių svarbą kito atžvilgiu. Šių subrodiklių gauti svoriai pirmoje tyrimo dalyje buvo padauginti iš rodiklių, kurie jį apibūdina, svorio, tokiu būdu buvo apskaičiuotas kiekvieno subrodiklio svoris. Apskaičiuoti subrodiklių svoriai toliau buvo naudojami antroje tyrimo dalyje, taikant *CoCoSo* metodą.

Apskaičiuoti kultūros ekonomikos konkurencingumo rodiklių svoriai bei jų svarbumas (kuo aukštesnė vieta, tuo svarbesnis) pateikiami 3.1 lentelėje.

3.1 lentelė. Kultūros ekonomikos konkurencingumo rodiklių svoriai

(šaltinis: sudaryta autorės)

Table 3.1. Weights of Competitiveness Indicators in the Cultural Economy

(source: created by the author)

Kultūros ekonomikos konkurencingumo rodiklis	Rodiklio svoris	Vieta
Visuomenės dalyvavimas turizme	0,458	1
Kultūros sektoriaus objektai	0,235	2
Kultūros sektoriuje dirbantys darbuotojai: asmenys, dirbantys kūrybininkais, scenos menininkais, autoriais, žurnalistais, kalbininkais	0,171	3
Prekyba kultūros vertybėmis	0,136	4

Iš 3.1 lentelės matyti, jog iš vertinamų keturių rodiklių pagal ekspertų gautus atsakymus didžiausias svoris suteiktas visuomenės dalyvavimui turizme, o mažiausias – prekybai kultūros vertybėmis. Tokius gautus rezultatus galima pagrįsti panašia tematika atliktais moksliniais tyrimais. Panašiuose tyrimuose teigiama, jog visuomenės dalyvavimo turizme rodiklis rodo platų visuomenės įsitraukimą bei susidomėjimą tiek kultūra, tiek turizmu (Moolna et al., 2020). Turizmas ne tik prisideda prie ekonomikos augimo, tačiau ir skatina kultūrinio paveldo žinomumą, jo pritaikymą praktikoje bei stiprina tiek vietos gyventojų, tiek atvykstančiųjų iš kitų šalių kultūrinę sąmonę. Intensyvus visuomenės dalyvavimas turizme dažnu atveju reiškia, kad žmonės aktyviai dalyvauja kultūros renginiuose, lanko muziejus, meno galerijas ar kitas istorines vietas taip įsitraukdami į vietinį kultūrinį gyvenimą ir geriau jį pažindami. Pateiktos

priežastys parodo rodiklio visuomenės dalyvavimo turizme įvairumą, tai galėtų paaiškinti ekspertų teigiamą vertinimą, lyginant šį rodiklį su kitais rodikliais.

Kita vertus, prekyba kultūros vertybėmis buvo įvertinta žemiausiai. Nors prekyba kultūros vertybėmis yra svarbus rodiklis, minimas dažname moksliniame tyrime, kuriame analizuojama kultūros ekonomikos tematika (Doan ir Tran, 2023), tačiau šis rodiklis gali būti laikomas specifiniu rodikliu, turinčiu mažesnę tiesioginį poveikį plačiajai visuomenei ar netgi kultūros prieinamumui. Šį rodiklį atspindinti sritis dažnai siejama su privačiais sandoriais, aukcionais ar kitais specializuotais rinkos dalyviais, todėl gali atrodyti mažiau svarbi ir ekspertams visuomenės dalyvavimo ir bendros kultūrinės plėtros kontekste.

Apskaičiuotus kultūros ekonomikos konkurencingumo rodiklių svorius, toliau tyrime skaičiuojami subrodiklių svoriai. 3.2 lentelėje pateikiami rodiklio – kultūros sektoriuje dirbantys darbuotojai: asmenys, dirbantys kūrybininkais, scenos menininkais, autoriais, žurnalistais, kalbininkais, – apskaičiuoti subrodiklių svoriai.

3.2 lentelė. Kultūros ekonomikos sektoriaus konkurencingumo rodiklio – kultūros sektoriuje dirbantys darbuotojai: asmenys, dirbantys kūrybininkais, scenos menininkais, autoriais, žurnalistais, kalbininkais, – subrodiklių svoriai (šaltinis: sudaryta autorės)

Table 3.2. Indicator weights for the competitiveness factor of the cultural economy sector – employees working in the cultural sector: creators, artists, authors, journalists, and linguists (source: compiled by the author)

Rodiklio – kultūros sektoriuje dirbantys darbuotojai: asmenys, dirbantys kūrybininkais, scenos menininkais, autoriais, žurnalistais, kalbininkais, – subrodiklis	Subrodiklio svoris	Vieta
Asmenys, dirbantys savarankiškai	0,359	1
Asmenys, turintys nuolatinį darbą	0,234	2
Asmenys, dirbantys visą darbo dieną	0,215	3
Asmenys, turintys tik vieną darbą	0,192	4

Iš pateiktos 3.2 lentelės matyti, jog iš lyginamų keturių subrodiklių didžiausiu svoriu išsiskiria asmenys, dirbantys savarankiškai. Šį subrodiklį ekspertai galėjo aukščiausiai įvertinti, nes savarankiškas darbas dažnai yra siejamas su didesniu kūrybiškumu, lankstumu, inovatyvumu bei efektyvesniu gebėjimu greitai spręsti iškilusias problemas, tai dažnai akcentuojama ir moksliniuose tyrimuose, kuriuose analizuojama kultūros sektoriuje dirbančių darbuotojų specifika (Cowling et al., 2019). Savarankiško darbo specifika tokiu pobūdžiu dirbantiems asmenims leidžia patiems paskirstyti savo laiką ir resursus, o tai paprastai darbuotojus daro

labiau motyvuotus bei organizuotus, tai jiems leidžia pasiekti efektyvesnių rezultatų lyginant su darbuotojais, dirbančiais pagal fiksuotą darbo grafiką (Dvouletý ir Nikulin, 2023).

Žemiausiai įvertintas subrodiklis – asmenys, turintys tik vieną darbą. Šis subrodiklis, Ceri-Booms et al. (2017) teigimu, parodo, jog darbuotojas yra labiau susikoncentravęs į dirbamą darbą, nes yra neblaškomas papildomų darbų, tačiau taip pat gali atspindėti ir asmenis, kurie pasižymi mažesniu atsparumu stresinėms situacijoms, mažesniu lankstumu bei mažesne motyvacija tobulėti profesinėje srityje. Dirbti tik viename darbe, Kossek ir Lautsch (2018) teigimu, gali reikšti ribotą galimybes užsidirbti daugiau arba įgyti naujos patirties kitose srityse. Taip pat šis subrodiklis gali rodyti mažesnę tokių darbuotojų prisitaikymą prie darbo rinkos pokyčių arba mažesnę pasirengimą užsiimti kitomis veiklomis, kurios galėtų prisidėti tiek prie asmens didesnių pajamų, tiek prie jo asmeninio tobulėjimo. Dėl šių priežasčių ekspertai šį subrodiklį gali laikyti mažiau reikšmingu, nes jis neparodo kultūrinio darbo rinkos įvairiapusiškumo.

Kitas disertaciniame darbe analizuotas rodiklis – prekyba kultūros vertybėmis. Šį rodiklį apibūdinantis subrodiklių svoriai pateikti 3.3 lentelėje.

3.3 lentelė. Kultūros ekonomikos sektoriaus konkurencingumo rodiklio – prekyba kultūros vertybėmis – subrodiklių svoriai (šaltinis: sudaryta autorės)

Table 3.3. Weights of the indicators of the competitiveness factor of the cultural economy sector – trade in cultural goods (source: compiled by the author)

Rodiklio – prekyba kultūros vertybėmis – subrodikliai	Subrodiklio svoris	Vieta
Namų ūkių išlaidos kultūros vertybėms	0,355	1
Valstybės išlaidos, skiriamos kultūros sektoriui	0,324	2
Kultūros vertybių importas. ES vidaus ir išorės prekyba kultūros vertybėmis pagal gaminius	0,173	3
Kultūros vertybių eksportas. ES vidaus ir išorės prekyba kultūros vertybėmis pagal gaminius	0,148	4

Kaip matyti iš pateiktos lentelės, ekspertai svarbiausiu subrodikliu nurodė namų ūkių išlaidas kultūros vertybėms. Siekiant pagrįsti tokią ekspertų pasirinkimą galima nurodyti keletą priežasčių. Namų ūkių išlaidos kultūros vertybėms atspindi gyventojų kultūrinio gyvenimo aktyvumą ir jų prioritetus renkantis, kokio pobūdžio produktų vartojimui yra skiriamas pirmumas. Jei gyventojai renkasi savo pinigus skirti kultūros produktams vartoti, tai rodo, kad kultūra yra reikšminga jų kasdiniame gyvenime (Almeida et al., 2020). Šis gyventojų kultūros produktų

vartojimas didina paklausą kultūros sektoriuje, o tai prisideda prie sektoriaus stiprinimo bei augimo, kuriant naujas darbo vietas, skatinant vietinių kultūros produktų gamybą, tai ilginiui teikia naudą ir šalies ekonomikai. Mažeikaite (2024) savo tyrime siekė nustatyti, ar pasirinkti kultūros kintamieji turi poveikį socialiniams ir ekonominiams kintamiesiems, gauti rezultatai parodė, jog būtent kintamasis namų ūkių išlaidos kultūros vertybėms turi tokį poveikį.

Kitas svarbus aspektas, parodantis šio subrodiklio svarbą, susijęs su viešuoju finansavimu. Atsižvelgiant į tai, kad namų ūkiai yra linkę vartoti kultūros sektoriaus sukurtus produktus, šalių valdžios institucijos, atsakingos už biudžeto skirstymą, kultūros sektorių matys kaip vieną iš prioritetinių sektorių (Zhang et al., 2023). Kadangi visuomenė linkusi dalyvauti įvairioje kultūrinėje veikloje, valstybės institucijos turėtų siekti didinti kultūrinių paslaugų prieinamumą bei plėsti kultūros sektoriaus infrastruktūrą tam skiriant didesnę finansavimą.

Žemiausią ekspertų įvertinimą gavo subrodiklis – kultūros vertybių eksportas. ES vidaus ir išorės prekyba kultūros vertybėmis pagal gaminius. Šis subrodiklis rodo šalies, kaip kultūros produkcijos eksportuotojos, vaidmenį, tačiau nebūtinai atspindi, kiek gyventojai dalyvauja kultūrinėje veikloje (Chu-Shore, 2010). Kultūros vertybių eksportas yra mažiau susijęs su kultūros prieinamumu, todėl ir ekspertams jis gali atrodyti mažiau svarbus, lyginat jį su kitais šio rodiklio subrodikliais.

Trečiojo tyrime analizuojamo rodiklio subrodiklių svoriai pateikiami 3.4 lentelėje.

3.4 lentelė. Kultūros ekonomikos sektoriaus konkurencingumo rodiklio – kultūros sektoriaus objektai – subrodiklių svoriai (šaltinis: sudaryta autorės)

Table 3.4. Indicator weights for the competitiveness factor of the cultural economy sector – cultural goods (source: compiled by the author)

Rodiklio – kultūros sektoriaus objektai – subrodikliai	Subrodiklio svoris	Vieta
Materialusis kultūros paveldas, įtrauktas į UNESCO	0,5534	1
Nematerialusis kultūros paveldas, įtrauktas į UNESCO	0,2383	2
Kultūros institucijų – muziejų, teatrų bei bibliotekų – skaičius	0,2083	3

Kaip matyti iš 3.4 lentelės, rodiklis – kultūros sektoriaus objektai – analizuojamas per tris subrodiklius, iš kurių didžiausias svoris skirtas materialiajam kultūros paveldui, įtrauktam į UNESCO. Šio subrodiklio svoris daugiau nei dvigubai

didesnis lyginant su kitų dviejų subrodiklių svoriais. Materialusis paveldas, įtrauktas į UNESCO sąrašą, yra pripažįstamas tarptautiniu mastu, todėl būti šiame sąraše yra prestižas, parodantis ir objekto svarbą. Kultūrinių objektų būvimas UNESCO sąraše stiprina šalies įvaizdį, skatina turizmą bei didesnes kultūrinių mainų galimybes (Canale et al., 2019). Mokslininkų Rajendran et al. (2024) teigimu, materialusis paveldas, toks kaip architektūros paminklai ar archeologiniai objektai, yra tiesiogiai apčiuopiamas ir matomas, todėl jų poveikis visuomenės sąmonei, kultūrinei tapatybei ir istorinei atminčiai yra stipresnis.

Skirtingai nei materialūs objektai, nematerialusis kultūros paveldas, toks kaip tradicijos, ritualai, kalba, sutartinės, didžiajai visuomenės daliai gali būti sunkiai suprantamas, dėl to mažiau ir populiarius. Dažnai nematerialusis kultūros paveldas priklauso nuo tam tikros vietos bendruomenės ar grupės, joms išsaugoti reikia specifinių žinių perdavimo ir palaikymo būdų, kurie gali būti sudėtingesni nei fizinų objektų apsauga (Skublewska-Paszkowska et al., 2022). Šie aspektai daro nematerialųjį kultūros paveldą mažiau populiarių, dėl to šis subrodiklis gali atrodyti mažiau svarbus ir ekspertams.

Ketvirtas disertaciniame darbe analizuojamas rodiklis – visuomenės dalyvavimas turizme. Šio rodiklio subrodiklių svoriai pateikiami 3.5 lentelėje.

3.5 lentelė. Kultūros ekonomikos sektoriaus konkurencingumo rodiklio – visuomenės dalyvavimas turizme – subrodiklių svoriai (šaltinis: sudaryta autorės)

Table 3.5. Weights of the indicators of the competitiveness factor of the cultural economy sector – public participation in tourism (source: compiled by the author)

Rodiklio – visuomenės dalyvavimas turizme – subrodikliai	Subrodiklio svoris	Vieta
Asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 1 naktį ir daugiau, paskirties vieta – kelionės šalies viduje	0,4198	1
Asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 4 naktis ir daugiau, paskirties vieta – kelionės po visą pasaulį	0,2528	2
Asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 1 naktį ir daugiau, paskirties vieta – kelionės po visą pasaulį	0,2131	3
Asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 4 naktis ir daugiau, paskirties vieta – kelionės šalies viduje	0,1143	4

Iš pateiktos lentelės matyti, jog buvo lyginti keturi subrodikliai: asmenys, dalyvaujantys turizme keliaudami gyvenamosios šalies viduje, kai kelionės trukmė

viena naktis ir daugiau arba keturios naktys ir daugiau, bei atitinkamai asmenys, dalyvaujantys turizme keliaudami už gyvenamosios šalies ribų, kelionės trukmė viena naktis ir daugiau arba keturios naktys ir daugiau. Iš lygintų keturių subrodiklių ekspertai didžiausią svorį suteikė asmenims, dalyvaujantiems turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 1 naktį ir daugiau, keliant į gyvenamosios šalies viduje. Tokių ekspertų vertinimą galima pagrįsti analizuojant paties subrodiklio esmę, kuris rodo vietinio turizmo svarbą ekonomikai ir vietinėms bendruomenėms. Kelionės šalies viduje skatina vietos ekonomikos augimą, nes turistai išleidžia pinigus nakvynei, maitinimui ir pramogoms vietinėse įmonėse (Silitonga ir Purbadharmaja, 2021). Be to, trumpalaikės kelionės (nuo 1 nakties) yra labiau prienamos ir didžiąjai daliai visuomenės, todėl jos gali paskatinti didesnę vietinio turizmo srautą (Bielska et al., 2022). Kita vertus, kiti subrodikliai, susiję su ilgesne kelionių trukme arba tarptautinėmis kelionėmis, gali būti vertinami prasčiau, nes šios kelionės reikalauja didesnių finansinių išlaidų ir yra pasiekiamos siauresnei gyventojų grupei.

Nustačius ir aptarus visų subrodiklių svorius, toliau tyrime pateikiami galutiniai subrodiklių svoriai, kurie gauti padauginus rodiklio svorį iš jį sudarančio subrodiklio svorio. Šie gauti svoriai yra naudojami kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksui skaičiuoti (3.6 lentelė).

3.6 lentelė. Kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso subrodiklių svoriai (šaltinis: sudaryta autorės)

Table 3.6. Weights of the sub-indicators of the Cultural Economy Competitiveness Index (source: compiled by the author)

Kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso subrodiklių svoriai	Subrodiklio svoris	Vieta
Asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 1 naktį ir daugiau, paskirties vieta – kelionės šalies viduje	0,1923	1
Materialusis kultūros paveldas, įtrauktas į UNESCO	0,1303	2
Asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 4 naktis ir daugiau, paskirties vieta – kelionės po visą pasaulį	0,1158	3
Asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 1 naktį ir daugiau, paskirties vieta – kelionės po visą pasaulį	0,0976	4
Asmenys, dirbantys savarankiškai	0,0610	5

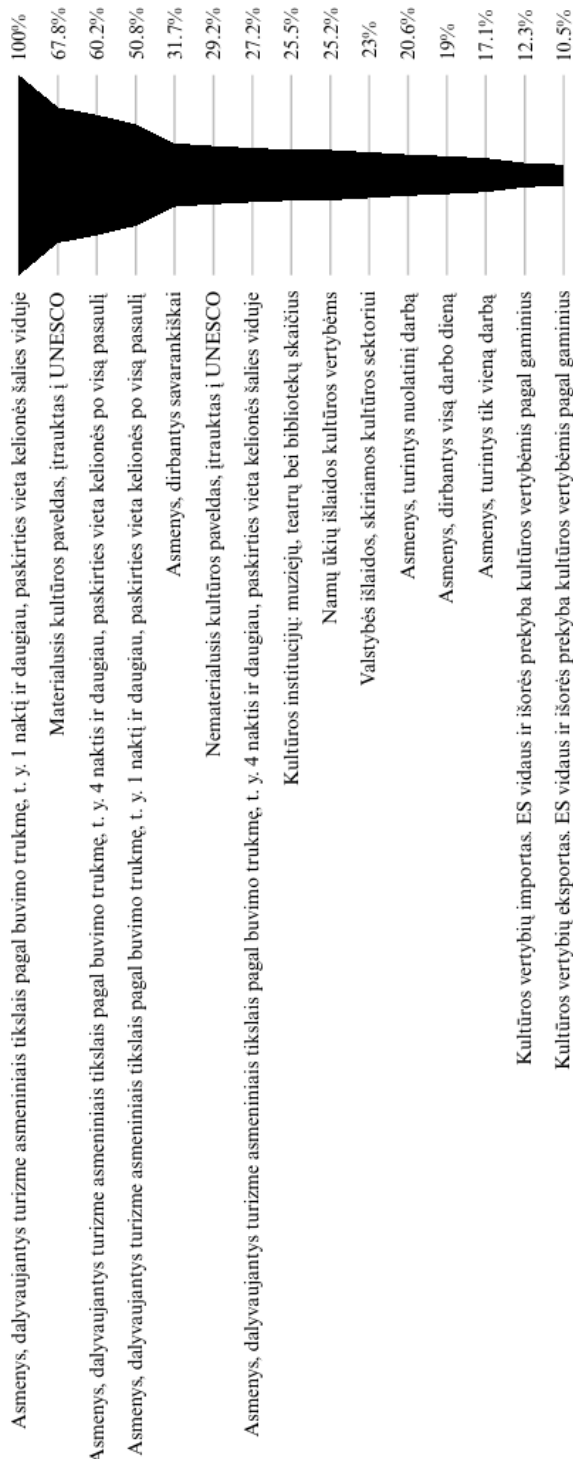
3.6 lentelės pabaiga

Kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso subrodiklių svoriai	Subrodiklio svoris	Vieta
Nematerialusis kultūros paveldas, įtrauktas į UNESCO	0,0561	6
Asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 4 naktis ir daugiau, paskirties vieta – kelionės šalies viduje	0,0523	7
Kultūros institucijų – muziejų, teatrų bei bibliotekų – skaičius	0,0491	8
Namų ūkių išlaidos kultūros vertybėms	0,0484	9
Valstybės išlaidos, skiriamos kultūros sektoriui	0,0442	10
Asmenys, turintys nuolatinį darbą	0,0397	11
Asmenys, dirbantys visą darbo dieną	0,0366	12
Asmenys, turintys tik vieną darbą	0,0328	13
Kultūros vertybių importas. ES vidaus ir išorės prekyba kultūros vertybėmis pagal gaminius	0,0236	14
Kultūros vertybių eksportas. ES vidaus ir išorės prekyba kultūros vertybėmis pagal gaminius	0,0202	15

Kaip matyti iš 3.6 lentelės, indeksui skaičiuoti buvo analizuota 15 subrodiklių, iš kurių kaip aukščiausiai vertinamas subrodiklis nustatytas – asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 1 naktį ir daugiau, keliaujant gyvenamosios šalies viduje. Antrą ir trečią vietas atitinkamai užėmė: materialusis kultūros paveldas, įtrauktas į UNESCO, ir asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 4 naktis ir daugiau, paskirties vieta kelionės po visą pasaulį. 3.1 pav. procentiškai pavaizduoti visi subrodiklių svoriai tam, kad aiškiau matytųsi skirtumas tarp gautų svorių reikšmių. 100 procentu žymimas didžiausią svorį turintis subrodiklis, o kitų subrodiklių svoriai, t. y. svarbiausio svorio procentinė dalis.

Kaip matyti iš 3.1 pav., didžiausią svorį turintis subrodiklis – asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 1 naktį ir daugiau, keliaujant gyvenamosios šalies viduje, gerokai savo svoriu lenkia kitus pirmame trejetuke esančius svorius, o tai dar labiau parodo šio rodiklio svarbą.

Apskaičiavus visų subrodiklių svorius, toliau tyrime skaičiuojamas kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas taikant daugiakriterį *CoCoSo* vertinimo metodą.

3.1 pav. Kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą sudarančių subrodiklių svorių schema (šaltinis: sudaryta autorės)
Fig. 3.1. Weights of the indicators of the Cultural Economy Competitiveness Index sub-indicators (source: created by the author)

3.1.2. 11 Europos Sąjungos šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo daugiakriteris vertinimas

Pagal 2.2.3 skyrelyje išdėstytą metodiką skaičiuojamas kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas. Skaičiavimams atlikti tyrime taikomas daugiakriteris sprendimų priėmimo – *CoCoSo* metodas. Taikant šį metodą apskaičiuoti kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso rezultatai pateikti 3.7 lentelėje.

3.7 lentelė. 11 ES šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso reitingas (šaltinis: sudaryta autorės)

Table 3.7. Competitiveness index ranking of the cultural economy in 11 EU countries (source: compiled by the author)

Šalis	Metai	Indeksas	Vieta	Šalis	Metai	Indeksas	Vieta
Lietuva	2014	0,8120	1	Latvija	2014	0,7261	5
	2015	0,7817	2		2015	0,6435	9
	2016	0,7210	7		2016	0,7323	6
	2017	0,7168	7		2017	0,8066	1
	2018	0,7348	4		2018	0,6918	8
	2019	0,7423	5		2019	0,6748	8
	2020	0,7267	6		2020	0,7383	5
	2021	0,6612	7		2021	0,6567	8
	2022	0,6350	8		2022	0,6865	5
Bulgarija	2014	0,6212	9	Estija	2014	0,7215	6
	2015	0,6616	7		2015	0,6617	6
	2016	0,6257	9		2016	0,6652	8
	2017	0,7029	8		2017	0,6689	9
	2018	0,7197	7		2018	0,6428	9
	2019	0,6759	7		2019	0,6156	9
	2020	0,6840	8		2020	0,5747	10
	2021	0,6072	9		2021	0,6947	5
	2022	0,6588	7		2022	0,6285	9
Lenkija	2014	0,5555	11	Slovakija	2014	0,8019	3
	2015	0,5819	10		2015	0,7820	1

3.7. lentelės pabaiga

Šalis	Metai	Indeksas	Vieta	Šalis	Metai	Indeksas	Vieta
Lenkija	2016	0,6227	10	Slovakija	2016	0,7723	2
	2017	0,5991	10		2017	0,7585	4
	2018	0,5972	10		2018	0,7307	5
	2019	0,6042	10		2019	0,7479	3
	2020	0,6414	9		2020	0,8200	2
	2021	0,5485	11		2021	0,7022	4
	2022	0,5791	10		2022	0,7049	4
Slovėnija	2014	0,7214	7	Čekija	2014	0,8098	2
	2015	0,6971	5		2015	0,7670	3
	2016	0,7660	5		2016	0,7934	1
	2017	0,7432	5		2017	0,7636	2
	2018	0,7386	3		2018	0,7423	2
	2019	0,7535	1		2019	0,7379	6
	2020	0,8910	1		2020	0,8028	3
	2021	0,8257	1		2021	0,7779	2
	2022	0,6687	6		2022	0,7303	2
Vengrija	2014	0,7490	4	Rumunija	2014	0,5607	10
	2015	0,7198	4		2015	0,5269	11
	2016	0,7707	3		2016	0,5295	11
	2017	0,7591	3		2017	0,5093	11
	2018	0,7448	1		2018	0,5133	11
	2019	0,7503	2		2019	0,5151	11
	2020	0,7775	4		2020	0,4716	11
	2021	0,7373	3		2021	0,5865	10
	2022	0,7303	3		2022	0,5413	11
Kroatija	2014	0,7039	8				
	2015	0,6607	8				
	2016	0,7677	4				
	2017	0,7399	6				
	2018	0,7284	6				
	2019	0,7454	4				
	2020	0,7159	7				
	2021	0,6905	6				
	2022	0,7348	1				

3.7 lentelėje pateiktas kiekvienos analizuojamos šalies gautas indeksas nuo 2014 iki 2022 m. bei jų vieta bendrame tų metų rangavime.

Lietuvos atveju pastebimi gana kintantys rezultatai. 2014 ir 2015 m. Lietuva tarp visų analizuotų šalių užėmė atitinkamai pirmą bei antrą vietas, tačiau 2016 m. nukrito į septintąją ir aukščiau ketvirtosios vietos analizuojamu laikotarpiu jau nepakilo. Šiuos pokyčius iš dalies galima paaiškinti remiantis Lietuvos kultūros politikos situacijos analize „Kultūra 2030“ (Kultūros politikos strategija, 2030, 2019), kuri rodo, kad pagal daugelį kultūros paslaugų vartojimo rodiklių Lietuva yra arti 2013 m. ES vidurkio arba jį viršija. Tarp 2013 ir 2016 m. kultūros paslaugų vartojimas daugeliu atvejų liko stabilus arba tik šiek tiek sumažėjo. Tai galimos priežastys, kodėl 2014 ir 2015 m. Lietuva turėjo tokias aukštas pozicijas tarp analizuojamų šalių. Kultūros ekonomikos rezultatams svarbus gyventojų ekonominis aktyvumas bei finansinis pasirengimas vartoti kultūros sukurtus produktus ir paslaugas, didesnis vartojimas prisideda prie geresnių kultūros ekonomikos rodiklių. Analizuojant Lietuvos kultūros politikos situacijos analizę „Kultūra 2030“ kitų metų rezultatuose, pastebima, kad gyventojų pajamų mokesčio dalis, skirta paramai kultūros sektoriui, mažėjo nuo 2016 iki 2017 m. Daugelis kultūros įstaigų nuolat akcentuoja, kad susiduria su sunkumais pritraukiant rėmėjus, kurie būtų pasiryžę skirti finansinę paramą, o ne tik teikti paslaugas ar prekes. 2021–2030 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos ataskaitoje (2022) teigiama, jog šalyje nėra išnaudojamas kultūrinis potencialas, kuris kurtų ekonominę vertę. Ataskaitoje pastebima, kad kultūros svarba ekonomikoje nuolat didėja, pasaulinėje rinkoje auga poreikis ne serijinių prekių gamybai, bet būtent aukštos kokybės, originaliu kultūrinio turinio grįstų inovatyvių prekių ir paslaugų gamybai. Tačiau Lietuva susiduria su konkurencingumo iššūkiais dėl nepakankamo finansavimo kultūrai, dėl per mažų pajėgumų gaminti kultūros prekes ir paslaugas pasaulinei rinkai bei jas platinti ir prekiauti tarptautiniu mastu (2021–2030 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos ataskaita, 2022). Visa tai galėjo turėti įtakos ir smukusiems šalies kultūros ekonomikos rezultatams. Apibendrinus Lietuvos atvejį galima teigti, jog kultūros paslaugų ir produktų vartojimas bei skiriamas finansavimas kultūros sektoriui prisideda prie aukštesnių kultūros ekonomikos rodiklių.

Analizuojamas Latvijos atvejis turi panašumų su Lietuvos, nes rezultatai čia taip pat nėra pastovūs ir Latvija taip pat vienais metais (2017 m.) užėmė pirmąją vietą tarp visų analizuotų šalių. 2018 m. šalis nukrito į aštuntą vietą ir tik 2020 ir 2022 m. pakilo iki penktosios. Tokie nepastovūs rezultatai rodo, jog šalis neišnaudoja visų galimybių, kurias suteikia analizuojamu laikotarpiu šalyje vykę tarptautinės reikšmės renginiai, tokie kaip „Ryga – Europos kultūros sostinė 2014“, šalies pirmininkavimas ES Tarybai 2015 m. ir Latvijos valstybės šimtmetis, kuris buvo minimas 2018 m. (Par Kultūrpolitikas pamatnostādņēm 2022–2027, 2021).

Paprastai tokie tarptautinės reikšmės renginiai pasižymi didesniu turistų skaičiumi, didesniu tarptautinės žiniasklaidos dėmesiu šaliai bei didesniu skiriamu finansavimu šaliai iš ES fondų. Visa tai turėtų daryti teigiamą įtaką tiek kultūros ekonomikos rezultatams, tiek šalies konkurencingumui, tačiau gauti rezultatai to neatspindi. Kai šalis pirmininkavo ES Tarybai 2015 m., ji buvo nukritusi žemiausiai per visą analizuojamą laikotarpį ir užėmė tik devintą vietą. Tokius rezultatus galėjo nulemti ir lėtas Latvijos atsigavimas po 2008 m. ekonominės krizės. Nors ekonomika atsigaudavo, tačiau, Nyblom et al. (2019) teigimu, 2015 m. dar galėjo būti ne visiškai atsigavimas, o tai galėjo lemti silpnesnę ekonominę našumą ir žemesnę poziciją, lyginant su kitomis tyrime analizuotomis ES šalimis.

2018–2022 m. šalies kultūros sektorius aptariamas Latvijos 2022–2027 m. kultūros politikos gairėse „Kultūros valstybė“ (Par Kultūrpolitikas pamatnostādņēm 2022–2027, 2021), kuriose teigiama, jog 2018–2022 m. laikotarpiu nepasiekti planuoti rezultatai kultūros sektoriuje daugiausiai susiję su pandemijos poveikiu, t. y. sumažėjusiu kultūrinių renginių lankomumu bei sumažėjusiu tarptautinių renginių skaičiumi ir kai kurių projektų bei jų veiklos nutraukimu. Sumažėjęs kultūros renginių skaičius ir jų lankomumas prisideda ir prie žemesnių kultūros ekonomikos rezultatų. Kitos priežastys, rodančios prastus šalies rezultatus kultūros ekonomikos srityje, susijusios su investicijų pritraukimu į regioną, įskaitant ES struktūrinių fondų lėšas, kurių, kaip teigiama Cultural Policy Guidelines 2014–2020 Creative Latvia (2020), šaliai nepavyksta įsisavinti. Netinkamas ES fondų įsisavinimas gali turėti įtakos tam, jog Latvija praranda galimybes plėtoti kultūros infrastruktūrą ir taip mažina kultūros ekonomikos plėtros potencialą bei tampa mažiau konkurencinga lyginant su kitomis šalimis, kuriose kultūros infrastruktūra gerai išplėtotą. Latvijos atvejo analizė parodo, jog sėkmingas kultūros politikos įgyvendinimas, tarptautiniai renginiai ir investicijų valdymas gali paveikti šalies ekonomikos ir kultūros sektoriaus rezultatus. Tyrime aptariami svyruojantys Latvijos kultūros ekonomikos rezultatai rodo problemas, kurios būdingos ne tik Latvijai, bet ir kitoms šalims, siekiančioms optimizuoti kultūros sektoriaus ekonominį potencialą.

Estijos atveju matomas šiek tiek mažesnis kintamumas reitinguojant ir prasčiau rezultatai, lyginant su Latvija ir Lietuva. Aukščiausiai šalis buvo 2021 m. – penktoje vietoje, žemiausiai 2020 m. – dešimtoje vietoje. Nuo 2016 iki 2022 m. matomas tam tikras pastovumas, išskyrus minėtus 2021 m., šalis užimdavo aštuntą, devintą, dešimtą vietas. Estijos kultūros plėtros 2021–2030 m. plane, Cultural policy (2022) patvirtintame šalies Vyriausybės, pateikiama kultūros sektoriaus apžvalga. Skaičiuojant iki 2022 m., pastaruosius septynerius metus kultūros įstaigų darbuotojams, kuriems atlyginimai mokami iš Kultūros ministerijos biudžeto, darbo užmokesčio didinimas buvo vienas iš prioritetų. Plane pateikiama, jog atlyginimai kilo atsižvelgiant į tai, jog kultūros sektoriui reikalingi motyvuoti jauni žmonės, kuriems būtų užtikrintas motyvuojantis atlyginimas. Tokiu atveju

jie tampa labiau suinteresuoti pasirinkti su kultūra susijusias profesijas (Cultural policy, 2022). Tačiau nepaisant atlyginimų didinimo Estijos kultūros ekonomikos rezultatai gana žemi. 2013–2020 m. laikotarpiu šalyje baigta teatro ir muzikos srities decentralizacija, pradėtos muziejų bei paveldo saugos reformos, kurių tikslas – kuo labiau praktiškai pritaikyti valstybinės priežiūros institucijas tam, jog jos teiktų greitą ir konstruktyvią pagalbą išsaugant kultūros paveldo objektus. Dalyvavimas kultūrinėje veikloje, tokioje kaip teatrų, kino teatrų, koncertų, meno parodų, muziejų ir bibliotekų lankymas per pastaruosius metus (skaičiuojant iki 2022 m.) išaugo, lyginant su 2014–2019 m. laikotarpiu. Keliose srityse (kino teatrų, teatrų, muziejų) lankomumo 2019 m. rodikliai (prieš COVID-19 krizę) buvo sėkmingiausi per visą skaičiavimų istoriją (Cultural policy, 2022). Nors atlikta kultūros sektoriaus analizė rodo teigiamus rezultatus, tačiau bendrame šio tyrimo kontekste Estija yra viena iš atsiliekančių šalių, priežastis to gali būti ta, jog kitos šalys dar greičiau plėtojo savo kultūros ekonomikos potencialą. Estijos analizė atskleidžia, kad šalis siekia stiprinti kultūros sektorių per strateginius planus, atlyginimų didinimą ir institucijų reformas, tačiau šalies kultūros ekonomikos rezultatai disertaciniame darbe atliktame vertinime yra gana žemi.

Lenkijos atveju gauti rezultatai, juos lyginant su kitomis tyrime analizuotomis šalimis, yra vieni žemiausi, tačiau pastoviausi. Šalis visu analizuojamu laikotarpiu stabiliai laikėsi devintoje, dešimtoje, vienuoliktoje vietose. Analizuojant Lenkijos Kultūros politikos aprašą (Cultural policy profile, 2022) matyti, jog 2020 m. Lenkijos Vyriausybė padidino investicijas į kultūros sektorių, taip skatindama nacionalinės kultūros sklaidą, paveldo išsaugojimą bei kūrybinių industrijų plėtrą, tai turėtų prisidėti ir prie kultūros ekonomikos plėtros. Apraše teigiama, jog šios investicijos reikšmingai prisidėjo prie kultūros sektoriaus stabilizavimo pandemijos metu, t. y. padėjo išlaikyti darbo vietas ir sudarė palankias sąlygas toliau teikti kultūros paslaugas, nors ir nuotoliniu būdu (Cultural policy profile, 2022). Tačiau analizuojant kitų metų situaciją ir ieškant priežasčių, kodėl Lenkijos reitingas toks žemas, Lenkijos Kultūros politikos apraše teigiama, jog 2007–2015 m. laikotarpiu tuometinė šalies valdžia skyrė menką dėmesį kultūros sektoriui, beveik arba visai neinvestavo į kultūros infrastruktūrą, kultūrinį švietimą bei kultūros paslaugų prieinamumą, tai ir galėjo sudaryti tokį pasyvų ilgalaikį požiūrį į kultūros sektorių. Ilgą laiką skiriamas mažas dėmesys kultūros sektoriui apribojo jo poveikį ekonomikai. Iš dalies šią situaciją pagerino nuo 2015 m. skiriamos ES lėšos, kurios buvo nukreiptos būtent į kultūros sektorių (Cultural policy profile, 2022). Svarbu paminėti ir tai, kad Lenkija yra ne vienos tarptautinės kultūrinės organizacijos narė – UNESCO, Pasaulinio miestų kultūros forumo, Tarptautinės meno tarybos ir kultūros agentūros federacijos, Europos kultūros fondo – ir daugelio kitų. Per šias narystes Lenkija dalyvauja įvairiuose projektuose, politinėse diskusijose ir kultūrinuose mainuose pasauliniu mastu, remdama savo įsipareigojimą saugoti ir propaguoti kultūros paveldą. Dalyvavimas tarptautinėse

kultūros organizacijose didina šalies matomumą ir skatina investicijas į kultūrą, o tai ilguoju laikotarpiu turėtų pagerinti šalies kultūros ekonomikos rezultatus. Lenkijos analizė atskleidžia šalies pastangas stabilizuoti ir plėtoti kultūros ekonomikos sektorių, tačiau dėl istoriškai pasyvaus požiūrio į kultūros politiką bei infrastruktūros vystymą jos rezultatai lieka žemi, nepaisant didėjančių investicijų ir tarptautinio bendradarbiavimo. Visi šie minėti aspektai parodo Lenkijos potencialą augti kultūros ekonomikos srityje ir gerinti kultūrinius bei ekonominius rezultatus.

Kita tyrime analizuota šalis – Bulgarija – stabiliai visą analizuotą laikotarpį laikėsi septintoje, aštuntoje, devintoje vietose. Skirtingai nei kitos ES valstybės narės, Bulgarija iki šiol neturi aiškios kultūros finansavimo politikos, tai kultūros ekonomikos sričiai suteikia tam tikro nestabilumo. Šalyje nėra nacionalinės menų, kultūros ir kūrybinių industrijų, kultūros paveldo ar kultūrinio turizmo vystymo strategijos, kurios veikia kitose analizuotose šalyse. Visa tai sudaro prielaidas tam, kad nėra aiškios vizijos – kur ir kokiomis priemonėmis bei intensyvumu turėtų būti remiamos kultūros ir kūrybinės industrijos, kurios ir generuoja pajamas kultūros ekonomikoje (Ivanova ir Kazashka, 2021). Tačiau matyti ir tam tikrų teigiamų rezultatų, Bulgarija aktyviai bendradarbiauja su tarptautinėmis kultūros organizacijomis, tokiomis kaip UNESCO ir Europos Taryba, ir siekia stiprinti savo kultūrinį ES identitetą. Šalis dalyvauja kultūriniuose mainuose ir įvairiose programose, įskaitant ES iniciatyvą „Kūrybiška Europa“, kuria siekiama įtraukti Bulgarijos menininkus į tarptautinius projektus (Adolph et al., 2021). Svarbu paminėti ir tai, jog Bulgarija, turėdama seną ir turtingą istoriją, didelį dėmesį bendradarbiaudama su UNESCO skiria savo kultūros paveldui, apimančiam tiek senovės trakų, graikų, romėnų, tiek Slavų bei Osmanų imperijos laikų paveldą. Toks savitas kultūrinis paveldas šią šalį išskiria iš kitų, tinkamai tai viešinant ir plėtojant kultūros infrastruktūrą, didinamas šalies konkurencingumas pritraukiant turizmo srautus bei plėtojama kultūros ekonomika, nes kultūrinis paveldas yra viena iš šios srities dedamųjų. Bulgarija investuoja į muziejų, archeologinių vietovių ir istorinių objektų apsaugą, paveldo konservavimą ir restauravimą (Dogramadjieva, 2024). Šie aspektai parodo, jog Bulgarija turi didelį neišplėtotą kultūrinį potencialą ir tinkamas jo administravimas galėtų gerokai prisidėti prie geresnių kultūros rekonomikos rodiklių šalyje. Bulgarijos atvejis rodo, kad šalis turi didelį kultūros ekonomikos potencialą, tačiau jo plėtrą riboja aiškios kultūros politikos ir strategijų stoka. Nors Bulgarija stabiliai užima vidutines vietas šio tyrimo reitinge, geresnis kultūros valdymas ir strateginis kultūros sektoriaus vystymas galėtų padėti pasiekti aukštesnių kultūros ekonomikos rezultatų.

Šeštoji tyrime analizuota šalis – Slovakija. Jos rezultatai lyginant su prieš tai analizuotomis penkiomis šalimis yra aukščiausi. Šalis visu lyginamuoju laikotarpiu žemiau penktos vietos nenukrito ir net penkis metus pateko į pirmą trejetuką. Tokius gerus šalies rezultatus galima pagrįsti keletu faktų. Europos Komisijos Kū-

rybiškumo ir kultūros parengtame dokumente (Creativity and Culture, 2021), skir-tame Slovakijos kultūros politikai apžvelgti, teigiama, jog šios šalies valdžia itin didelį dėmesį skiria kultūros paveldo skaitmeninimui. Būtent kultūros paveldo skaitmeninimas yra laikomas didžiausiu Kultūros ministerijos investiciniu pro-jektu nuo pat Slovakijos įkūrimo ir 2012–2021 m. kainavo apie 300 mln. eurų (Creativity and Culture, 2021). Skaitmeninimas padeda apsaugoti unikalius ir ver-tingus kultūros objektus, tokius kaip dokumentai, knygos, meno kūriniai, archi-tekūros paminklai. Skaitmeniniu formatu pateikti meno kūriniai ir kultūrinė in-formacija tampa prieinami žmonėms, kurie gyvena toli nuo kultūros institucijų arba turi fizinių apribojimų lankytis muziejuose ir bibliotekose. Toks kultūrinio paveldo prieinamumo didinimas prisideda ir prie geresnių turizmo rezultatų. Mu-ziejai ir kitos kultūros institucijos tampa populiarsnės dėl modernių sprendimų, įskaitant virtualias ekskursijas, o tai prisideda ir prie kultūros ekonomikos plėtros, nes kultūros institucijos, kultūrinis paveldas bei dalyvavimas turizme yra įtraukti į kultūros ekonomikos rodiklių sąrašą, kuo geresni rodikliai, tuo šalis aukščiau reitinguojama. Taip pat svarbu paminėti, jog Slovakijos kultūros politika yra orientuota į jaunimo skatinimą dalyvauti įvairioje kultūrinėje veikloje. Kaip tei-giama Europos Komisijos Kūrybiškumo ir kultūros parengtame dokumente (Creativity and Culture, 2021), valstybiniu lygmeniu yra kuriami įvairūs kultūros jaunimo centrai, kuriuose jauni žmonės įtraukiami į įvairias kultūrinės veiklas. Taip pat šalyje puikiai išplėtotą kultūrinių kuponų sistema – tai priemonė, pade-danti moksleiviams ir jaunimui aktyviai domėtis meno ir kultūros sritimis neski-riant tam didelių lėšų. Kultūriniai kuponai – tai finansinė nuolaida įėjimo mokes-čiui į atrinktas kultūros įstaigas pradinių ir vidurinių mokyklų moksleiviams. Apibendrinant Slovakijos atvejį galima teigti, jog kultūros politika yra vykdoma teigiama linkme, o disertaciniame darbe atliktas tyrimas rodo gerus rezultatus, tai reiškia kryptingą ir efektyvią šalies kultūros politiką, kuri reikšmingai prisideda prie šalies ekonomikos vystymosi.

Panašūs rezultatai matomi ir kitos tyrime analizuojamos šalies – Čekijos at-veju. Per visą tyrime analizuojamą laikotarpį šalis laikėsi pirmajame trejetuke, išskyrus 2019 m., kai nukrito į šeštąją vietą. Remiantis Čekijos kultūros politikos ataskaita (Czech Republic Cultural policy, 2022), kurioje apžvelgiamas Čekijos kultūros sektorius nuo 1950 m., išskiriami keturi pagrindiniai veiksniai, smarkiai prisidedantys prie kultūrinės plėtros šalyje: nuoseklios investicijos į kultūros sek-torių, kultūros paveldo skaitmeninimas, jaunimo dalyvavimas kultūrinėse veik-lose bei tarptautinis bendradarbiavimas skatinant turizmą ir kultūrinius mainus. Šių veiksnių išplėtojimas per pastarąjį dešimtmetį lėmė tokius gerus Čekijos kul-tūros ekonomikos rezultatus. Kultūros finansavimas Čekijoje kasmet užima reikš-mingą dalį valstybės biudžete, matant, jog skiriamos lėšos yra tinkamai panaudo-jamos, t. y. gerai išvystytas finansavimo mechanizmas, nukreiptas į įvairius

kultūros projektus, kurie sėkmingai juos įgyvendinus didina šalies žinomumą, padeda kurti darbo vietas bei naujus kultūros produktus ir paslaugas. Čekija aktyviai investuoja ir į kultūros objektų skaitmeninimą, tai leidžia jai apsaugoti vertingus kultūros išteklius ir didinti jų prieinamumą visuomenei bei tyrėjams. Šalis turi stiprias kultūrinės edukacines programas, kuriomis skatina jaunimą domėtis kultūra, pavyzdžiui, paramos mechanizmus, kuriais naudojantis mokiniai ir studentai gali nemokamai lankytis muziejuose, teatruose ar dalyvauti įvairiose edukacinėse programose. Tai padeda išlaikyti aukštą visuomenės susidomėjimą kultūra. Pasakytinis ataskaitoje nurodytas ne ką mažiau svarbus veiksnys – Čekijos aktyvus dalyvavimas ES kultūrinėse iniciatyvose ir programose, tokiose kaip Kūrybiška Europa, ES nacionalinių kultūros institutų tinklas, Kultūros keliai ir kt. (Czech Republic Cultural policy, 2022). Apibendrinant Čekijos atvejį šalies kultūros ekonomikos sektorius per visą tyrimo analizuojamą laikotarpį nuosekliai išlaikė aukštą poziciją, išskyrus 2019 m. pandemijos pradžioje, kai šalis nukrito į šeštą vietą. Tai rodo gerai suplanuotą ir tęstinę kultūros politiką, kuri ne tik pagerina kultūros sektoriaus rezultatus, bet ir turi teigiamą poveikį šalies ekonomikai.

Slovėnijos atveju matyti tam tikras kintamumas, kurį galima padalinti į du laikotarpius. 2018–2021 m. periodas šaliai buvo labai geras, šiuo laikotarpiu net trejus metus iš eilės šalis užėmė pirmąją vietą, o tai yra geriausias rezultatas, nes nė vienai iš analizuojamų šalių tokio rezultato trejus metus iš eilės pasiekti nepavyko. Tačiau, žvelgiant į 2014–2017 m. laikotarpio rezultatus šalis užėmė septintą bei penktąją vietas, o tai yra vidutinis rezultatas. Šie rezultatai iš dalies yra paaiškinti Slovėnijos kultūros politikos apžvalgoje, kuri atlikta analizuojant įvairius *Eurostat* duomenų bazės pateikiamus šalies kultūros duomenis, kurie buvo naudoti ir šiame tyrime (Slovenia Cultural policy, 2022). Ataskaitoje teigiama, jog 2014–2017 m. laikotarpiu šalies viešosios institucijos, atsakingos už kultūros sektorių, neįvykdo norimų pokyčių kultūros srityje, tai neleidžia modernizuoti kultūros sektoriaus bei vystyti kultūrinius projektus taip mažinant ir kultūros ekonominę vertę. Ataskaitoje pažymima, jog šalyje veikia daug kultūrinių nevyriausybinių organizacijų, kurios atstovauja kultūros sektoriaus darbuotojams, tačiau viešose diskusijose jos yra diskriminuojamos ir į jų siūlomus problemų sprendimų būdus nėra atsižvelgiama nei vietos valdžios, nei nacionaliniu lygmeniu. Žvelgiant į 2018–2021 m. laikotarpį kultūros sektoriui jis buvo kur kas geresnis. Išaugo valstybės finansavimas kultūros sektoriui, nors augimas nebuvo itint didelis (3–5 %), tačiau jis buvo nukreiptas į tas kultūros sritis, kurioms jo labiausiai reikėjo atsižvelgiant į tai, jog analizuojamas laikotarpis taip pat buvo ir pandemijos laikotarpis. Didelis finansavimas buvo skirtas kultūros paveldui, muziejams, bibliotekoms, archyvams, meno galerijoms bei bendrai kultūrinio paveldo skaitmeninimui. Slovėnija įvedė tiesioginę finansinę paramą savarankiškai kultūros sektoriuje dirbantiems asmenims per COVID-19 pandemiją (Slovenia Cultural

policy, 2022). Šalis, įgyvendindama šias priemones, pasiekė gerų kultūros ekonomikos rodiklių ir tapo viena iš pirmaujančių šalių kultūros ekonomikos srityje. Visa tai turi tiesioginį ekonominį poveikį per turizmo augimą, kūrybinių industrijų vystymą ir socialinės įtraukties didinimą, kadangi kultūrinės veiklos tampa labiau prieinamos ir įtraukiamos į bendrą ekonomikos vystymą. Taigi šios įvestos Slovėnijos valdžios priemonės, skirtos kultūros plėtrai, buvo labai veiksmingos minimumu laikotarpiu bei leidžia daryti prielaidą, jog būtent dėl jų šalis 2018–2021 m. pasiekė tokius gerus kultūros rodiklius. Slovėnijos kultūros ekonomikos rezultatai disertaciniame tyrime rodo aiškų kintamumą, kuris gali būti susijęs su tam tikrais valdžios priimtais sprendimais bei sektoriaus finansavimo pokyčiais.

Kita tyrime analizuota šalis – Vengrija, visą analizuojamą laikotarpį buvo tvirtai įsitvirtinusi pirmajame ketvirtuke. Tokius gerus šalies rezultatus iš dalies pagrindžia Europos Komisijos kuruojama programa – Kūrybiškumas ir kultūra, kuriai priklauso ir Vengrija. Šios programos parengtoje apžvalgoje (Creativity and Culture, 2022) teigiama, jog Vengrijos kultūros politika ypač orientuota į jaunimo skatinimą domėtis kultūra. Šalyje užtikrinama, jog visi pradinių klasių moksleiviai galėtų nemokamai lankytis kultūros renginiuose. Daug dėmesio skiriama ir nacionalinio identiteto išsaugojimui bei jo stiprinimui, tai taip pat prisideda prie kultūros ekonomikos plėtos šalyje. 2017 m. šalyje buvo iš esmės pakeistas kultūros politikos įsakymas, kuriuo buvo įtvirtinti kultūros sektoriaus strateginiai tikslai, tokie kaip kuo daugiau dėmesio skirti nacionalinės kultūros ir tapatybės išsaugojimui, gerinti kultūros prieinamumą jaunimui ir plėsti kultūros įstaigų dalyvavimą neformaliose edukacinėse veiklose (Creativity and Culture, 2022). Tokia jaunimo į kultūrą įtraukimo strategija formuoja kultūrinį identitetą bei įprotį vartoti kultūros prekes ir paslaugas taip plėtojama ir pati kultūros ekonomika. Sistemingas Vengrijos valdžios požiūris į kultūros valdymą leidžia šaliai tarp kitų tyrime analizuojamų šalių išlaikyti tokias aukštas ir stabilias pozicijas. Šalies sėmingas kultūros integravimas į viešąją politiką sudaro pagrindą ilgalaikiam kultūros ekonomikos augimui bei atsparumui įvairiems pokyčiams bei iššūkiams.

Dar stabilėnis įsitvirtinimas reitinge matyti Rumunijos atveju. Šalis visą analizuojamą laikotarpį buvo stabiliai įsitvirtinusi dešimtoje, vienuoliktoje vietose ir tai yra blogiausias rezultatas tarp visų tyrime analizuojamų šalių. Iš dalies tokius rezultatus galima paaiškinti vėlesniu Rumunijos įstojimu į ES. Rumunija kartu su Bulgarija į ES įstojo tik 2007 m., dėl to šiose šalyse vėliau pradėjo veikti ir europiniai procesai, kurie orientuoti į kultūros plėtrą. Nuo įstojimo į ES Rumunijos valdžia palaipsniui pradėjo taikyti ES standartus kultūros sektoriui šalyje. Pirmasis tokio pobūdžio dokumentas nacionaliniu lygmeniu buvo 2014–2020 m. išleista kultūros ir nacionalinio paveldo sektoriaus strategija. Ši strategija buvo parengta atsižvelgiant į esančią kultūros sektoriaus padėtį šalyje. Strategijoje siūloma konkreti raidos kryptis, atitinkanti tuo metu ES ir kitų tarptautinių organizacijų jau nustatytas tendencijas ir prioritetus (Romania Cultural policy, 2022). Kitas panašaus

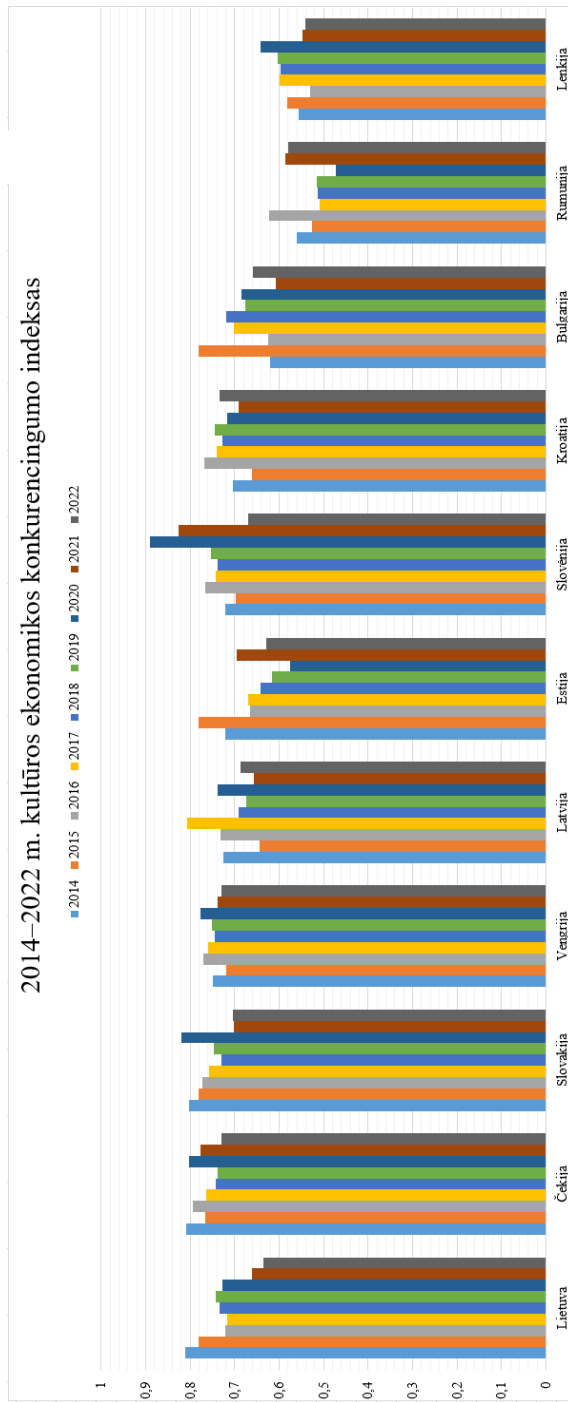
pobūdžio dokumentas buvo išleistas 2016–2022 m. Kultūros ir tautinio paveldo strategijos projektas, atsiradęs dėl poreikio atnaujinti esamą kultūrinio paveldo strategiją. Projektas buvo viešai svarstomas, tačiau nebuvo pabaigtas, o vietoje jo šalyje 2018–2020 m. buvo priimta nauja Kultūros ir nacionalinio paveldo strategija. Šia strategija buvo siekiama plėtoti kultūros infrastruktūrą, suformuoti skaidraus kultūros finansavimo sistemą, didinti kultūrinių renginių, programų bei projektų skaičių. Tačiau remiantis Rumunijos kultūros politikos apžvalga, šiuos užsibrėžtus tikslus pavyko pasiekti tik iš dalies. Nuo 2015 iki 2020 m. finansavimas kultūros sektoriui beveik neišaugo, o tai prisidėjo prie daugelio kultūros objektų ir pastatų tolimesnio nykimo bei riboto skaičiaus kokybiškų kultūrinių renginių (Romania Cultural policy, 2022). Kultūros infrastruktūros trūkumas gilina atskirtį tarp miesto ir kaimo vietovių, stabdydamas tolygų ekonomikos vystymąsi. Nevisiškai išvystytas kultūros ekonomikos potencialas daro Rumuniją mažiau patrauklią ir užsienio investuotojams, ypač turizmo ir kūrybinių industrijų srityje, kurioje šalis turi didelį potencialą. Visa tai šalį daro ir mažiau konkurencingą kitų šalių kontekste. Svarbu paminėti, jog Rumunija lyginant su kitomis regiono šalimis, nagrinėtomis šiame tyrime (Bulgarija ir Vengrija), turi mažiau aktyvių tarptautinių kultūros projektų ir partnerių, o tai riboja galimybes gauti finansinę ir organizacinę paramą iš ES bei kitų galimų finansavimo šaltinių, kurie galėtų paskatinti kultūros sektoriaus augimą ir modernizavimą. Šie aukščiau įvardinti aspektai leidžia daryti prielaidą, jog šalis vis dar neišnaudoja savo kultūrinio potencialo bei visų ES siūlomų galimybių, tai neleidžia šaliai sėkmingai plėtoti kultūros sektoriaus. Apibendrinant Rumunijos atvejį, galima teigti, jog kultūros ekonomikos sektoriaus vystymas galėtų suteikti reikšmingą impulsą šalies ekonomikai, skatindamas turizmą, darbo vietų kūrimą, kūrybinių industrijų plėtrą ir regioninę sanglaudą. Tačiau tam reikia didesnių investicijų, efektyvesnio tarptautinio bendradarbiavimo ir strategijų, kurios ne tik egzistuotų dokumentuose, bet ir būtų sėkmingai įgyvendinamos.

Paskutinė tyrime analizuota šalis – Kroatija, pagal gautus rezultatus pateko tarp nepastoviausių reitingą turinčių šalių. Šalis per visą analizuojamą laikotarpį žemiausiai buvo aštuntoje vietoje, o aukščiausiai pirmoje. Tokia pati situacija buvo Lietuvos ir Latvijoje atvejais. Pateiktoje šalies kultūros politikos ataskaitoje (Croatia Cultural policy, 2023) teigiama, jog, šaliai įstojus į ES, kultūros sektoriaus finansavimas didėjo, įskaitant kultūros objektų skaitmeninimą ir atnaujinimą, tačiau pastebima, jog šios investicijos buvo nenuoseklios. Tai iš dalies gali paaiškinti ir gautus svyruojančius rezultatus – kai kuriais metais dėl papildomų investicijų ar projektų rezultatai pagerėdavo, tačiau vėliau, kai finansavimas mažėjo, rodikliai taip pat nukrisdavo. Toks rezultatų svyravimas rodo, jog Kroatijos kultūros sektoriui trūksta stabilaus ilgalaikio planavimo. Tai mažina pasitikėjimą, riboja investicijas, gali neigiamai paveikti tiek šalies ekonomiką, tiek jos konkurencingumą. Ataskaitoje teigiama, jog Kroatijos kultūros politika dažnai buvo

peržiūrima, siekiant geriau prisitaikyti prie ES standartų ir stiprinti kultūros sektoriaus konkurencingumą. Tačiau reformos buvo įgyvendinamos palaipsniui, todėl jos ne visada iš karto turėjo teigiamą poveikį (Croatia Cultural policy, 2023). Kitas svarbus aspektas – turizmo įtaka kultūros sektoriui. Turizmas šalyje išplėtotas labai gerai, žvelgiant į rezultatus 2019 m., kai prasidėjo COVID-19 pandemija, šalis reitinge užėmė gana aukštą ketvirtąją vietą. Ataskaitoje teigiama, jog 2019 m. Kroatija dar aktyviai naudojosi ES struktūriniais fondais kultūros projektams finansuoti, o daugelis projektų buvo įgyvendinti prieš pandemiją. Tai padėjo modernizuoti kultūros infrastruktūrą ir skatino lankytojų srautus bei kultūros paslaugų vartojimą. Tai prisidėjo prie šalies ekonominio augimo, užimtumo didinimo bei ekonominės veiklos skatinimo regionuose (Croatia Cultural policy, 2023). Siekiant aukštesnių kultūros ekonomikos rezultatų būtinas nuoseklus investicijų planavimas ir didesnis dėmesys ilgalaikėms strategijoms. Turizmo ir kultūros integracija gali tapti dar didesniu šalies ekonomikos varikliu, jei bus išspręsti finansavimo ir infrastruktūros nenuoseklumo klausimai.

Apibendrinus visas tyrime analizuotas 11 ES šalių, galima teigti, jog Lietuvos kultūros sektoriaus reitingas tarp kitų tyrime analizuotų Europos šalių per pastarąjį dešimtmetį kito, pasiekdamas aukščiausią tašką 2014–2015 m., bet vėliau stabilizavosi žemesnėse vietose. Latvijos situacija panaši į Lietuvos, šalies rezultatas taip pat nestabilus ir, kaip ir Lietuva, ji vienus metus užėmė pirmąją vietą. Estijoje, Lenkijoje ir Bulgarijoje kultūros sektoriaus pažanga yra kiek stabilesnė, tačiau Lenkijos ilgalaikę situaciją neigiamai veikė nepakankamos investicijos į kultūros infrastruktūrą, o Bulgarijos – aiškios kultūros finansavimo politikos nebuvimas. Slovakija ir Čekija parodė aukštus rezultatus dėl nuoseklios kultūros politikos, kultūrinio paveldo skaitmeninimo ir jaunimo skatinimo dalyvauti kultūrinėje veikloje. Slovėnijoje ir Vengrijoje pastebimas aktyvus finansavimas kultūros sektoriui ir pastangos išsaugoti nacionalinį kultūrinį paveldą, tai, galima daryti prielaidą, ir užtikrino gerus kultūros ekonomikos rodiklius šiose šalyse. Žemiausius reitingus visu analizuojamu periodu parodė Rumunijos atvejais. Nepaisant šalies pastangų pritaikyti ES standartus kultūros srityje, finansavimas šiam sektoriui išliko nepakankamas, o svarbios kultūros strategijos, nors ir buvo priimtos, nebuvo visiškai įgyvendintos. Nepakankamas finansavimas lėmė kultūros objektų nykimą ir mažą kokybiškų renginių skaičių, tai galėjo daryti įtaką tokiems prastiems šalies rezultatams.

Siekiant geriau suvokti gautus kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksų rezultatus, toliau tyrime pateiktas 3.2 pav., kuriame pavaizduota, kaip kiekvienais metais išsidėstė šalys pagal apskaičiuotą Kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą.

3.2 pav. 2014–2022 m. kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas (šaltinis: sudaryta autorės)
Fig. 3.2. Cultural Economy Competitiveness Index 2014–2022 (source: compiled by the author)

Iš pateikto 3.2 pav. matyti, jog rezultatai labai dinamiški, nuolat kintantys ir nėra vienos ar kelių šalių, kurios visą analizuojamą laikotarpį užimtų pirmąsias vietas. Geriausias gautas rezultatas priklauso Slovėnijai, nes ji net trejus metus iš eilės užėmė pirmąją vietą. Kitos šalys analizuojamu laikotarpiu, dažnai patenkančios į pirmąjį trejetuką, buvo: Slovakija, Čekija bei Vengrija. Be jau minėtų šalių, į pirmąjį trejetą niekada nepateko Estija ir Bulgarija. Paskutinės vietos išliko kartu ir stabiliausios, jose visą analizuojamą laikotarpį buvo Lenkija bei Rumunija.

Apibendrinant 3.2 pav. gautus rezultatus, galima teigti, jog šalys, kurios dažniausiai pateko į pirmąjį trejetą, nuosekliai investavo į kultūros infrastruktūrą ir kūrė ilgalaikes strategijas, kurias praktiškai ir įgyvendino. Tokios investicijos sudarė sąlygas geresniems ir stabilesniems kultūros ekonomikos rezultatams. ES finansavimas ir tinkamas jo panaudojimas taip pat nulėmė aukštas šalių pozicijas. Šalys, kurios ES struktūrinių fondų lėšas tikslingai nukreipė į kultūros sektoriaus plėtrą, sustiprino šalies kultūros ekonomiką, padidino kultūrinį prieinumą ir skatino dalyvavimą kultūrinėje veikloje. Šalys, kurios nuosekliai įgyvendino kultūros politiką tokios kaip Slovėnija bei Vengrija, parodė geresnius rezultatus. Šalyse, kuriose dažnai kinta politikos kryptys, tokiose kaip Lenkija, rezultatai buvo žemesni. Svarbus ir ekonominis kontekstas, nes jis tiesiogiai lemia kultūros sektoriaus finansavimo lygį. Ekonomiškai stipresnės šalys, Slovėnija ir Čekija, galėjo skirti daugiau lėšų kultūros sektoriaus plėtrai, tai galėjo nulemti geresnius kultūros ekonomikos rezultatus. Mažiau ekonomiškai išsivysčiusios šalys, tokios kaip Rumunija ir Bulgarija, neturėjo pakankamai galimybių finansuoti ir plėtoti šio sektoriaus, tai galėjo lemti žemesnius rezultatus. Šie minėti aspektai tiesiogiai susiję ir su konkurencingumu. Aukštas pozicijas užimančios šalys sugebėjo stiprinti savo kultūros ekonomikos konkurencingumą tiek regioniniu, tiek tarptautiniu mastu, pritraukdamos turistus, investuotojus ir partnerius bei turėdamos gerai išvystytą kultūros infrastruktūrą. Tai parodo kultūros sektoriaus gebėjimą konkuruoti su kitomis šalimis.

Disertacijoje pasiūlytas Kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas sudaro galimybes atlikti tolimesnius tyrimus šia tematika. Kitas tokių tyrimų etapas galėtų būti atskirų miestų ar regionų kultūros ekonomikos konkurencingumo vertinimas. Toks indekso taikymas regioniniame lygmenyje galėtų parodyti skirtumus tarp šalies vidinių regionų ir padėtų nustatyti jų kultūros ekonomikos stiprybes bei silpnybes. Kitas tolesnių tyrimų etapas galėtų būti kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso rodiklių bei subrodiklių išplėtimas, apklausiant kultūros ekonomikos ekspertus prašant jų nurodyti rodiklius ir subrodiklius, kurie galėtų papildyti sukurtą indeksą. Tai leistų ne tik praplėsti indeksą, tačiau ir sumažinti jo subjektyvumą.

3.2. Trečiojo skyriaus išvados

1. Trečiajame disertacijos skyriuje atliktas 11 ES šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso vertinimas, kurį apima ekspertinis bei daugiakriteris vertinimai. Taikant abu šiuos metodus kartu pasiekiami geriausi rezultatai siekiant įvertinti šalis pasirinktais rodikliais bei subrodikliais.
2. Remiantis ekspertiniu vertinimu, taikant FAHP svorių nustatymo metodą, apskaičiuoti 11 ES šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo rodiklių bei subrodiklių svoriai.
  - Gauti rodiklių rezultatai parodė, jog gautas didžiausias svoris priklauso visuomenės dalyvavimui turizme, o mažiausias – prekybai kultūros vertybėmis.
  - Gauti subrodiklių rezultatai parodė, jog gautas didžiausias svoris priklauso subrodikliui – asmenims, dalyvaujantiems turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 1 naktį ir daugiau, paskirties vietą kelionės šalies viduje. Antrą ir trečią vietas atitinkamai užėmė: materialusis kultūros paveldas, įtrauktas į UNESCO, ir asmenys, dalyvaujantys turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 4 naktis ir daugiau, paskirties vieta – kelionės po visą pasaulį.
3. Taikant daugiakriterį vertinimo *CoCoSo* metodą, buvo apskaičiuotas kiekvienos iš 11 ES šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas 2014–2022 m. laikotarpiu. Gauti rezultatai parodė, jog geriausiai visu analizuojamu laikotarpiu pasirodė Slovėnija, ji trejus metus iš eilės užėmė pirmąją vietą. Šalis nuosekliai investavo į kultūros infrastruktūrą, kūrė ilgalaikes politines strategijas, kurios buvo nukreiptos į kultūrą bei ekonomiką ir kurias vėliau praktiškai ir įgyvendino, visa tai lėmė gerus šalies rezultatus. Prasčiausius rezultatus parodė Lenkija ir Rumunija, šios abi šalys visu analizuojamu laikotarpiu užėmė paskutines vietas. Analizuojant gautus rezultatus pastebėta, jog šiose šalyse būdinga nepastovi kintanti politika, kuri neleidžia suformuoti ilgalaikių strategijų, kurias vėliau šalys galėtų įgyvendinti. Atsižvelgiant į tai, jog Rumunija yra mažiau ekonomiškai išsivysčiusi šalis nei kitos tyrime analizuotos šalys, pastebėta, jog šalyje trūksta finansavimo kultūros plėtrai, tai galėjo nulemti prastesnius šalies rezultatus.

Bendrosios išvados

1. Remiantis literatūros analize, kultūros ekonomiką reglamentuojančiais dokumentais bei ekonomikos teorijomis, kultūros ekonomika suprantama kaip tarpdisciplininė mokslinių tyrimų sritis, nagrinėjanti žmogaus sukurtų kultūros produktų ir paslaugų sąveiką tarp naujų technologijų, žinių, identiteto, paremto papročiais ir vietos kultūra, įvairių meninių formų bei kūrybiškumo, plėtojant kultūrinį kapitalą bei kultūros infrastruktūrą ir pramonę.
2. Atlikus mokslinės literatūros analizę išskirti keturi rodikliai: kultūros sektoriuje dirbantys darbuotojai, prekyba kultūros vertybėmis, kultūros sektoriaus objektai ir visuomenės dalyvavimas turizme. Šie rodikliai apibūdina kultūros ekonomikos konkurencingumą bei yra praplėsti į penkiolika subrodiklių, kurie sudaro kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą.
3. Sukurta kultūros ekonomikos konkurencingumo vertinimo metodika, kurioje siūloma šį sektorių vertinti per sukurtą kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksą. Vertinimas susideda iš ekspertinio vertinimo taikant FAHP svorių nustatymo metodą bei kombinuoto kompromisinio daugiakriterio sprendimų priėmimo *CoCoSo* metodo.

4. Remiantis ekspertiniu vertinimu, apskaičiuoti 11 ES šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo rodiklių bei subrodiklių svoriai. Gauti rodiklių rezultatai parodė, jog gautas didžiausias svoris priklauso rodikliui – visuomenės dalyvavimas turizme. Gauti subrodiklių rezultatai parodė, jog gautas didžiausias svoris priklauso subrodikliui – asmenims, dalyvaujantiems turizme asmeniniais tikslais pagal buvimo trukmę, t. y. 1 naktį ir daugiau, ir pagal paskirties vietą kelionės šalies viduje.
5. Taikant daugiakriterį vertinimo *CoCoSo* metodą, buvo apskaičiuotas kiekvieno iš 11 ES šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo indeksas 2014–2022 m. laikotarpiu. Gauti rezultatai parodė:
  - Geriausiai visu analizuojamu laikotarpiu pasirodė Slovėnija, ji trejus metus iš eilės užėmė pirmąją vietą. Šaliai pavyko pasiekti tokius gerus rezultatus dėl vykdomos valstybės finansavimo politikos. 2019–2022 m. laikotarpiu kultūros sektoriui finansavimas išaugo (3–5 %) lyginant su 2014 – 2018 m. laikotarpiu. Skirtos lėšos buvo nukreiptos toms kultūros sritims, kurioms jų labiausiai reikėjo, ypač atsižvelgiant į tai, kad analizuojamas laikotarpis sutapo su COVID-19 pandemija. Didesnis finansavimas buvo skirtas kultūros paveldui, muziejams, bibliotekoms, archyvams, meno galerijoms ir kultūrinio paveldo skaitmeninimui. Be to, Slovėnija COVID-19 pandemijos metu įgyvendino tiesioginės finansinės paramos programą savarankiškai kultūros sektoriuje dirbantiems asmenims, galima daryti išvadą, kad tai taip pat prisidėjo prie gerų šalies rezultatų.
  - Lenkija ir Rumunija parodė prasčiausius rezultatus, viso analizuojamo laikotarpio metu užimdamos paskutines vietas. Pagrindinė to priežastis, kaip nurodoma abiejų šalių kultūros strateginiuose dokumentuose, yra nepakankamas finansavimas kultūros sektoriui, kuris lemia kultūrinio paveldo nykimą ir trukdo kultūros infrastruktūros plėtrai. Dėl šių priežasčių galima daryti prielaidą, jog šalys gali būti mažiau patrauklios turistams. Kadangi tiek turizmo subrodikliai, tiek valstybės skiriamas finansavimas kultūrai yra indekso sudedamosios dalys, jie turėjo reikšmingą įtaką galutiniam rezultatams.

Rekomendacijos

Remiantis gautais 11 ES šalių kultūros ekonomikos konkurencingumo indekso vertinimo rezultatais, kultūros, ekonomikos ir inovacijų politikos formuotojams pateikiamos šios rekomendacijos:

1. Siekiant užtikrinti nuoseklią kultūros ekonomikos sektoriaus plėtrą, būtina sukurti strategines gaires, kurios ne tik padėtų formuoti kultūros ekonomikos politiką, bet ir būtų įgyvendinamos praktikoje. Tyrime analizuotas Slovėnijos pavyzdys rodo, kad nuolatinės investicijos į kultūros infrastruktūrą ir aiškios strateginės gairės lemia aukštą kultūros ekonomikos konkurencingumą lyginant su kitomis analizuotomis ES11 šalimis. Rekomenduojama kurti ilgalaikes nacionalines ir regionines strategijas, kurios skatintų kultūros ekonomikos sektoriaus augimą, atsižvelgiant į ilgalaikius ekonominius tikslus.
2. Atliktas tyrimas parodė, jog didžiausią įtaką vertinant kultūros ekonomikos konkurencingumą turi visuomenės dalyvavimas turizme. Rekomenduojama plėtoti kultūrinį turizmą pritraukiant investicijas į kultūros paveldo objektų išsaugojimą; kurti naujus kultūrinio turizmo maršrutus, juos pritaikant tiek vietiniams, tiek tarptautiniams turistams; taikyti skaitmenines technologijas kultūros objektams populiarinti (pvz., virtualioms ekskursijoms organizuoti, interaktyviems gidams rengti).

3. Parengtas tyrimas atskleidė prastesnius rezultatus (Rumunijos, Lenkijos pavyzdžiai) šalyse, kuriose pastebėtas nepakankamas kultūros ekonomikos sektoriaus finansavimas. Rekomenduojama stiprinti finansavimo mechanizmą, didinant viešąjį finansavimą kultūros projektams, skatinant viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą, siekiant pritraukti daugiau investicijų, bei įgyvendinti mokesčių lengvatas verslui, remiančiam kultūros iniciatyvas.

Literatūra ir šaltiniai

- Ahmed, F., & Kilic, K. (2019). Fuzzy analytic hierarchy process: A performance analysis of various algorithms. *Fuzzy Sets and Systems*, 362, 110–128. <https://doi.org/10.1016/j.fss.2018.08.009>
- Aiginger, K. (2021). *European competitiveness and sustainable development – A policy-oriented response to “Rethinking the role of the EU in enhancing European competitiveness.”* 31(5), 883–900. <https://doi.org/10.1108/CR-03-2021-0039>
- Ali, I. S. (2021). A correlational study of organizational culture and workforce diversity & competitiveness in a challenging global educational environment Inass. *International Transaction Journal of Engineering, Management, & Applied Sciences & Technologies*, 12(4), 1–15. <https://doi.org/10.14456/itjemast.2021.82>
- Almeida, C. C. R. de, Lima, J. P. R., & Gatto, m. F. F. (2020). Expenditure on cultural events: preferences or opportunities? An analysis of Brazilian consumer data. *Journal of Cultural Economics*, 44(3), 451–480. <https://doi.org/10.1007/s10824-019-09370-3>
- Anderson, B. (2020). Cultural geography III: The concept of ‘culture.’ *Progress in Human Geography*, 44(3), 608–617. <https://doi.org/10.1177/0309132519856264>
- Aouadni, S., Rebai, A., & Turskis, Z. (2017). The Meaningful Mixed Data TOPSIS (TOPSIS-MMD) Method and its application in supplier selection. *Studies in Informatics and Control*, 26(3), 353–363. <https://doi.org/10.24846/v26i3y201711>

- Arain, H., Han, L., Sharif, A., & Meo, M. S. (2020). Investigating the effect of inbound tourism on FDI: The importance of quantile estimations. *Tourism Economics*, 26(4), 682–703. <https://doi.org/10.1177/1354816619859695>
- Arrow, K. J. (1996). The economics of information: An exposition. *Empirica*, 23(2), 119–128. <https://doi.org/10.1007/BF00925335>
- Autio, E., Pathak, S., & Wennberg, K. (2013). Consequences of cultural practices for entrepreneurial behaviors. *Journal of International Business Studies*, 44(4), 334–362. <https://doi.org/10.1057/jibs.2013.15>
- Ayhan, M. B. (2013). A Fuzzy AHP Approach for Supplier Selection Problem: A Case Study in a Gearmotor Company. *International Journal of Managing Value and Supply Chains (IJMVSC)*, 4(3), 11–23. <https://doi.org/10.5121/ijmvsc.2013.4302>
- Ayob, A. H. (2021). Institutions and student entrepreneurship: the effects of economic conditions, culture and education. *Educational Studies*, 47(6), 661–679. <https://doi.org/10.1080/03055698.2020.1729094>
- Baculáková, K., & Grešš, M. (2021). Spatial distribution model for targeting the support for cultural institutions development: A case study of Slovakia. *Muzeologia a Kultúrne Dedicstvo*, 9(3), 93–112. <https://doi.org/10.46284/mkd.2021.9.3.5>
- Bacsi, Z. (2018). A globális versenyképesség és a kulturális heterogenitás kapcsolata. *Tér és Társadalom*, 32(4), 185–201. <https://doi.org/10.17649/TET.32.4.3063>
- Baluku, M., Kikooma, J. F., Bantu, E., Onderi, P., & Otto, K. (2019). Impact of personal cultural orientations and cultural intelligence on subjective success in self-employment in multi-ethnic societies. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 9(1). <https://doi.org/10.1186/s40497-018-0144-0>
- Barrado-Timón, D., Palacios, A., & Hidalgo-Giralt, C. (2020). Medium and small cities, culture and the economy of culture. a review of the approach to the case of Spain in light of international scientific scholarship. *Sustainability*, 12(18). <https://doi.org/10.3390/SU12187321>
- Baumann, C., Cherry, m., & Chu, W. (2019). Competitive productivity (CP) at macro-meso-micro levels. *Cross Cultural and Strategic Management*, 26(2), 118–144. <https://doi.org/10.1108/CCSM-08-2018-0118>
- Bednarska, M. A. (2017). Does the effect of person-environment fit on work attitudes vary with generations? Insights from the Tourism Industry. *International Journal of Management and Economics*, 53(1), 65–83. <https://doi.org/10.1515/ijme-2017-0005>
- Bennett, T. (2015). Cultural studies and the culture concept. *Cultural Studies*, 29(4), 546–568. <https://doi.org/10.1080/09502386.2014.1000605>
- Beşikçi, E. B., Kececi, T., Arslan, O., & Turan, O. (2016). An application of fuzzy-AHP to ship operational energy efficiency measures. *Ocean Engineering*, 121, 392–402. <https://doi.org/10.1016/j.oceaneng.2016.05.031>
- Bielska, A., Borkowski, A. S., Czarnecka, A., Delnicki, M., Kwiatkowska-Malina, J., & Piotrkowska, M. (2022). Evaluating the potential of suburban and rural areas for

- tourism and recreation, including individual short-term tourism under pandemic conditions. *Scientific Reports*, 12(1), 1–18. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-24503-z>
- Bilan, Y., Vasilyeva, T., Kryklii, O., & Shilimbetova, G. (2019). The creative industry as a factor in the development of the economy: Dissemination of european experience in the countries with economies in transition. *Creativity Studies*, 12(1), 75–101. <https://doi.org/10.3846/cs.2019.7453>
- Bontempo, P. C. (2022). *Countries' governance and competitiveness: business environment mediating effect*. 57(1), 49–64. <https://doi.org/10.1108/RAUSP-11-2020-0253>
- Bosone, M., De Toro, P., Girard, L. F., Gravagnuolo, A., & Iodice, S. (2021). Indicators for ex-post evaluation of cultural heritage adaptive reuse impacts in the perspective of the circular economy. *Sustainability*, 13(9), 1–29. <https://doi.org/10.3390/su13094759>
- Boyd, R. L. (2021). The Harlem renaissance and Blacks' employment in cultural expression occupations. *Journal of African American Studies*, 25(1), 82–101. <https://doi.org/10.1007/s12111-021-09514-w>
- Caballero, G., & Soto-Oñate, D. (2015). The diversity and rapprochement of theories of institutional change: Original institutionalism and new institutional economics. *Journal of Economic Issues*, 49(4), 947–977. <https://doi.org/10.1080/00213624.2015.1105021>
- Canale, R. R., De Simone, E., Di Maio, A., & Parenti, B. (2019). UNESCO World heritage sites and tourism attractiveness: The case of Italian provinces. *Land Use Policy*, 85, 114–120. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2019.03.037>
- Cellini, R., & Cuccia, T. (2021). Female workforce participation and household expenditure for culture and recreation: macroeconomic evidence from the Italian regions. *Applied Economics*, 53(14), 1659–1671. <https://doi.org/10.1080/00036846.2020.1841087>
- Central Statistical Office of Poland (n.d.) *Statista*. Retrieved September 10, 2024, <https://www.statista.com/statistics/948143/poland-number-of-public-libraries-and-branches/>.
- Central Statistical Office of Poland (n.d.). *Statista*. Retrieved September 10, 2024, <https://www.statista.com/statistics/948467/poland-theaters-and-music-institutions/>.
- Ceri-Booms, M., Curşeu, P. L., & Oerlemans, L. A. G. (2017). Task and person-focused leadership behaviors and team performance: A meta-analysis. *Human Resource Management Review*, 27(1), 178–192. <https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2016.09.010>
- Chan, H. K., Sun, X., & Chung, S. H. (2019). When should fuzzy analytic hierarchy process be used instead of analytic hierarchy process? *Decision Support Systems*, 125, Article 113114. <https://doi.org/10.1016/j.dss.2019.113114>

- Chang, D.-Y. (1996). Applications of the extent analysis method on fuzzy AHP. *European Journal of Operational Research*, 95(3), 649–655. [https://doi.org/10.1016/0377-2217\(95\)00300-2](https://doi.org/10.1016/0377-2217(95)00300-2)
- Chen, S., & Lin, N. (2021). Culture, productivity and competitiveness: disentangling the concepts. *Cross Cultural and Strategic Management*, 28(1), 52–75. <https://doi.org/10.1108/CCSM-02-2020-0030>
- Chhabra, D. (2021). Cultural and heritage tourism: an introduction. *Journal of Heritage Tourism*, 16(5), 612–614. <https://doi.org/10.1080/1743873x.2021.1942622>
- Chu-Shore, J. (2010). Homogenization and Specialization Effects of International Trade: Are Cultural Goods Exceptional? *World Development*, 38(1), 37–47. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2009.06.001>
- Cobo, A., Vanti, A. A., & Rocha, R. (2014). A Fuzzy Multicriteria Approach for it Governance Evaluation. *Journal of Information Systems and Technology Management: JISTEM*, 11(2), 257–276. <https://doi.org/10.4301/S1807-17752014000200003>
- Collins, P., Mahon, M., & Murtagh, A. (2018). Creative industries and the creative economy of the West of Ireland: evidence of sustainable change?. *Creative Industries Journal*, 11(1), 70–86.
- Cowling, m., Millán, J. M., & Yue, W. (2019). Two decades of European self-employment: Is the answer to who becomes self-employed different over time and countries? *Journal of Business Venturing Insights*, 12, Article 6734. <https://doi.org/10.1016/j.jbvi.2019.e00138>
- Creativity and Culture. (2021). *Creativity and Culture of Slovakia*. https://www.culturalpolicies.net/country_profile/slovakia-2-1/ (žiūrėta 2024 m. rugsėjo 14 d.)
- Cultural Policy Guidelines 2014–2020 Creative Latvia. (2020). *Cultural Policy Guidelines 2014–2020 “Creative Latvia” (Informative Part) Table of Contents*, 401.
- Daubaraite-Radikiene, U., & Startiene, G. (2022). Index-Based Measurement of Creative Industries’ Impact on National Economy. *Engineering Economics*, 33(1), 13–26. <https://doi.org/10.5755/j01.ee.33.1.27869>
- Dinulescu, R., & Dobrin, C. (2022). Applying the fuzzy analytical hierarchy process for classifying and prioritizing healthcare quality attributes. *Management & Marketing. Challenges for the Knowledge Society*, 17(1), 15–40. <https://doi.org/10.2478/mmcks-2022-0002>
- Doan, N. T., & Tran, M. H. (2023). Quantifying the effect of economic sanctions on trade in cultural goods. *International Economic Journal*, 37(3), 401–423. <https://doi.org/10.1080/10168737.2023.2220300>
- Dogramadjieva, E. (2024). Problematic cultural heritage in the context of tourism and Bulgaria: Key concepts, main features, and contemporary research. *Journal of the Bulgarian Geographical Society*, 51, 45–62. <https://doi.org/10.3897/jbgs.e129955>

- Dupré, J. F. (2018). Operationalizing cultural citizenship: towards a concept of culture regime. *Citizenship Studies*, 22(3), 329–343. <https://doi.org/10.1080/13621025.2018.1449810>
- Dvouletý, O., & Nikulin, D. (2023). Dependent self-employed individuals: are they different from paid employees? *Employee Relations*, 45(3), 704–720. <https://doi.org/10.1108/ER-11-2022-0502>
- Dzionek-Kozłowska, J., & Matera, R. (2021). Institutions without culture: On Daron Acemoglu and James Robinson's theory of economic development. *Journal of Economic Issues*, 55(3), 656–676. <https://doi.org/10.1080/00213624.2021.1945885>
- Elwell, T. L., López-Carr, D., Gelcich, S., & Gaines, S. D. (2020). The importance of cultural ecosystem services in natural resource-dependent communities: Implications for management. *Ecosystem Services*, 44, Article 101123. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2020.101123>
- European Group on Museum Statistics (EGMUS). (2024). Official statistics on EU museums. https://www.egmus.eu/nc/en/statistics/complete_data/
- Ferrarotti, F. (1999). The businessman as protagonist in Veblen and Schumpeter. *International Journal of Politics, Culture and Society*, 13(2), 241–248. <https://doi.org/10.1023/A:1022980229137>
- Fihel, A., & Okólski, M. (2019). Diminution de la population dans les pays anciennement communistes de l'Union européenne. *Population & Sociétés*, 567(6), 1–4.
- Foster, G., & Saleh, R. (2021). The Circular City and Adaptive Reuse of Cultural Heritage Index: Measuring the investment opportunity in Europe. *Resources, Conservation and Recycling*, 175, Article 105880. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2021.105880>.
- Foster, G., Saleh, R., Murtagh, A., Daubaraitė-Radikiene, U., Startiene, G., Sanchez Salgado, R., Arseneault, R., Roulin, N., Baluku, m. m., Kikooma, J. F., Bantu, E., Onderi, P., Otto, K., Koltsova, A., Alpatov, G., Volkova, A., Grillitsch, m., Tavassoli, S., de Santana Ribeiro, L. C., ... Ali, I. S. (2020). Index-Based Measurement of Creative Industries' Impact on National Economy. *Journal of Cultural Economics*, 12(4), 605–624. <https://doi.org/10.5897/AJBM10.145>.
- Franco, C., & Maggioni, D. (2022). Does international trade favor proximity in cultural beliefs? *Eurasian Economic Review*, 12(3), 449–477. <https://doi.org/10.1007/s40822-022-00212-w>
- Gao, X. S., Harrison, G. W., & Tchernis, R. (2022). Behavioral welfare economics and risk preferences: a Bayesian approach. In *Experimental Economics* (Issue 0123456789) (pp. 273–303). Springer US. <https://doi.org/10.1007/s10683-022-09751-0>
- Gautam, D. K., & Basnet, D. (2020). Organizational culture for training transfer: the mediating role of motivation. *International Journal of Organizational Analysis*, 29(3), 769–787. <https://doi.org/10.1108/IJOA-04-2020-2147>

- Getzner, M. (2015). Cultural politics: Exploring determinants of cultural expenditure. *Poetics*, 49, 60–75. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2015.02.001>
- Gozgor, G., Lau, C. K. M., Zeng, Y., & Lin, Z. (2019). The effectiveness of the legal system and inbound tourism. *Annals of Tourism Research*, 76, 24–35. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2019.03.003>
- Greneresen, G. (2012). What is a document institution? A case study from the South Sámi community. *Journal of Documentation*, 68(1), 127–133. <https://doi.org/10.1108/00220411211200356>
- Hamlin, D. (2019). Do homeschooled students lack opportunities to acquire cultural capital? Evidence from a nationally representative survey of american households. *Peabody Journal of Education*, 94(3), 312–327. <https://doi.org/10.1080/0161956X.2019.1617582>.
- Hayashi, N., Boccardi, G., & Al Hassan, N. (2013). Culture In The New International Development Paradigm. *Culture in the Post-2015 Sustainable Development Agenda: Why Is Culture Key to Sustainable Development?*, September 2012, 1–10.
- He, W., Lin, L., & Fung, A. (2022). Online fiction writers, labor, and cultural economy. *Global Media and China*, 7(2), 169–182. <https://doi.org/10.1177/20594364221105643>
- Hezer, S., Gelmez, E., & Özceylan, E. (2021). Comparative analysis of TOPSIS, VIKOR and COPRAS methods for the COVID-19 regional safety assessment. *Journal of Infection and Public Health*, 14(6), 775–786. <https://doi.org/10.1016/j.jiph.2021.03.003>
- Houkamau, C. A., & Sibley, C. G. (2019). The role of culture and identity for economic values: a quantitative study of Māori attitudes. *Journal of the Royal Society of New Zealand*, 49(suppl. 1), 118–136. <https://doi.org/10.1080/03036758.2019.1650782>.
- Hungarian Central Statistical Office (n.d.). *Statista*. Retrieved September 10, 2024. <https://www.statista.com/statistics/1269628/hungary-number-of-public-libraries/>.
- Hungarian Central Statistical Office (n.d.). *Statista*. Retrieved September 10, 2024. <https://www.statista.com/statistics/1135006/hungary-number-of-theatres>.
- Hüseyini, İ., İnan, S., Çelik, A. K., & İşleyen, Ş. (2024). A comparison of economic complexity in Türkiye and OECD countries: new data based on industrial products. *Kybernetes*. <https://doi.org/10.1108/K-07-2023-1223>.
- Ilić, I., & Petrevska, I. (2018). Using DEA method for determining tourism efficiency of Serbia and the surrounding countries. *Menadžment u Hotelijerstvu i Turizmu*, 6(1), 73–80. <https://doi.org/10.5937/menhottur1801073I>
- Ivana Šandrk Nukić, I. N. B. (2022). *Considerations of National Culture' S Role In Explaining*, 383–397.
- Ivanova, T., & Kazashka, V. (2021). the Need To Review Cultural Policies in Bulgaria. *Proceedings of CBU in Social Sciences*, 2, 149–155. <https://doi.org/10.12955/pss.v2.214>.

- Janjic, A., Savic, S., Velimirovic, L., & Nikolic, V. (2015). Renewable energy integration in smart grids-multicriteria assessment using the fuzzy analytical hierarchy process. *Turkish Journal of Electrical Engineering & Computer Sciences*, 23, 1896–1912. <https://doi.org/10.3906/elk-1404-287>.
- Kaimann, D., & Cox, J. (2021). A comparative analysis of consumption: Evidence from a cultural goods market. *Sustainability*, 13(23). <https://doi.org/10.3390/su132313275>.
- Kaminskiy, R., Kunanets, N., Rzheskiy, A., & Khudyi, A. (2018). Methods of statistical research for information managers. *International Scientific and Technical Conference on Computer Sciences and Information Technologies*, 2, 127–131. <https://doi.org/10.1109/stc-csit.2018.8526588>.
- Karim, R., & Karmaker, C. L. (2016). Machine Selection by AHP and TOPSIS Methods. *American Journal of Industrial Engineering*, 4(1), 7–13. <https://doi.org/10.12691/ajie-4-1-2>.
- Karimzadi, S. (2019). Culture in Economics. *Advances in Economics and Business*, 7(1), 8–14. <https://doi.org/10.13189/aeb.2019.070105>.
- Knapčíková, L., Behúnová, A., & Behún, m. (2023). The strategic impact of e-business on competitiveness of the enterprise. *Mobile Networks and Applications*, 28(1), 211–219.
- Koltsova, A., Alpatov, G., & Volkova, A. (2020). Culture in the global economy: features of cultural goods on the threshold of a knowledge economy and increasing the country's competitiveness. *SHS Web of Conferences*, 74, Article 01015. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20207401015>.
- Kossek, E. E., & Lautsch, B. A. (2018). Work–life flexibility for whom? Occupational status and work–life inequality in upper, middle, and lower level jobs. *Academy of Management Annals*, 12(1), 5–36. <https://doi.org/10.5465/annals.2016.0059>.
- Kowal, J., & Paliwoda-Pekosz, G. (2017). ICT for Global Competitiveness and Economic Growth in Emerging Economies: Economic, Cultural, and Social Innovations for Human Capital in Transition Economies. *Information Systems Management*, 34(4), 304–307.
- Kregždaitė, R., Černevičiūtė, J., Straždas, R., & Jančoras, Ž. (2016, June). *Problems of evaluation impact of CCI: Constructing indexes*. In 19th International Conference on Cultural Economics, Valladolid, Spain.
- Lacatus, C., & Sedelmeier, U. (2020). Does monitoring without enforcement make a difference? The European Union and anti-corruption policies in Bulgaria and Romania after accession. *Journal of European Public Policy*, 27(8), 1236–1255. <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1770842>
- Levi, B. (2017). Perceived health status in a comparative perspective: Methodological limitations and policy implications for Israel. *Israel Journal of Health Policy Research*, 6(1), 1–11. <https://doi.org/10.1186/s13584-016-0128-x>

- Libby, R., & Blashfield, R. K. (1978). Performance of a composite as a function of the number of judges. *Organizational behavior and human performance*, 21(2), 121–129.
- Li, J., Krishnamurthy, S., Roders, A. P., & Van Wesemael, P. (2020). Community participation in cultural heritage management: A systematic literature review comparing Chinese and international practices. *Cities*, 96, 102476. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.102476>
- Li, J. (2020). Culture and tourism-led peri-urban transformation in China—The case of Shanghai. *Cities*, 99, 102628. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102628>
- Li, S., & Du, S. (2021). An empirical study on the coupling coordination relationship between cultural tourism industry competitiveness and tourism flow. *Sustainability*, 13(10). <https://doi.org/10.3390/su13105525>.
- Li, X. (2020). Cultural creative economy and urban competitiveness: How one matters to the other. *Journal of Urban Affairs*, 42(8), 1164–1179. <https://doi.org/10.1080/07352166.2020.1727293>.
- Ljunggren, J. (2016). Economic rewards in the cultural upper class: The impact of social origin on income within the Norwegian field of culture. *Poetics*, 57, 14–26. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2016.05.003>.
- Maclean, K. (2019). Fashion in Bolivia's cultural economy. *International Journal of Cultural Studies*, 22(2), 213–228. <https://doi.org/10.1177/1367877918821233>.
- Mahdiraji, H. A., Arzaghi, S., Stauskis, G., & Zavadskas, E. K. (2018). A hybrid fuzzy BWM-COPRAS method for analyzing key factors of sustainable architecture. *Sustainability*, 10(5), 1–26. <https://doi.org/10.3390/su10051626>.
- Marco-serrano, F., Rausell-koster, P., & Abeledo-sanchis, R. (2014). Economic development and the creative industries: a tale of causality. *Creative Industries Journal*, 7(2), 81–91. <https://doi.org/10.1080/17510694.2014.958383>.
- Mažeikaite, K. (2024). Assessing the Causal Impact of Culture on Socio-economic Variables in European Countries. *Journal of Interdisciplinary Economics*, <https://doi.org/10.1177/02601079241232775>.
- Mažeikaitė, K. (2024). Using empirical evidence to analyse the impact of culture on socio-economic development in Europe. *Journal of Empirical Economics and Social Sciences*, 6(1), 64–84. <https://doi.org/10.46959/jeess.1367780>.
- McCloskey, D. N. (2009). Bourgeois dignity and liberty: Why economics can't explain the modern world. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226556666.001.0001>
- Mears, A. (2023). Bringing Bourdieu to a Content Farm: Social media production fields and the cultural economy of attention. *Social Media and Society*, 9(3). <https://doi.org/10.1177/20563051231193027>.
- Melnikas, B. (2001). Socialinės-ekonominės raidos strategija: problemos, prioritetai, sprendimai. *Ekonomika*, 54. <https://doi.org/10.15388/ekon.2001.16945>.

- Mendelski, M. (2016). The EU's rule of law promotion in post-Soviet Europe: what explains the divergence between Baltic States and EaP countries? *Eastern Journal of European Studies*, 7(2), 111–144.
- Mihaela, H., Ogorean, C., & Belascu, L. (2011). Culture and National Competitiveness. *African Journal of Business Management*, 5, 3056–3062. <https://doi.org/10.5897/ajbm10.145>.
- Minola, T., Criaco, G., & Obschonka, m. (2016). Age, culture, and self-employment motivation. *Small Business Economics*, 46(2), 187–213. <https://doi.org/10.1007/s11187-015-9685-6>.
- Mongin, P. (2006). A concept of progress for normative economics. *Economics and Philosophy*, 22(1), 19–54. <https://doi.org/10.1017/S0266267105000696>.
- Monti, S., & Megale, C. (2019). Quanto l'archeologia diventa un'opportunità per disegnare il futuro/How much archaeology becomes an opportunity to design the future. Il capitale culturale. *Studies on the Value of Cultural Heritage*, 415–446. <https://doi.org/10.13138/2039-2362/2196>
- Moolna, A., Duddy, m., Fitch, B., & White, K. (2020). Citizen science and aquatic macroinvertebrates: Public engagement for catchment-scale pollution vigilance. *Ecoscience*, 27(4), 303–317. <https://doi.org/10.1080/11956860.2020.1812922>.
- Murtagh, A. (2018). *Creative Economy Index*. <https://mycreativeedge.eu/>.
- National Institute of Statistics Romania (n.d.). *Statista*. Retrieved September 10, 2024, <https://www.statista.com/statistics/1105318/number-of-libraries-romania/>.
- Negus, K. (2021). Perspectives on cultural economy: personal, institutional, historical. *Journal of Cultural Economy*, 0(0), 1–6. <https://doi.org/10.1080/17530350.2021.1958900>.
- Nisa, E. F. (2023). Transnational halal networks: INHART and the Islamic cultural economy in Malaysia and beyond. *Global Networks*, 23(3), 557–569. <https://doi.org/10.1111/glob.12432>.
- Nyblom, Å., Isaksson, K., Sanctuary, m., Fransolet, A., & Stigson, P. (2019). Governance and degrowth. Lessons from the 2008 financial crisis in Latvia and Iceland. *Sustainability*, 11(6). <https://doi.org/10.3390/su11061734>.
- Oficiālās statistikas portāls. (2024). *Libraries*. https://data.stat.gov.lv/pxweb/en/osp_pub/start_izg_bi_bib/bib010 (žiūrēta 2024 m. rugsėjo 10 d.)
- Oficialiosios statistikos portalas. (2024). Lietuvos švietimas ir kultūra. <https://osp.stat.gov.lt/lietuvas-svietimas-ir-kultura-2023/kultura/kulturos-istaigu-veikla> (žiūrėta 2024 m. rugsėjo 10 d.)
- Okumuş, D. (2019). Türkiye iş makinesi sektörü satış sonrası hizmetlerinde müşteri tercihlerinin belirlenmesi, kriz öncesi ve sonrasının kıyaslanması (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).

- Özcan, S., & Çelik, A. K. (2021). A comparison of TOPSIS, grey relational analysis and COPRAS methods for machine selection problem in the food industry of Turkey. *International Journal of Production Management and Engineering*, 9(2), 81–92. <https://doi.org/10.4995/ijpme.2021.14734>.
- Papava, V. (2018). Catching Up and Catch-Up Effect: Economic Growth in Post-Communist Europe (Lessons from the European Union and the Eastern Partnership States). *European Journal of Economic Studies*, 7(2), 109–125. <https://doi.org/10.13187/es.2018.7.109>.
- Par Kultūrpolitikas pamatnostādņēm 2022–2027. (2021). *Par Kultūrpolitikas pamatnostādņēm 2022–2027. gadam "Kultūrvalsts", 1*, 1–33.
- Pauliukevičiūtė, A., & Jucevičius, R. (2018). *Kūrybiškas vystymas kaip sumanumo dimensija kultūros vadyboje: kriterijų ir indikatorių sistema*, 17(1), 99–113.
- Petrová, P. (2022). Czech Republic cultural policy. *Czech Republic Cultural Policy*, December, 1–12. https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/2022/02/czechrepublic_short2021.pdf
- Pigou, A. C. (1917). The value of money. *The Quarterly Journal of Economics* 32(1), 38–65. <https://www.jstor.org/stable/1885078>. <https://doi.org/10.2307/1885078>
- Porter, M. E. (1998). Clusters and the New Economics of Competition To Sell Information Work and Life: The end of Managing Professionals. *Harvard Business Review*.
- Primorac, J. (2023). Croatia cultural policy. *Croatia Cultural Policy*, 735(II), 2013. https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/2022/01/Croatia_short_12_2021.pdf
- Rajendran, S. K., Huda, N., & Rashid, B. (2024). Evaluating the impact of digital mapping and 3d imaging technologies on the restoration of historical sites in Southeast Asia, *Studies in Art and Architecture*, 3(3). <https://doi.org/10.56397/saa.2024.09.01>
- Raptis, G., Sintoris, C., & Avouris, N. (2019). DeCACHE: Supporting designers in creating cognition-centered adaptive cultural heritage activities. *Heritage*, 2(3), 2573–2596. <https://doi.org/10.3390/heritage2030158>
- Rasoanaivo, R. G., Yazdani, m., Zaraté, P., & Fateh, A. (2024). Combined compromise for ideal solution (CoCoFISo): a multi-criteria decision-making based on the CoCoSo method algorithm. *Expert Systems with Applications*, 251, Article 124079. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2024.124079>
- Reese, Z. A., Garcia, S. m., & Edelstein, R. S. (2022). More than a game: Trait competitiveness predicts motivation in minimally competitive contexts. *Personality and Individual Differences*, 185, Article 111262. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.111262>
- Rojek, K. (2021). Factors affecting the international competitiveness of polish economy system in 2004–2019. *Competitiveness Review*. <https://doi.org/10.1108/CR-05-2021-0079>

- Romania Cultural Policy. (2022). *Romania cultural policy*. National Institute for Cultural Research and Training. https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_short/romania/Romania_short-cultural-policy-profile.pdf
- Roscoe, P. (2021). Shouldn't we all be doing cultural economy? *Journal of Cultural Economy*, 0(0), 1–5. <https://doi.org/10.1080/17530350.2021.1986112>.
- Salmi, K., Magrez, H., & Ziyat, A. (2019). A novel expert evaluation methodology based on fuzzy logic. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 14(11), 160–173. <https://doi.org/10.3991/ijet.v14i11.10280>.
- Schwab, K. (2018). *The Global Competitiveness Report*.
- Scott, D. (2019). Music Hall: Regulations and behaviour in a British cultural institution. *Muzikologija*, 073(26), 61–74. <https://doi.org/10.2298/MUZ1926061S>
- Silitonga, M. T., & Purbadharmaja, I. B. (2021). The effect of the number of tourist visits, the role of the government, and local own revenue (lor) on the economic growth of the regency/city of Bali province. *IJISSET – International Journal of Innovative Science, Engineering & Technology*, 8(6), 163–169. https://ijiset.com/vol8/v8s6/IJISSET_V8_I06_17.pdf.
- Siudek, T., & Zawajska, A. (2014). Competitiveness in the Economic Concepts, Theories and Empirical Research. *Oeconomia*, 13(1), 91–108. <https://doi.org/10.1086/589823>.
- Skublewska-Paszowska, M., Milosz, M., Powroznik, P., & Lukasik, E. (2022). 3D technologies for intangible cultural heritage preservation—literature review for selected databases. *Heritage Science*, 10(1), 1–24. <https://doi.org/10.1186/s40494-021-00633-x>.
- Skvarciany, V. (2017). Factors influencing private customers' trust in internet banking: case of Latvia. *Economics and Culture*, 14(1), 50–57.
- Song, Y., Chen, G., & Zhang, Y. (2019). HRM strategies for enhancing competitiveness of culture creative industry: based on literature reviews. *Proceedings of the 2019 5th International Conference on Humanities and Social Science Research (ICHSSR 2019)*, 319, 800–805. <https://doi.org/10.2991/ichssr-19.2019.153>
- Srakar, A. (2022). Slovenia cultural policy. *Slovenia Cultural Policy*, 16(1), 1–23.
- Statistics Estonia. (2024). Theatre statistics. https://andmed.stat.ee/en/stat/sotsiaalelu_kultuur_teater/KU086 (žiūrėta 2024 m. rugsėjo 10 d.)
- Stanojević, J., & Veličković, G. (2021). Assessing international competitiveness and its role towards the economic prosperity within eu integration framework. *Management (Croatia)*, 26(Special issue), 45–62. <https://doi.org/10.30924/mjcmi.26.si.3>.
- Stanojević, J., Veličković, G., Rojek, K., Cheba, K., Bağ, I., Szopik-Depczyńska, K., Worley, A., Krastev, P. G., & Li, B. (2021). Nuclear Constraints on the Moments of Inertia of Neutron Stars. *Competitiveness Review*, 26(6), 45–62. <https://doi.org/10.30924/mjcmi.26.si.3>.

- Šerić, M. (2020). The impact of communication technology vs human-related factors on classroom performance: a cross-cultural study. *International Journal of Information and Learning Technology*, 37(4), 139–152. <https://doi.org/10.1108/IJILT-03-2020-0037>.
- Truman, M., & Sarmiento, E. (2023). ‘When this thing hit’: examining the impacts of the COVID-19 pandemic in the blues-based cultural economy of Clarksdale, Mississippi. *Social and Cultural Geography*, 00(00), 1–20. <https://doi.org/10.1080/14649365.2023.2245799>.
- Valverde-Moreno, M., Torres-Jimenez, M., & Lucia-Casademunt, A. M. (2021). Participative decision-making amongst employees in a cross-cultural employment setting: evidence from 31 European countries. *European Journal of Training and Development*, 45(1), 14–35. <https://doi.org/10.1108/ejtd-10-2019-0184>.
- Vinodrai, T., Nader, B., & Drake, N. (2023). Planning for the cultural economy: lessons from Ontario, Canada. *Planning Practice and Research*, 38(2), 159–176. <https://doi.org/10.1080/02697459.2022.2157573>.
- Wakelin-Theron, N., Ukpere, W. I., & Spowart, J. (2018). Perception of tourism graduates and the tourism industry on the important knowledge and skills required in the tourism industry. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 7(4), 1–18.
- Werck, K., Heyndels, Æ. B., & Geys, Æ. B. (2008). The impact of ‘central places’ on spatial spending patterns: evidence from Flemish local government cultural expenditures. *Journal of Cultural Economics*, 32, 35–58. <https://doi.org/10.1007/s10824-007-9056-5>.
- Wiśniewska, A., Budziński, W., & Czajkowski, M. (2020). An economic valuation of access to cultural institutions: museums, theatres, and cinemas. *Journal of Cultural Economics*, 44(4), 563–587. <https://doi.org/10.1007/s10824-020-09375-3>.
- World Economic Forum. (2020). *Argentina’s Travel and Tourism Competitiveness The Case for Promoting and Preserving Cultural, Natural and Heritage Assets in Tourism. March*. www.weforum.org.
- Yao, L., Maneejuk, P., Yamaka, W., & Liu, J. (2023). Quantifying the competitiveness of cultural industry and its impacts on Chinese economic growth. *Sustainability*, 15(1), 1–19. <https://doi.org/10.3390/su15010079>
- Yazdani, M., Zarate, P., Zavadskas, E. K., & Turskis, Z. (2019). A combined compromise solution (CoCoSo) method for multi-criteria decision-making problems. *Management Decision*, 57(9), 2501–2519. <https://doi.org/10.1108/MD-05-2017-0458>
- Yıldırım, M. (2021). Tracing the consent, adaptation and resistance practices of an ‘unsustainable’ workforce: The governmentality of workplaces in tourism industry. *Tourism Management*, 84, Article 104260. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104260>

- Zhang, C., Liu, Y., & Pu, Z. (2023). How Digital Financial Inclusion Boosts Tourism: Evidence from Chinese Cities. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, 18(3), 1619–1636. <https://doi.org/10.3390/jtaer18030082>.
- Zhenrao, C., Chaoyang, F., Qian, Z., & Fulong, C. (2021). Joint development of cultural heritage protection and tourism: the case of Mount Lushan cultural landscape heritage site. *Heritage Science*, 9(1), 1–16. <https://doi.org/10.1186/s40494-021-00558-5>.
- Zhou, J., Deng, L., & Gibson, P. (2022). SMEs' changing perspective on international trade credit risk management in China: a cultural values evolution approach. *Asia Pacific Business Review*, 28(3), 333–353. <https://doi.org/10.1080/13602381.2020.1853936>.

Autorės mokslinių publikacijų disertacijos tema sąrašas

Straipsniai recenzuojamuose mokslo žurnaluose

Astikė, K. (2022). Does cultural economics affect country's competitiveness?. *Business, Management and Economics Engineering*, 20(2), 224–236. <https://doi.org/10.3846/bmee.2022.17308>

Astikė, K., & Skvarciany, V. (2024). Measuring the level of performance of country's cultural economics: The case of EU11. *Amfiteatru Economic*, 26(65), 312–329. <https://doi.org/10.24818/EA/2024/65/312>

Straipsniai kituose leidiniuose

Astikė, K., & Skvarciany, V. (2022). Approach to prioritisation of EU countries regarding cultural economics.

Summary in English

Introduction

Problem formulation

Cultural economics is an interdisciplinary field of research, studied by scientists representing various fields, including culture, economics, psychology, sociology, management, etc. The field of cultural economics research is wide and covers many areas: economic, social, cultural, educational, and political. Although the economics of culture is widely analysed by scientists Houkamau and Sibley (2019), Karimzadi (2019), Ljunggren (2016), Roberts and Townsend (2016), and Wiśniewska et al. (2020), no unified and well-established concept of cultural economics exists due to several reasons. First, cultural economics is one of the newest areas of economics; second, cultural economics is often mistaken for a term close to it, e.g., the creative economy, which includes an even wider field of research, including cultural economics itself. It is, therefore, important to formulate and adequately describe the concept of cultural economics and its links with competitiveness to assess its importance for national economies.

Culture is also declared important for national economies by the World Economic Forum. The reports of this forum highlight the importance of culture in developing cultural capital, promoting the development of innovative products, infrastructure and tourism, and contributing to digitisation processes (World Economic Forum, 2020). The importance of cultural economics is also maintained by the United Nations in official reports and documents. They argue that culture is the key to economic and social growth. The production created based on cultural activities is based on local knowledge and traditions

and, therefore, contributes to the well-being of the local population. It is underlined that cultural economics plays an important role in innovation by combining creativity with new technologies, especially in the field of digitisation of cultural heritage, which contributes to the accessibility and dissemination of this heritage at both national and global levels (Hayashi et al., 2013). These characteristics of cultural economics demonstrate the complexity of the topic and allow for assuming that cultural economics is important for the competitiveness of countries. New technologies, the development of innovative products, and the development of infrastructure are the characteristics of the country that make it more competitive compared to others. Although the topic of competitiveness is broadly analysed by scientists, the competitiveness of the cultural economy has not been studied in a complex way by Li and Du (2021) and Yao et al. (2023). Therefore, it is appropriate to study the competitiveness of the cultural economy to determine how individual countries can maintain their competitive advantage in response to sudden market or political changes that also affect culture. The Cultural Economy Competitiveness Index, which would provide identified indicators of the competitiveness of the cultural economy, would help to address these issues.

When identifying indicators of the competitiveness of the cultural economy, it is important to pay attention to the concept of competitiveness so that the identified indicators reflect it. Competitiveness is associated with the ability of a country to respond to sudden changes in the market and maintain its position in it (Bontempo, 2022; Knap, 2021; Reese et al., 2022). Competitiveness is a complex phenomenon that determines the economic and social well-being as well as the prestige of a country. Therefore, increasing competitiveness has to be in the best national interest of countries, and a properly designed and compiled Cultural Economy Competitiveness Index would help countries develop their cultural potential. Thus, a scientific problem is raised: what indicators can make up the Cultural Economy Competitiveness Index, and how can they be evaluated?

Relevance of the dissertation

The development of a competitiveness index for the cultural economy is a broad research problem that has been addressed by Foster et al. (2020), Kowal and Paliwoda-Pękosz (2017), and Mihaela et al. (2011), and that encompasses key theoretical issues in the fields of culture, economics, competitiveness, and the construction of indices. The competitiveness of the cultural economy is closely related to innovation, the development of new products and services, digitisation processes and the development of cultural infrastructure, which promotes the attractiveness of the country in global markets. The indices examined, which can be attributed to cultural economics research, show that individual attempts to create cultural economic indices already exist, but none of the indices analyses the competitiveness of the cultural economy, only individual parts of the cultural sector. In the scientific literature, several competitiveness indices have also been proposed. The most popular is the Global Competitiveness Index (GCI), which is produced annually by scientists from the World Economic Forum through its publication in the Global Competitiveness Report. However, it has been observed that cultural economy indicators are not included in the methodology for calculating this index. It is relevant to create the Cultural Economy Competitiveness Index since the cultural sector not only contributes to the cultural and social life of the country but also has a significant economic impact on creating

jobs, increasing exports and imports of cultural goods and services, and promoting tourism. The Cultural Economy Competitiveness Index would be a valuable tool to promote the development of the cultural economy. The index would make it possible to assess the different components of the cultural economy and the different types of data that would reflect the competitiveness of the cultural economics of the countries.

Object of research

The object of the research is the competitiveness index of the cultural economy and its indicators and sub-indicators.

Aim of the dissertation

The dissertation aims to compile the Cultural Economy Competitiveness Index by identifying indicators and sub-indicators of the cultural economy.

Tasks of the dissertation

The following tasks are set to achieve the goal of the work:

- To form a generalised concept of cultural economics based on the analysis of the scientific literature and the systematisation of the views of scientists.
- To identify indicators and sub-indicators of the cultural economy that would reflect the competitiveness of the country in the field of the cultural economy.
- To develop a methodology for compiling the Cultural Economy Competitiveness Index after analysing the methodology for compiling indices.
- Using the Cultural Economy Competitiveness Index to assess the competitiveness of the cultural economics of eleven EU countries.

Research methodology

The work uses methods of analysis, synthesis, grouping, comparison systematisation, and generalisation of scientific literature, as well as expert evaluation using the FAHP weighting method, secondary data analysis and the multi-criteria *CoCoSo* decision-making method.

Scientific novelty of the dissertation

The thesis has produced the following new results for economic science:

1. The concept of cultural economics is developed, which includes the interaction of man-made cultural products and services with new technologies, knowledge, customs and local culture. It also emphasises different art forms, creativity and the development of cultural capital, infrastructure and cultural industries.
2. A list of indicators and sub-indicators of cultural economies has been compiled, summarising the competitiveness of countries in the cultural economy. The list consists of four indicators and fifteen sub-indicators describing the competitiveness of the cultural economy.

3. An index of cultural economy competitiveness has been developed to assess the competitiveness of countries in the cultural economy.

Practical value of the research findings

The research results can be used to assess the level of competitiveness of countries' cultural economies. This index will enable national governments to allocate funds for culture more effectively using the information provided. The results of the Cultural Economy Competitiveness Index would contribute to the preparation of strategic documents related to the field of culture. The index is designed in such a way that it can be used to assess the competitiveness of the cultural economies of not only countries but also cities and individual regions, which shows the versatility, continuity, and greater practical applicability of the index.

Defended statements

1. The concept of cultural economics was formed, distinguishing the constituent components. In economic theories, culture and competitiveness are mentioned as important aspects of the science of economics, but the competitiveness of cultural economics is not singled out.
2. The indicators and sub-indicators of the cultural economy, their complexity, and links with competitiveness have been identified.
3. A logical sequence of evaluation of the Cultural Economy Competitiveness Index has been developed, emphasising the variety of applied methods.

Approval of the research findings

The topic of the dissertation is published as three articles in *Web of Science* database publications with citation index and/or Scopus database publications (Astikè & Skvarciany, 2022; Astikè 2022; Astikè & Skvarciany, 2024).

The research results were published at six international scientific conferences:

- “Approach to Prioritisation of EU Countries Regarding Cultural Economics” at the International Conference “The 16th International Days of Statistics and Economics”, 2022, Prague, Czech Republic;
- “Assessing the competitiveness of the cultural economy” at the International Conference “The Development of Doctoral Education and Research Capacities of Kyrgyzstani Academia/DERECKA”, 2022, Kyrgyzstan;
- “Impact of country-level cultural development on the achievement of sustainable development goals” at the International Conference “Business and Management”, 2023, Vilnius, Lithuania;
- “Interface between cultural economy and sustainability” at the International Conference “The 8th International Conference on Applied Economics and Business”, 2024, Munich, Germany;

- “Do cultural activities and happiness matter to the tourism sector?” at the international conference “Emerging Trends in Economics, Culture and Humanities”, 2024, Jurmala, Latvia;
- “Assessing the performance level of the cultural economy within the EU11: a case study” at the International Conference “Business and Management”, 2024, Vilnius, Lithuania.

The dissertation results were also presented in four doctoral student seminars at Vilnius Gediminas Technical University, international week “Training on Academic Writing and Research Methods” in 2021, in Riga, and during an internship in South Korea at Kyungpook National University, and at a scientific seminar at Bucharest University of Economic Studies in 2024.

Structure of the dissertation

The dissertation consists of an introduction, three chapters and a summary of the results. There is one appendix. The scope of the work is 119 pages, not including the appendices. The text has 17 numbered formulas, seven figures and 15 tables. The dissertation used 150 literary sources.

1. Theoretical aspects of cultural economics

This chapter reveals the diversity of existing concepts of cultural economics. A systematised concept of cultural economics is presented, which is prepared as a result of synthesis, analysis and grouping of scientific literature. Competitiveness is defined as an economic concept, and the links between the cultural economy and competitiveness are identified. Indicators of the competitiveness of the cultural economy have been identified and included in the compilation of the Cultural Economy Competitiveness Index.

Culture in today’s world plays a strategic role in various aspects. Culture increases social inclusion among vulnerable groups and develops collective awareness and critical thinking. All this contributes to the economic and social development of the country and makes it more competitive in the global market, enabling it to adapt faster to sudden changes in the market and maintain its position. The role of culture in the development of the economy is not studied in a complex way, and different economic theories present different approaches to culture in each area. It is relevant to review different economic theories to identify the components of culture and form the concept of cultural economics.

Institutional economic theory emphasises culture as an important factor in economic activity associated with customs, traditions and cultural institutions that strengthen the competitiveness of the nation. The theory of socio-economic development emphasises culture as a key element for technological progress and long-term socio-economic development. The theory of welfare economics views culture as a factor contributing to the well-being of the individual and society, which cannot always be measured quantitatively, but it leads to satisfaction and happiness. Evolutionary economic theory highlights the importance of creativity and innovation since only adaptive organisations can remain competitive. An examination of different economic theories shows that they mention culture as an important indicator in economic science. When forming the concept of cultural economics, it is proposed to include the following aspects based on these theories: customs,

traditions, ethical norms formed on a cultural basis, cultural institutions, technologies, and creativity. To form a complex concept of cultural economics, the study further provides an overview, synthesis and grouping of scientific literature on this topic.

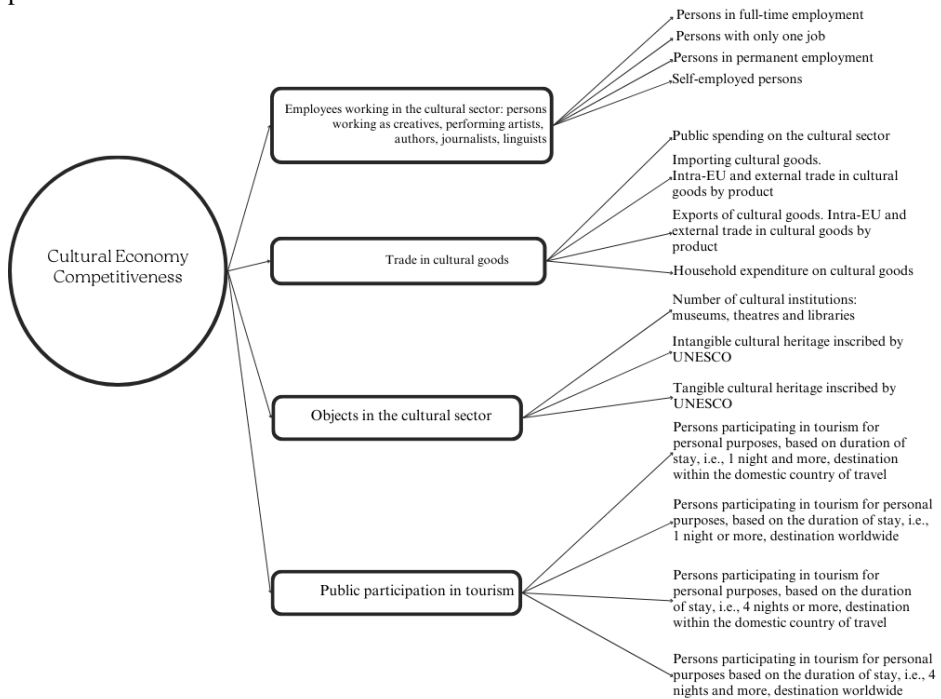
Cultural economics is an interdisciplinary field of research that encompasses the interaction between culture and the economy. Culture is understood as a person's way of life, intelligence, morality, and beliefs associated with innovation, technology, and creativity. The economy deals with the behaviour of society, the needs of people, and their satisfaction under the conditions of limited resources. From the presented concepts of culture and economics, it can be said that both of these areas of science analyse society and its behaviour, which influences the choices of people. This suggests that these areas of research are closely interlinked and that the results of their research are relevant to both the economic and cultural spheres.

Researchers such as Truman and Sarmiento (2023), Mears (2023), and Wiśniewska et al. (2020) view cultural economics from different angles: creativity, cultural capital, new technologies, and the development of cultural infrastructure and industry. Through these components, cultural products and services are created that contribute to the development of the economic and social environment. Official documents, e.g., issued by *the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation* (UNESCO) and *the Global Cultural Districts Network* (GCDN), highlight the importance of the cultural economy for innovation, preservation of cultural diversity and heritage nurturing and explain this complex phenomenon. Summarising the diversity of approaches towards the concept of cultural economics, both in the scientific literature and in official documents, it can be assumed that the cultural economy is important not only for achieving economic goals and promoting innovation but also for preserving cultural diversity, cultural heritage, and cultural expressions. From the economic theories studied in the dissertation, it can be concluded that the importance of culture in economics is manifested through cultural institutions, culturally formed customs, traditions and creativity, and its influence on the development of new technologies. These recognised aspects confirm the importance of cultural economics and make it possible to develop and form the concept of cultural economics, which would cross-border the identified components of the cultural economy and explain this complex phenomenon. In this dissertation, the economics of culture is understood and examined as the interaction of man-made cultural products and services among new technologies, knowledge, and identity, based on customs and local culture, various artistic forms and creativity through developing cultural capital and cultural infrastructure and industry.

Competitiveness is a complex concept associated with the ability to quickly respond to market changes and maintain strong positions in the market. The main factors of competitive advantage – innovation, technology, quality, and price – allow organisations to effectively adapt to the competitive environment. In classical economic theory, competitiveness is associated with the conclusion of transactions on the most favourable terms, and in neoclassical theories – with the struggle for the impact of limited resources and market mechanisms. Porter's (1998) model analyses competition through five main forces: competition between enterprises, the influence of consumers and suppliers, the entry of new market players, and the emergence of substitutes for goods. The analysis of competitiveness also includes economic indicators such as economic growth, international

trade, and technological progress. Scientists Rojek (2021), Siudek and Zawojcka (2014), and Stanojević et al. (2021) highlight the importance of competitiveness not only for the economic development of the country but also for improving the quality of life and international prestige. The Global Competitiveness Report, prepared by the World Economic Forum, underlines that competitiveness depends on strong institutions, innovation, the integration of talent into the labour market and the ability to adapt to global challenges. These factors are necessary for economic growth and strengthening the country’s competitiveness in the international market. To summarise the links between the cultural economy and competitiveness, it can be assumed that the links between the cultural economy and competitiveness are manifested through innovation, cultural institutions, services provided by the cultural sector and products produced. The cultural sphere is an integral part of the country’s economy, the importance of which is constantly increasing, so the competitiveness of the cultural economy is a relevant and analysed area.

The dissertation analyses various indicators of cultural economics to form a comprehensive cultural economy competitiveness index. The indicators were selected based on research, official documents, and publications such as UNESCO, Eurostat and UNCTAD. Figure S.1.1 lists indicators and sub-indicators that make up the Cultural Economy Competitiveness Index.

Fig. S.1.1. Graphical presentation of the indicators and sub-indicators of the Cultural Economy Competitiveness Index (source: created by the author)

As seen in Figure S.1.1, four indicators are distinguished, which, according to scientists, form the competitiveness of the cultural economy: workers working in the cultural sector, trade in cultural goods, objects of the cultural sector and public participation in tourism. To depict the competitiveness of the cultural economy in a complex way, four indicators are divided into sub-indicators. The presented figure shows that the field of research on the cultural economy is a wide range of intangible and tangible cultural heritage objects, cultural institutions, employees working in the cultural sector, import and export of cultural goods, household and state spending on culture, and tourism indicators. These indicators highlight the importance of the cultural sector for economic growth, increasing social cohesion and the country's competitiveness. Each of them is significant in measuring the impact of culture on the development of the country.

2. Methodology for assessing the competitiveness of the cultural economy

The Second Chapter presents the analysis, synthesis, and grouping of the scientific literature on the compilation of indices, based on which the methodology for compiling indices is presented and the Cultural Economy Competitiveness Index is compiled.

The indices combine various data to measure complex phenomena, such as economic and social development, including life expectancy, education, income inequality, and the labour market. The creation of an index of the cultural economy is relevant because it would help to assess the development and competitiveness of this sector. The scientific literature notes that the analysis of the cultural economy is complicated by the lack of statistical data; therefore, only single indicators are usually considered. For example, Murtagh (2018) developed two indices: the Cultural Economy Index (which includes cultural industries, funding, and infrastructure) and the Creative Economy Index (which covers a wider range, from creative industries to cultural production). While these indices are useful, they cover only part of the complexity of the cultural economy. The Global Network of Cultural Districts has developed indices assessing investments in cultural infrastructure, and Foster and Saleh (2021) developed the Cultural Heritage Index to effectively use the circular economy to restore cultural heritage. The fragmentary nature of the indices, analysed by this dissertation, shows that there are already isolated attempts to create cultural economic indices, but none of the studied indices covers the whole aspect of the complexity and competitiveness of the cultural economy. There is no index created for the topic of the competitiveness of the cultural economy, and from the identified links between the cultural economy and competitiveness, it can be said that such an index would be an important tool for stimulating the development of the cultural economy. The index would make it possible to assess the different components of the cultural economy and the different types of data that would reflect the competitiveness of the cultural economies of the countries. The fragmentary nature of the indices discussed in the topics analysed by the dissertation does not allow a holistic assessment of the competitiveness of the cultural economy. This justifies the need to create a cultural economy competitiveness index.

Assessing the competitiveness of the cultural economy is a process that assesses the growth of the cultural sector of the economy, its resilience, development opportunities and contribution to the creation of economic and cultural value. Assessing the competitiveness

of the cultural economy helps to identify the strengths and weaknesses of this sector, as well as possible directions for development and needs for economic growth.

The dissertation proposes to consider the cultural economy by incorporating the aspect of competitiveness. Realising that competitiveness is an important aspect of the development of the cultural economy, contributing to the promotion of economic growth, the development of innovations in the sector, international visibility, cultural versatility, and the effective use of available resources. Figure S.2.1 shows the proposed methodology for assessing the competitiveness of the cultural economy.

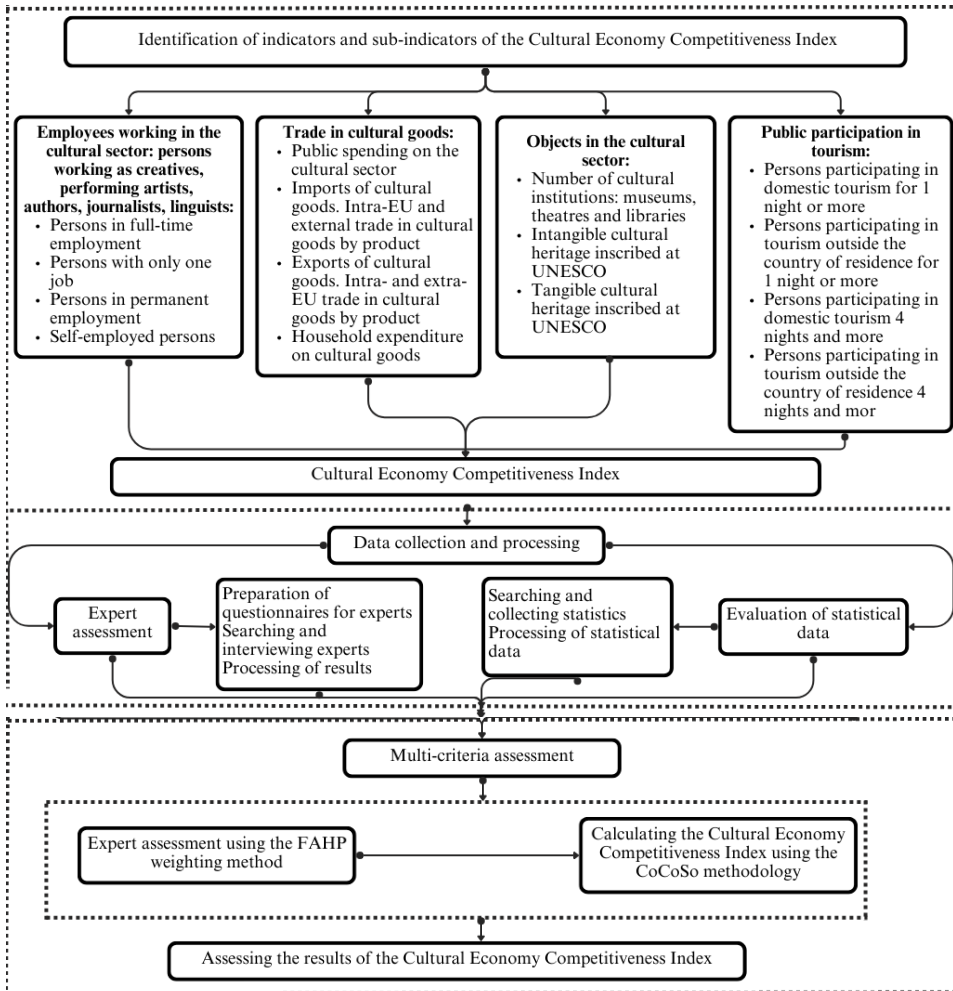

Fig. S. 2.1. Collection and processing of data for the Cultural Economics Competitiveness Index indicators (source: created by the author)

Figure S.2.1 proposes to evaluate the cultural economy through the developed Cultural Economy Competitiveness Index. Evaluation of the cultural economy includes quantitative aspects and makes it possible to determine, according to the selected indicators, the level of competitiveness of the cultural economies of the countries. In the first phase of this study, indicators of the competitiveness of the cultural economy were identified based on existing research published on this topic. In the second stage, two types of data were collected: statistical and expert questionnaire evaluations. Statistics were collected from international databases, such as Eurostat, UNESCO, and Statista, as well as from national databases of the countries. National databases were used to collect statistical information on cultural institutions. In the third stage, the scientific methods for processing research data were selected. The Fuzzy Analytic Hierarchy Process (FAHP) chosen in this study is based on non-numerical numbers as a method of peer review. FAHP is a multi-criteria method used to make decisions when it is necessary to evaluate several criteria (Chan et al., 2019). This method is applied when it is necessary to consider many different factors and the indicators that constitute them. FAHP helps to structure and systematically evaluate all important aspects. The FAHP method also helps to prioritise between different alternatives, assessing their importance according to different criteria. Thus, the purpose of the FAHP method is to help make well-informed and objective decisions when it comes to considering a large number of different factors and selecting the best from them (Ahmed & Kilic, 2019). The FAHP method is marked by simplicity and convenience; its application is flexible, which allows one to select a variety of criteria and rank them, applying both qualitative and quantitative methods. To assess the competitiveness of the cultural economies of countries, the combined compromise multi-criteria decision-making approach continues to be used in the dissertation. The combined compromise solution, Co-CoSo, was developed by Yazdani et al. (2019). The CoCoSo method combines several compromise solutions' strategies, which allows for the achievement of a more balanced result. The CoCoSo method evaluates alternatives based on their relative superiority, considering several different assessment perspectives, which gives a more accurate result. As a result of all these stages of the study, the results of the Cultural Economy Competitiveness Index were obtained, which is used to assess the competitiveness of the cultural economy in 11 EU countries. .. When forming the Cultural Economy Competitiveness Index, it is necessary to ensure its scientific validity, reliability, and practicality so that it can be an effective tool for evaluating and promoting the development of the cultural sector of the economy. Therefore, it is important to mention the limitations of this index. The methodology for calculating the index uses multi-criteria methods, which require annual statistical data. Although the index can be applied to assess the competitiveness of the cultural economies of cities, regions or countries, the statistics necessary for this are often not available. For this reason, the study sample is from 2014 to 2022 since no more recent statistics have been published. Another limitation of the study is the subjectivity of the list of indicators and sub-indicators that make up the index. The presented list was compiled based on the analysis, synthesis, and grouping of the scientific literature, but to some extent, it remains subjective.

The practical applicability of the developed Cultural Economy Competitiveness Index is being tested using the example of 11 EU countries. Empirical studies are conducted by analysing Croatia, Estonia, Slovenia, Bulgaria, Romania, Latvia, Lithuania, Slovakia,

Hungary, the Czech Republic, and Poland in 2014–2022. A multi-criteria assessment was used to calculate the cultural economy competitiveness index. This group of countries analysed in the dissertation was not chosen by chance. All these countries of Central and Eastern Europe after the early 1990s pursued similar development goals. The main ones were democratisation, integration into the EU the restoration and further development of relations with other European countries, the economic and political transformation of financial systems, as well as involvement in the cultural space of the EU (Mendelski, 2016). These EU countries not only share political, cultural, geographical, and economic characteristics but have also faced similar challenges, such as the prohibitions on religion and national identity, which have stifled their cultural identity. The main cultural similarity of all these countries is the communist intangible and tangible heritage. This heritage does not reflect the historical past or national identity of the countries, e.g., it shows the former communist ideology of the countries, which was similar in all countries (Papava, 2018). It is, therefore, not surprising that after the collapse of the Soviet Union and Yugoslavia, all these countries tried to free themselves from their communist heritage, and this liberation continues to this day. Thus, it is relevant in the current geopolitical context to analyse the cultural economy of these countries and compare them with each other, aiming to understand to what extent these countries are competitive by the identified indicators of the cultural economy. At the beginning of the study, a survey questionnaire was created based on the identified indicators and their sub-indicators, which asked the selected experts (one expert from each of the analysed countries participated in the study) to compare the indicators and their sub-indicators with each other, showing which of the indicators and sub-indicators are more important concerning other compared indicators and sub-indicators. This expert assessment was carried out in May–September 2024. Replies were received from all 11 analysed countries of the EU. After receiving responses from experts, the weights of all indicators and sub-indicators were counted and then proceeded to the second phase of the study – the calculation of the index and the ranking of countries, for which the CoCoSo multi-criteria method was used.

3. Assessing the competitiveness of cultural economies in 11 European Union countries

This chapter puts into practice the Cultural Economics Competitiveness Index developed by the author for the assessment of 11 EU countries. For each of the 11 EU countries, the Cultural Economy Competitiveness Index is calculated according to the methodology set out in S.2.1. As the methodology suggests, the first multi-criteria method used in the study was an expert assessment. For this, a survey questionnaire was created, which consisted of five parts. In the first part, experts assessed the mutual importance of indicators to determine the weight of the indicator. In the second, third, fourth, and fifth parts of the study, experts assessed the importance of sub-indicators for each indicator concerning the other. The weights obtained by these sub-indicators in the first part of the study were multiplied by the indicator that characterises it by weight; in this way, the weight of each sub-indicator was calculated. The calculated weights of the sub-indicators were further used in the second part of the study using the CoCoSo method.

The obtained results demonstrated that of the four indicators evaluated (Fig. S.1.1.), according to the answers received by the experts, the greatest weight was given to public

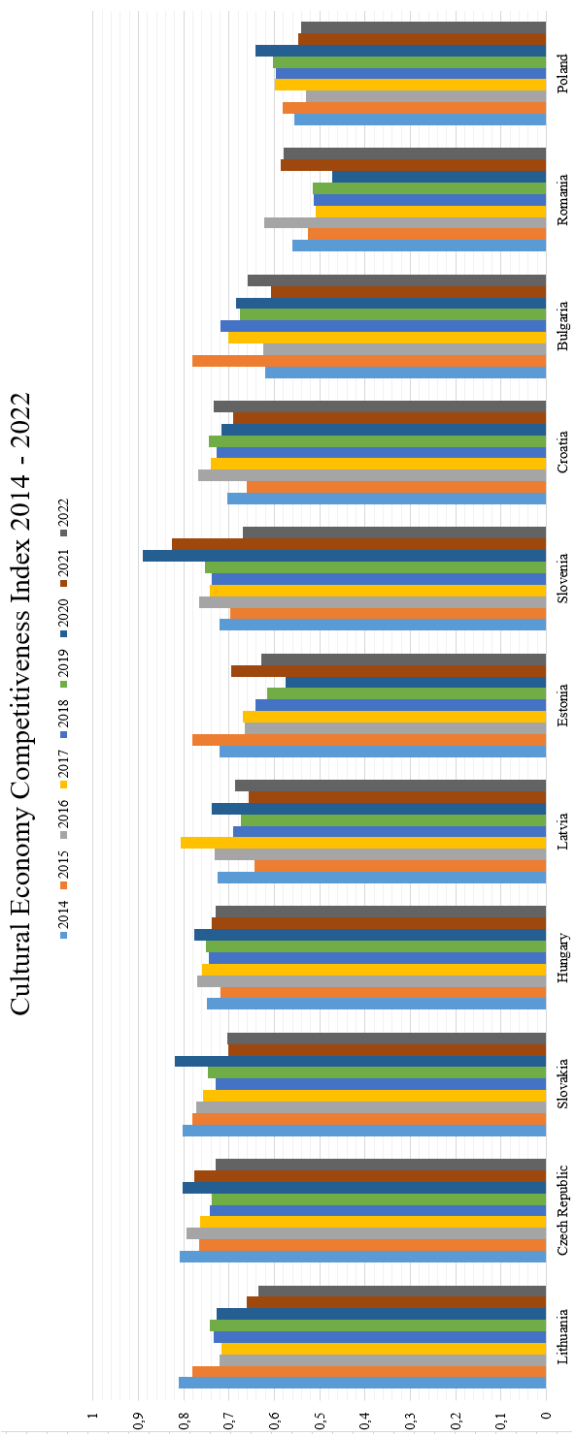
participation in tourism, while the lowest was to the trade in cultural goods. After calculating the indicator weights for the competitiveness of the cultural economy, the sub-indicator weights for each indicator were calculated. When calculating the weights of sub-indicators of the first indicator – employees employed in the cultural sector: creative artists, stage artists, authors, journalists, and linguists – the results showed that of the four sub-indicators compared, the highest weight is given to self-employed persons. The weights of the sub-indicators calculated for the second indicator – the trade in cultural goods – showed that the experts indicated household expenditure on cultural goods as the most important sub-indicator. The results of the sub-indicators of the third indicator analysed – objects in the cultural sector – showed that the greatest weight was given to the material cultural heritage included in the UNESCO lists. The results of the fourth indicator analysed in the dissertation – public participation in tourism – showed that the greatest weight was given to persons participating in tourism for personal purposes according to the duration of stay, i.e., one night and more, travelling inside the country of residence.

After calculating the weights of all the sub-indicators, the final weights of the sub-indicators were obtained by multiplying the weight of the indicator by the weight of its sub-indicator. They are presented below in the study. These obtained weights are used to calculate the cultural economic competitiveness index using the multi-criteria decision-making CoCoSo method. Using this method, the results of the Cultural Economy Competitiveness Index were calculated as the countries were positioned each year according to the Cultural Economy Competitiveness Index (Fig. S.3.1).

Figure S.3.1 shows the results for 2014–2022. The presented figure shows that the results are very dynamic and that no one or more countries would occupy the first three places for the entire analysed period. The best result belongs to Slovenia, as it was first for three years in a row. Other countries that were often in the top three during the analysis period were Slovakia, the Czech Republic, and Hungary. In addition to the countries already mentioned, Estonia and Bulgaria have never been among the top three. The last places remained together and the most stable, in which Poland and Romania were found throughout the analysed period.

Summarising the results of Figure S.3.1, the countries that were most often among the top three consistently invested in cultural infrastructure and developed long-term strategies, which they implemented in practice. Such investments created the conditions for better and more stable results in the cultural economy. EU funding and its proper use have also determined the high position of countries. Countries that allocated EU structural funds towards the development of the cultural sector have strengthened the country's cultural economy, increased cultural accessibility, and encouraged participation in cultural activities. Countries that have consistently implemented cultural policies, like Slovenia and Hungary, have shown better results. Meanwhile, countries with frequently changing policies, like Poland, had lower results. The economic context is also important, as it directly determines the level of funding for the cultural sector.

Economically stronger countries, Slovenia and the Czech Republic were able to allocate more funds to the development of the cultural sector, which could have led to better results in the cultural economy. Less economically developed countries, such as Romania and Bulgaria, did not have sufficient opportunities to finance and develop this sector, which could have led to lower results.

Fig. S.3.1.1. Cultural Economy Competitiveness Index 2014–2022 (source: created by the author)

These aspects are also directly linked to competitiveness. Countries in high positions were able to strengthen the competitiveness of their cultural economies both regionally and internationally, attracting tourists, investors, and partners and having a well-developed cultural infrastructure. This demonstrates the ability of the cultural sector to compete with other countries.

The Cultural Economy Competitiveness Index proposed in the dissertation provides opportunities for further research on this topic. The next stage of such studies could be the assessment of the competitiveness of the cultural economy of individual cities or regions. Such an application of the index at the regional level could reflect the differences between the internal regions of the country and would help to identify the strengths and weaknesses of their cultural economy. The next stage of further research could be the expansion of the indicators and sub-indicators of the Cultural Economy Competitiveness Index by interviewing cultural economic experts and asking them to identify indicators and sub-indicators that could complement the created index. This would allow for expanding the index and reducing its subjectivity.

General conclusions

1. Based on the literature review, cultural economy documents and economic theories, cultural economics is understood as an interdisciplinary field of research that examines the interaction between man-made cultural products and services, new technologies, knowledge, identity based on customs and local culture, various artistic forms and creativity through the development of cultural capital and cultural infrastructure and industry.
2. An analysis of the scientific literature distinguished four indicators describing the competitiveness of the cultural economy, as well as fifteen sub-indicators that constitute the Cultural Economy Competitiveness Index.
3. A methodology has been developed for assessing the competitiveness of the cultural economy, which proposes to evaluate this sector through the developed Index of Competitiveness of the Cultural Economy. The assessment consists of an expert assessment using the FAHP weighting method and a combined compromise multi-criterion decision-making CoCoSo method.
4. The weights of the cultural economy indicators and sub-indicators of the cultural economy of 11 EU countries were calculated based on the expert assessment. The results of the indicators showed that the greatest weight gained belongs to public participation in tourism. The results of the sub-indicators showed that the maximum weight obtained belongs to the persons participating in tourism for personal purposes, according to the duration of the stay, i.e., one night and more, the destination to the sub-indicator of domestic travel.
5. Using the multi-criteria CoCoSo method, a cultural economy competitiveness index for each of the 11 EU countries was calculated for the period 2014-2022. The results show:
  - Slovenia was the best performer over the whole period, taking the top spot for three consecutive years. The country's strong performance is due to its

public funding policy. Over the period 2019-2022, funding for the cultural sector has increased (3-5%) compared to the period 2014–2018. The funds allocated were directed to the cultural sectors that needed them most, especially given that the period under analysis coincided with the COVID-19 pandemic. Increased funding was allocated to cultural heritage, museums, libraries, archives, art galleries and digitisation of cultural heritage. In addition, Slovenia implemented a programme of direct financial support for self-employed people in the cultural sector during the COVID-19 pandemic, which can also be seen to have contributed to the country's good performance.

- Poland and Romania were the worst performers, ranking last throughout the period analysed. The main reason for this, as stated in the cultural strategy papers of both countries, is the lack of funding for the cultural sector, which leads to the loss of cultural heritage and hinders the development of cultural infrastructure. These reasons suggest that the countries may be less attractive to tourists. As both tourism sub-indicators and public funding for culture are components of the index, they had a significant impact on the final results.

Recommendations

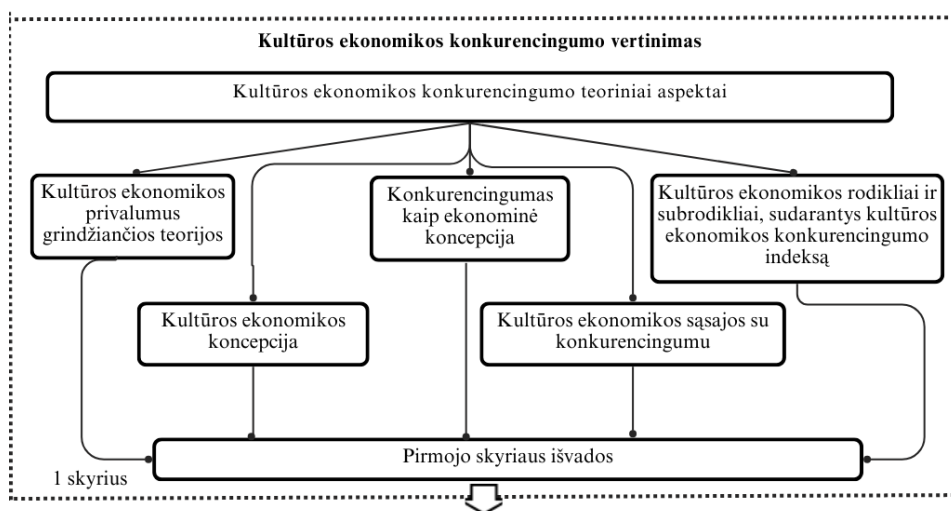
Based on the results of the Cultural Economy Competitiveness Index for EU 11 countries, the following recommendations are made to cultural, economic and innovation policy-makers:

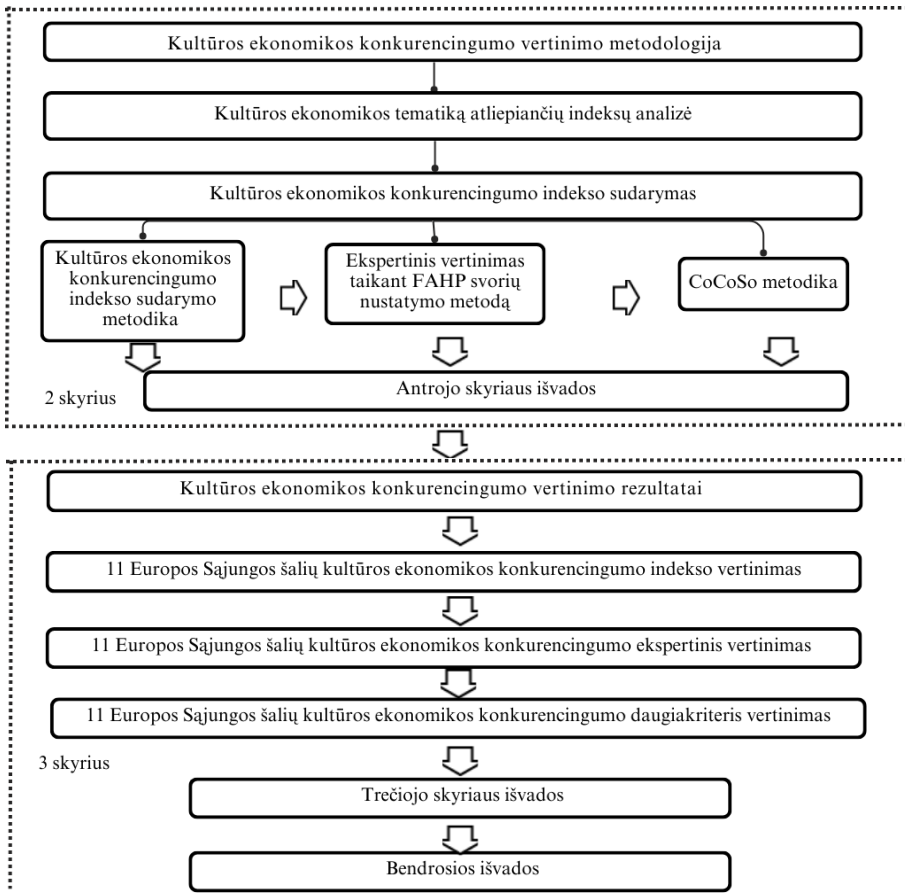
1. In order to ensure the coherent development of the cultural economy sector, it is essential to develop strategic guidelines that not only help to shape cultural economy policy, but are also implemented in practice. The case of Slovenia, analysed in the study, shows that sustained investment in cultural infrastructure and clear strategic orientations lead to a high competitiveness of the cultural economy compared to the other EU11 countries analysed. It is recommended that long-term national and regional strategies are developed to foster the growth of the cultural economy sector, taking into account long-term economic objectives.
2. The study shows that the most important influence on the competitiveness of the cultural economy is public participation in tourism. It is recommended to develop cultural tourism by attracting investment in the preservation of cultural heritage sites; to develop new cultural tourism routes, adapting them to both local and international tourists; to use digital technologies to promote cultural sites (e.g. virtual tours, interactive guides).
3. The study found poorer results (Romania, Poland) in countries where there is a lack of funding for the cultural economics sector. It is recommended to strengthen the funding mechanism by increasing public funding for cultural projects, promoting public-private cooperation to attract more investment and implementing tax incentives for businesses supporting cultural initiatives.

Priedas

A priedas. Disertacijos struktūra

0.1 pav. Disertacinio darbo loginė schema
 Fig. 0.1. Logical structure of the doctoral dissertation

Kristina ASTIKĖ

KULTŪROS EKONOMIKOS KONKURENCINGUMO
VERTINIMAS

Daktaro disertacija

Socialiniai mokslai,
Ekonomika (S 004)

ASSESSING THE COMPETITIVENESS OF
CULTURAL ECONOMY

Doctoral Dissertation

Social Sciences,
Economics (S 004)

Lietuvių kalbos redaktorė Dalia Markevičiūtė

Anglų kalbos redaktorė Jūratė Griškėnaitė

2025 05 08. 10,5 sp. l. Tiražas 20 egz.
Leidinio el. versija <https://doi.org/10.20334/2025-032-M>
Vilniaus Gedimino technikos universitetas
Saulėtekio al. 11, 10223 Vilnius
Spausdino UAB „Ciklonas“,
Žirmūnų g. 68, 09124 Vilnius